

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

Mgr. ELIŠKA KLVAČOVÁ
III. ročník – kombinované studium

Obor: Speciální pedagogika předškolního věku

**VYUŽITÍ PŘÍRODNIN A KRAJINY
VE VÝTVARNÝCH AKTIVITÁCH
V KONTEXTU ENVIRONMENTÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ
U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO A MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO
VĚKU**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Vlasta Hrdličková, Ph.D.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Drnovicích dne

.....

podpis

Děkuji PhDr. Vlastě Hrdličkové, Ph.D. za vedení bakalářské práce. Dále děkuji všem respondentkám za ochotu účastnit se výzkumu. Děkuji také všem blízkým, kteří mi byli oporou. Velké díky patří Mgr. Pavlu Klvačovi za odborné rady, cenné připomínky a podnětné konzultace.

Obsah

ÚVOD.....	1
I TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Environmentální vzdělávání	3
1.1 Environmentální vzdělávání ve státních dokumentech.....	4
1.1.1 Legislativa podporující environmentální vzdělávání.....	4
1.1.2 Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice.....	5
1.1.3 Meziresortní dohoda o spolupráci v oblasti environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy mezi MŽP a MŠMT	7
1.2 Environmentální vzdělávání ve školských dokumentech	7
1.2.1 Environmentální vzdělávání v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání	7
1.2.2 Environmentální vzdělávání v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.....	8
1.2.3 Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě..	10
1.2.4 Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj v České republice (2008 – 2015).....	11
1.3 Environmentální projekty a programy realizované v České republice	12
1.3.1 Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy – M.R.K.E.V.	12
1.3.2 Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy – Mrkvička	13
1.3.3 Ekoškola.....	13
1.3.4 Škola pro udržitelný rozvoj.....	14
1.4 Organizace podporující environmentální vzdělávání	15
1.4.1 Klub ekologické výchovy	15
1.4.2 Ekoporadny	15
1.4.3 Střediska ekologické výchovy	16
1.5 Specializační studium pro školní koordinátory EVVO	16
2 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání a na prvním stupni ZŠ	18
2.1 Výtvarné aktivity v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání	18
2.2 Výtvarná výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání	20
2.3 Výtvarné techniky	21
2.3.1 Kresba	21
2.3.2 Malba	22

2.3.3 Grafika	23
2.3.4 Plastická a prostorová tvorba	24
2.3.5 Soudobé výtvarné postupy	25
3 Organizační formy a vzdělávací metody uplatnitelné ve výtvarné výchově v kontextu realizace environmentálního vzdělávání	27
3.1 Vybrané organizační formy a vzdělávací metody uplatnitelné ve výtvarných aktivitách v kontextu environmentálního vzdělávání u dětí předškolního věku	27
3.2 Vybrané organizační formy a vzdělávací metody uplatnitelné ve výtvarné výchově v kontextu environmentálního vzdělávání u dětí mladšího školního věku	28
 II VÝZKUMNÁ ČÁST	 31
4 Projekt kvantitativního výzkumu	31
4.1 Výzkumný problém	31
4.2 Cíl výzkumu	32
4.3 Základní výzkumná otázka	33
4.4 Základní soubor, výběrový soubor	33
4.5 Operacionalizace výzkumného problému hypotézy	33
4.6 Dotazníky	36
4.6.1 Dotazník pro pedagogy mateřských škol	37
4.6.2 Dotazník pro pedagogy základních škol	41
5 Analýza dat a interpretace výsledků	47
5.1 Analýza dat a interpretace výsledků na MŠ	47
5.1.1 Základní charakteristika výběrového souboru (otázky 1 a 16 až 27)	47
5.1.2 Používání přírodnin ve třídě (otázky 2, 3, 4, 5)	50
5.1.3 Používání přírodnin v krajině (otázky 6, 7, 8)	50
5.1.4 Využívání námětů s přírodní tematikou (otázky 9 až 13)	51
5.1.5 Výtvarné činnosti v krajině (otázky 14, 15)	52
5.2 Shrnutí výzkumu v MŠ	52
5.3 Analýza dat a interpretace výsledků výzkumu na ZŠ	54
5.3.1 Základní charakteristika výběrového souboru (otázky 1 a 23 až 31)	54
5.3.2 Používání přírodnin ve třídě (otázky 2, 3, 4, 5)	57
5.3.3 Používání přírodnin v krajině (otázky 6, 7, 8)	58
5.3.4 Využívání námětů s přírodní tematikou (otázky 9 až 13)	58
5.3.5 Výtvarné činnosti v krajině (otázky 14, 15)	59
5.3.6 Projektové vyučování ve výtvarné výchově (otázka 16, 17, 18)	59
5.3.7 Projektové vyučování ve výtvarné výchově s využitím přírodnin (otázka 19, 20)	60

5.3.8 Projektové vyučování ve výtvarné výchově s využitím krajiny (otázka 21, 22)	60
5.4 Shrnutí výzkumu v ZŠ	61
6 Hodnocení výzkumu	65
III PRAKTICKÁ ČÁST	66
7 Výtvarně-environmentální projekty	66
7.1 Cíl projektů	66
7.2 Místo realizace projektů	66
7.2.1 Základní charakteristika ZŠ a MŠ Nemojany	67
7.2.2 Základní environmentální charakteristika mikroregionu Drahanská vrchovina	68
7.3 Realizace výtvarně-environmentálních projektů	68
7.3.1 Pověsti v krajině, krajina v pověstech	69
7.3.2 Můj oblíbený strom	73
7.3.3 Moje oblíbená studánka	78
7.3.4 Herbář místních rostlin	83
7.3.5 Umění v krajině	89
7.3.5.1 Listový svět	90
7.3.5.2 Pařez	91
7.3.5.3 Slunce	91
7.3.5.4 Stíny	92
7.3.5.5 Zimní galerie	93
7.3.6 Světýlkový průvod ke kostelu svatého Martina	94
7.4 Zhodnocení projektů	99
ZÁVĚR	100
Použitá literatura	102
Přílohy	108

ÚVOD

Environmentální vzdělávání je v současnosti v České republice ve školském resortu často skloňováno. Školám a pedagogům jsou nabízeny environmentální programy iniciované rozmanitými organizacemi počínaje nestátními regionálními sdruženími až po státní instituce typu MŠMT (např. v současnosti probíhající environmentální projekt Recyklohraní). Cíle environmentálního vzdělávání jsou jasně vymezeny v mnohých stěžejních dokumentech, o nichž se blíže rozepisují v teoretické části. Realizovat environmentální vzdělávání na školách lze mnohými způsoby, záleží na samotném pedagogovi jakým způsobem environmentální problematiku dětem přiblíží. Jednou z možností je i skrze výtvarné působení. Výtvarné vzdělávání má široké pole působnosti a dovoluje využívání nejrůznějších prostředků a metod k realizaci cílů stejně jako environmentální vzdělávání. Bakalářská práce se zaměřuje právě na propojenost výtvarného vzdělávání s environmentálním.

Téma bakalářské práce vychází z mého zájmu o environmentální a výtvarné vzdělávání. Výtvarná oblast mi byla vždy blízká, i přestože na základní škole jsem výtvarnou výchovu řadila k předmětům neoblíbeným a mám ji spojenou s nepříjemnými pocity z důvodu neschopnosti vystihnout přesně kresbou či malbou skutečnost. Naštěstí na střední pedagogické škole v Brně byla tato nechuť přetvořena v lásku k tomuto oboru. I třebaže moje kresebné dovednosti se lepšími nestaly, získala jsem díky odbornému pedagogickému vedení mnohé jiné cenné zkušenosti a zážitky z výtvarného počínání, jako bylo ocenění originality, podpora spontaneity, využívání netradičních technik a materiálů ve výtvarných aktivitách, mezi jinými i materiálů přírodních a odpadových. Naštěstí v podobném pozitivním směru se vyvíjelo moje výtvarné vzdělávání i na Pedagogické fakultě MU v Brně v oboru Učitelství prvního stupně. Výtvarné činnosti se pro mě staly nejen vyjadřovacím prostředkem ale i prostředkem k objevování sebe sama, okolí, světa. A negativní zkušenost ze základní školy ve mně naštěstí nezůstala zakořeněna v podobě nechuti k výtvarné oblasti, ale naopak se stala výzvou a touhou realizovat výtvarnou výchovu s dětmi jinak a pokud možno lépe.

K environmentálnímu vzdělání jsem „přičichla“ až při studiu na vysoké škole. Jistě, od útlého věku mi byla vštěpována láska a úcta k přírodě nejen ve školských institucích ale také zejména v rodině. Avšak samotný pojem environmentální vzdělání se mi vžil až v dospělém věku. Ochrana přírody byla ve mně zakořeněna již v dětství od rodičů,

během studia střední a vysoké školy jsem se účastnila mnohých environmentálních aktivit, např. záchrana obojživelníků v Moravském krase. V Drnovicích, ve vesnici, ve které žiji, jsem aktivní členkou občanského sdružení Drnka, jehož aktivity se krom jiného zaměřují na ochranu přírody a krajiny¹.

Svoje zájmy v oblasti environmentální a výtvarné mám plně možnost realizovat při vzdělávání dětí na ZŠ a MŠ Nemojany. Krátce po ukončení vysoké školy jsem započala svou pedagogickou kariéru jako učitelka mateřské a základní školy ve vesnici Nemojany (3 km vzdálené od místa mého bydliště Drnovic). Měla jsem možnost pracovat s dětmi předškolního a mladšího školního věku více než dva roky. V současné době již nepůsobím v mateřské škole, ale vyučuji pouze na základní škole, stále však věrna místu Nemojany. Škola (blíže se o ní zmiňuji podrobněji v praktické části práce) je malá – zahrnuje jednu třídu v MŠ a 1., 2. a 3. ročník na ZŠ – a možná i díky tomu umožňuje úzkou spolupráci jak mateřské tak základní školy i bez mého přímého působení v MŠ. Většina školních aktivit je vykonávána v součinnosti MŠ a ZŠ. Díky malému pedagogickému sboru je také spolupráce mezi kolegy velice účinná a taktéž spolupráce s rodinami dětí bývá povětšinou využívána přínosně.

Bakalářská práce je rozdělena na tři části: teoretickou, výzkumnou a praktickou. Bakalářská práce si klade za cíl v teoretické části vymezit environmentální a výtvarné vzdělávání v České republice u dětí v předškolního a mladšího školního věku, tzn. v mateřských školách a v 1. – 3. ročnících 1. stupně základních škol. Teoretické cíle environmentálního vzdělávání byly uváděny do praxe skrze realizace výtvarně environmentálních projektů. Projekty byly realizovány na Základní škole a Mateřské škole v Nemojanech (ležící v okrese Vyškov, v mikroregionu Dražanská vrchovina). Stěžejním záměrem projektů bylo v dětech navštěvujících tuto školu probouzet a podněcovat environmentální citění prostřednictvím využívání přírodnin a krajiny. Realizace těchto projektů je popsána v praktické části práce. Bakalářská práce zahrnuje také výzkum, který se zaměřuje na zjištění toho, jak pedagogové při výchovném působení v mateřských školách a při výuce na 1. stupni ZŠ (v 1. – 3. ročnících) v mikroregionu Dražanská vrchovina využívají přírodních materiálů a krajiny ve výtvarné výchově a výtvarných aktivitách. Pro zjištění bylo využito dotazníků pro pedagogy mateřských a základních škol. Projekt výzkumu, analýza a interpretace zjištěných dat jsou uvedeny ve výzkumné části práce.

¹ blíže viz internetové stránky sdružení: www.drnka.org

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Environmentální vzdělávání

V literatuře nacházíme mnoho definic environmentálního vzdělávání a výchovy. Pojem environmentální výchova je často chápán jako synonymum s dalšími termíny, které také představují „...vztah člověka k životnímu prostředí v pedagogickém kontextu...“ (Horká, 2005, s. 25). Horká (2005) uvádí tyto další termíny: „výchova k ochraně přírody“, „výchova a vzdělávání v oblasti životního prostředí“, „výchova k péči o životní prostředí“ a „ekologická výchova“ nebo „výchova pro (trvale) udržitelný rozvoj“ (s. 25) a upozorňuje na terminologický, pojmový a jazykový chaos ohledně environmentální výchovy. Pojem „ekologie“ pochází z řeckého slova oikos, což znamená prostředí, dům, domácnost, logos vyjadřuje český ekvivalent věda². Původně pojem ekologie představoval společenství lidí, poté společenství v přírodě a v souvislosti s naší kulturou „...společnou domácnost přírody a lidí“ (Horká, 2005, s. 25)³. Později se obsah pojmu omezuje na přírodu a prvotní význam je „...opomenut spolu s moderním nahrazováním řecké a latinské terminologie angličtinou.“ (Horká, 2005, s. 26) Dnes se nejčastěji používá vymezení ekologie (v jejím užším pojetí) jako vědního oboru, který se zabývá „...vzájemnými vztahy mezi organismy a jejich prostředím“ (Máchal, 1996, s. 10).

Pojem „environmentální, environmentalismus, environmentalistika“ vychází z anglického pojmu environment, což v překladu znamená prostředí⁴. Environmentalistika představuje vědu, která se nachází na pomezí přírodních věd a humanitních věd a zabývá se problematikou životního prostředí.

Horká (2005) používá pojem environmentální výchova jako ekvivalent pojmu ekologická výchova. V současnosti pedagogická odbornost preferuje užívání termínu environmentální vzdělávání. Tento pojem nacházíme v aktuálních školských a státních dokumentech, o kterých se rozepisují dále. Horká (2005) chápe pojem výchova jako

² Příroda.cz – příroda, ekologie, život... [on - line]. [cit. 20. září 2008]. Dostupný z [www: < http://www.priroda.cz/slovník.php?detail=962>](http://www.priroda.cz/slovník.php?detail=962).

³ „S pojmem ekologie se v historii poprvé setkáváme v roce 1869, kdy německý filozof a biolog Erns Haeckel tuto vědu definoval jako vědu o vztazích organismů k okolnímu světu. Zhruba o sto let později byla ekologie vnímána jako věda o struktuře a funkci přírody. (Příroda.cz – příroda, ekologie, život... [on - line]. [cit. 20. září 2008]. Dostupný z [www: < http://www.priroda.cz/slovník.php?detail=962>](http://www.priroda.cz/slovník.php?detail=962).)

⁴ Wikipedie – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 15. září 2008]. Dostupný z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Environmentalismus>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Environmentalismus).

nadřazený pojmu vzdělávání. Ovšem celý komplex dané problematiky je u nás zahrnutý do termínu environmentální vzdělávání. Z výše uvedených důvodů bude i v této práci užíváno zastřešujícího pojmu **environmentální vzdělávání**. Koncepce environmentálního vzdělávání je prezentována v těchto cílech: objasňování životního prostředí v jeho rozsahu, podporování myšlení v ucelených souvislostech, připravování žáků na participaci v politickém životě a přispívání k uvědomování si individuálních a kulturních norem (Bolscho, Eulefeld, Hann in Horká, 2005).

1.1 Environmentální vzdělávání ve státních dokumentech

1.1.1 Legislativa podporující environmentální vzdělávání

Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta nachází zakotvení v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a především v zákoně č. 123/1998 Sb.⁵, o právu na informace o životním prostředí, dále také v tzv. školském zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Environmentálním vzděláváním se také zabývá Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditačních komisích a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů.

Environmentální vzdělávání má obecné východisko mj. v mezinárodních dokumentech. Mezi ně patří Směrnice č. 2003/4/ES z 28. 1. 2003, o přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí, Aarhuská úmluva z 25. 6. 1998⁶, Agenda 21⁷.

⁵Novelizace zákona č. 132/2000 Sb.

⁶ „Aarhuská úmluva usiluje o zlepšení informovanosti veřejnosti o stavu životního prostředí a jeho dopadu na lidské zdraví. Dle Aarhuské úmluvy má každý právo takové informace získat.“ (Oficiální stránka Aarhuské úmluvy v České republice. [on - line]. [cit. 5. listopadu 2008]. Dostupný z [www: < http://www.ucastverejnosti.cz/cz/>](http://www.ucastverejnosti.cz/cz/) .

⁷ Agenda 21 je programový dokument OSN z roku 1992. Agenda 21 je realizovaná prostřednictvím regionální Místní agendy 21 (MA21). MA21 usiluje o principy trvale udržitelného rozvoje v regionu. Zaměřuje se na místní rozvoj, podněcování zájmu o kulturní život v obcích u občanů, např. obnova památek, tradic, řemesel, udržitelná turistika, ochrana krajiny, akce pro veřejnost a další aktivity. Úspěšným předpokladem pro realizaci MA 21 je zapojení lokálních občanů a veřejných činitelů. (Wikipedie – otevřená encyklopedie. [on - line]. [3. listopadu 2008]. Dostupný z [www: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Agenda_21>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Agenda_21) .)

Stěžejním koncepčním dokumentem je Státní program environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty České republiky z 23. října 2000 a s ním související navazující akční plány a koncepce EVVO v jednotlivých krajích, o nichž pojednávám dále.

V roce 2001 vydalo MŠMT Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních s doporučením ustavovat školní koordinátory EVVO.

1.1.2 Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice

V roce 2000 (23. října) byl usnesením vlády č. 1048 přijat Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice (dále SP EVVO). Vznikl jako součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí⁸. Jedná se o „...nadresortní dokument, dotýkající se všech obyvatel“ (SP EVVO, 2000, s. 4). Vychází z mezinárodních závazků s Evropskou unií, právních dokumentů schválených vládou ČR. Mezi hlavní cílové skupiny, na které se program zaměřuje patří zaměstnanci veřejné správy, podnikatelé, veřejnost, děti a mládež. Cílem je propojení činností všech skupin, aby byla dosažena kooperace mezi státní správou, samosprávou, ziskovým, neziskovým sektorem a veřejnoprávními institucemi „...s perspektivou dosáhnout harmonického stavu v co nejbližším časovém horizontu, kdy lidé aktivně uplatňují principy (trvale) udržitelného rozvoje⁹ pro zdravý vývoj lidské populace“ (SP EVVO, 2000, s. 5).

Za hlavní cíl environmentálního vzdělávání a výchovy je v programu považováno naučit děti a mládež „...žít podle principů (trvale) udržitelného rozvoje.“ (SP EVVO, 2000, s. 14) Což představuje vytvoření podmínek pro získávání dovedností a znalostí v oblastech environmentální výchovy, podporování utváření souvislostí v získaných poznatcích, vedení k osobní odpovědnosti a pěstování žádoucího chování v přírodním

⁸ Ministerstvo životního prostředí České republiky. [on - line]. [cit. 11. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.mzp.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo_program>](http://www.mzp.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo_program).

⁹ „Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který uspokojuje potřeby současnosti bez ohrožování možností budoucích generací uspokojovat své vlastní potřeby. Je v podstatě procesem změn, ve kterém jsou využívání zdrojů, orientace vývoje technologií a transformace institucí zaměřeny na harmonické zvyšování současného i budoucího potenciálu uspokojování lidských potřeb a aspirací. (Brundtland G.H.: *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987).“ (SP EVVO, 2000, s. 5)

prostředí, rozvíjení úcty k přírodě a podpora aktivního zapojení do péče o životní prostředí (SP EVVO, 2000).

Součástí SP EVVO je aktualizovaný **Akční plán** SP EVVO ČR. První akční plán byl vytvořen pro léta 2001 – 2003, další 2004 – 2006, třetí 2007 – 2009.¹⁰ Naplňování stanovených cílů v Akčním plánu je vyhodnocováno každý rok „...jako součást Zprávy o životním prostředí ČR a dále jednou za tři roky v souvislosti s ukončením jeho platnosti.“¹¹ Pro léta 2007 – 2009 jsou v rámci cílové skupiny děti a mládež mj. stanoveny tyto důležité požadavky: pravidelné vyhlašování programů na podporu projektů zaměřených na EVVO jak pro školní tak i mimoškolní činnost, oceňování aktivit škol a pedagogů zaměřených na EVVO. U pedagogických pracovníků je cílem podporovat jejich další vzdělávání v oblasti EVVO a udržitelném rozvoji. Na ministerstvo školství a jednotlivé školy je kladen požadavek upravit rámcové vzdělávací programy, školní vzdělávací programy a další dokumenty podle principů Evropské a v budoucnu Národní strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Pro podporu dobrého průběhu je cílem poskytnutí informačního servisu, konzultační a metodické pomoci školám¹².

Státní program a Akční plán byly vytvořeny Meziresortní skupinou z podnětu Ministerstva životního prostředí. Odpovědnost za realizaci leží na krajích a regionech. Na základě SP EVVO jsou zpracovávány v ČR jednotlivé krajské koncepce či strategie¹³. **Koncepci EVVO Jihomoravského kraje** zpracovala Lipka na léta 2006 – 2010¹⁴.

¹⁰ Akční plán na léta 2007 – 2009 byl přijat jako příloha usnesení vlády ČR ze dne 11. 10. 2006 č. 1155. Vytváření nového Akčního plánu je podmínkou každé 3 roky.

¹¹ Ministerstvo životního prostředí České republiky. [on - line]. [cit. 11. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.mzp.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo_program>](http://www.mzp.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo_program).

¹² Akční plán Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice na léta 2007 až 2009

¹³ Ministerstvo životního prostředí České republiky. [on - line]. [cit. 11. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.mzp.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo_program>](http://www.mzp.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo_program).

¹⁴ Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno, Lipová 20. Koncepce EVVO HMK je přístupná na internetové stránce: [on - line]. [cit. 11. listopadu 2008]. Dostupný z [www: <http://www.archiv.kr-jihomoravsky.cz/urad/ozpz/koncepce_EVVO_2006-2010.pdf>](http://www.archiv.kr-jihomoravsky.cz/urad/ozpz/koncepce_EVVO_2006-2010.pdf).

1.1.3 Meziresortní dohoda o spolupráci v oblasti environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy mezi MŽP a MŠMT

Na konci roku 1999, v době, kdy probíhalo zpracování Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice byla podepsána první Meziresortní dohoda o spolupráci v oblasti environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy, mezi MŽP a MŠMT . Druhá meziresortní dohoda byla podepsána v roce 2004 a zasloužila se o rozšíření kooperace ministerstev a podpory jejich partnerské spolupráce s cílem udržitelného rozvoje¹⁵.

1.2 Environmentální vzdělávání ve školských dokumentech

1.2.1 Environmentální vzdělávání v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Vzdělávací obsah v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV)¹⁶ je uspořádán do pěti oblastí: biologická, psychologická, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Jednotlivé oblasti jsou nazvány: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět.

Environmentální oblast je nazvána Dítě a svět. Cílem vzdělávacího působení pedagoga je v této oblasti u dítěte vytvořit „...*elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí*“ (RVP PV, 2004, s. 29).

Mezi vzdělávací cíle environmentální oblasti patří:

- podpora seznamování se s místem, ve kterém dítě žije a vytváření pozitivního vztahu k němu,

¹⁵ Ministerstvo životního prostředí České republiky. [on - line]. [cit. 8. října 2008]. Dostupný z [www: <http:// www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPMKF519FF2>](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPMKF519FF2).

¹⁶ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) vydal Výzkumný pedagogický ústav v roce 2004. Jedná se o závazný dokument. V souladu s RVP PV si mateřské školy vytváří vlastní školní vzdělávací programy (ŠVP PV). Od září 2007 má každá MŠ pracovat dle ŠVP PV.

- utváření základního povědomí o přírodním prostředí a jeho rozmanitosti, vývoji a změnách,
- podporovat pochopení pro změny zapříčiněné lidskou aktivitou, která může prostředí nejen chránit, ale také poškozovat,
- získávání dovedností a poznatků a zkušeností pro vykonávání činností v péči o okolí v kooperativním vytváření zdravého prostředí,
- rozvíjení schopnosti adaptovat se na podmínky vnějšího prostředí a jeho změnám ,
- podněcování úcty k životu (RVP PV, 2004),
- „...vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí“ (RVP PV, 2004, s. 29).

Cílů je dosahováno prostřednictvím vzdělávací nabídky¹⁷, ve které je doporučováno využívání: praktických a smyslových her a činností, aktivit zaměřených na poznávání přírodního okolí, jeho změn a rozmanitostí, přírodních látek a materiálů, ekoher¹⁸.

Na konci předškolního období se očekává, že dítě v environmentální oblasti dosáhne těchto očekávaných výstupů:

- mít povědomí o přírodním prostředí, významu životního prostředí, všimnout si změn v okolí,
- uvědomovat si základní následky svého chování i chování ostatních lidí na zdraví a životní prostředí,
- odlišovat aktivity, které jsou okolnímu prostředí prospěšné a které jej mohou poškozovat,
- aktivně se zapojovat do péče o okolní životní prostředí (RVP PV, 2004).

1.2.2 Environmentální vzdělávání v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

¹⁷ Vzdělávací nabídka – forma, jakou je dítěti předkládáno učivo, je pro pedagoga závazná a je formulována v podobě činností, „...které by měly být dětem v průběhu jejich vzdělávání nabízeny, a to v pestré a mnohostranné skladbě a v dostatečně šíři“ (RVP PV, 2004, s. 48).

¹⁸ „...ekologicky motivované hrové aktivity...“ (RVP PV, 2004, s. 30).

V rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV)¹⁹ jsou okruhy aktuálních problémů světa reprezentovány v průřezových tématech. Průřezová témata jsou „...*povinnou součástí základního vzdělávání*“ (RVP ZV, 2007, s. 90). Pro základní vzdělávání je kromě průřezového tématu „Environmentální výchova“ stanoveno také dalších pět průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického člověka, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova a Mediální výchova.

Základní škola má povinnost do vzdělávacího procesu zařadit všechna průřezová témata a s nimi související všechny tematické okruhy²⁰ a záleží na každé škole do kterého ročníku je zařadí. „*Všechna průřezová témata však nemusí být zastoupena v každém ročníku*“ (RVP ZV, 2007, s. 90). Průřezová témata mají širokou možnost využití: buď jako samostatný předmět, kurz, projekt nebo jako součást vyučovacího předmětu. „*Podmínkou účinnosti průřezových témat je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem vyučovacích předmětů a s obsahem dalších činností žáků realizovaných ve škole i mimo školu*“ (RVP ZV, 2007, s. 90).

V RVP ZV najdeme podněty na realizaci průřezového tématu „Environmentální výchova“ do jednotlivých vzdělávacích oblastí.²¹ Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět nabízí EV základní komplexní pohled na životní prostředí. „Environmentální výchova“ probouzí v dětech citlivý, zodpovědný a aktivní přístup k okolnímu prostředí. „*V maximální míře využívá přímých kontaktů žáků s okolním prostředím a propojuje rozvíjení myšlení s výrazným ovlivňováním emocionální stránky osobnosti jedince*“ (RVP ZV, 2007, s. 99). Ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví průřezové téma vstupuje do aspektů vlivů prostředí na zdraví lidí. Ve vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie průřezové téma využívá internet pro informovanost o ekologických problémech, stavu prostředí. Internet také nabízí komunikační propojenost a navazování kontaktů s jinými institucemi, které mohou přispívat k podněcování „Environmentální výchovy“. Skrze jednotlivé pracovní činnosti, které prospívají životnímu prostředí dochází k propojování vzdělávací oblasti Člověk a svět práce s průřezovým tématem. Ve vzdělávací oblasti Umění a kultura nacházíme mnoho

¹⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) je závazný dokument. Od září 2007 má každá základní škola povinnost vytvořit si v souladu s RVP ZV svůj vlastní školní vzdělávací program a pracovat dle něj.

²⁰ „*Tematické okruhy průřezových témat procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů oborů.*“ (RVP ZV, 2007, s. 90)

²¹ Dále v textu uvádím realizaci průřezového tématu EV v propojení s jednotlivými vzdělávacími oblastmi. Nezmiňuji se o vzdělávacích oblastech: Člověk a příroda a Člověk a společnost, které spadají do výuky na druhém stupni.

možností pro realizaci „Environmentální výchovy“. Umění a kultura dává podněty k „...uvědomování si přírodního i sociálního prostředí jako zdroje inspirace pro vytváření kulturních a uměleckých hodnot a přispívá k vnímání estetických kvalit prostředí“ (RVP ZV, 2007, s. 99).

Průřezové téma „Environmentální výchova“ poskytuje rozvoj osobnosti žáka jak v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, tak také v oblasti postojů a hodnot. Přináší dítěti pochopení souvislostí mezi jednáním člověka a reakcí prostředí, jak v rovině jednotlivce tak i v rovině celospolečenské a na úrovni lokální a globální. Podněcuje v dítěti aktivitu, kreativitu, ohleduplnost a vlastní odpovědnost k prostředí, kde žije. Pomáhá k rozvoji spolupráce na místní, ale i na mezinárodní úrovni. Učí dítě vyjadřovat a obhajovat své názory a diskutovat o problémech životního prostředí. Podporuje vytváření zdravého životního stylu a „...vnímání estetických hodnot prostředí...“ (RVP ZV, 2007, s. 100). Poskytuje principy trvale udržitelného rozvoje společnosti.

Průřezové téma environmentální výchova je členěna do čtyř základních tematických okruhů, které poskytují komplexní porozumění problematice interakcí člověka k životnímu prostředí, vedou k odpovědnosti za život náš i nastávající generace. Jedná se o okruhy: Ekosystémy, Základní podmínky života, Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Vztah člověka k prostředí.

1.2.3 Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě

První Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO)²² vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR dne 14. 12. 2001. Aktuální Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvětě vstoupil v platnost 27. 10. 2008²³. Reagoval na změny a vývoj v oblasti EVVO, zejména na existenci nové školské legislativy – rámcových vzdělávacích programů, Vyhlášku o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků (DVVP)²⁴

²² Č.j. 32 338/20000-22 „...vyplývá ze zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí a z Usnesení vlády České republiky ze dne 23.10.2000 č. 1048 o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvětě v České republice.“ (Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě, 2001, s. 1)

²³ Č.j. 16745/2008-22

²⁴ Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

a navazující Standard DVVP v oblasti EVVO²⁵. V pokynu z roku 2001 nacházíme definování pojmu EVVO, základní informace o programu EVVO²⁶. Nový pokyn z roku 2008 je propracovanější a obohacený o konkrétní požadavky, úkoly, doporučené postupy a návrhy na realizaci EVVO na školách, pro bližší srovnání viz Příloha 1 Metodický pokyn k EVVO, 2001 a Příloha 2 Metodický pokyn MŠMT k zajištění EVVO, 2008.

1.2.4 Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj v ČR (2008 – 2015)

Záměrem Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR, dále Strategie VUR ČR je vymezení priorit a opatření v oblasti vzdělávání pro dosažení udržitelného rozvoje pro na léta 2008 – 2015. „V ČR nebyl dosud pro tuto oblast obdobný samostatný materiál vypracován, jedná se o stěžejní strategický dokument, podle něhož se bude VUR v České republice systematicky a koordinovaně rozvíjet.“²⁷ Součástí Strategie VUR ČR budou Akční plány, ve kterých budou uvedeny konkrétní činnosti v jednotlivých strategických oblastech a stanovena odpovědnost za jejich plnění²⁸.

Ze SWOT analýzy uvedené ve Strategii VUR ČR vyplývá, že pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji v předškolním věku je školám dáván prostor při realizaci rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Je upozorňováno na kladení důrazu na „...schopnost dětí vnímat okolní prostředí, vlastní úlohu v něm a zodpovědnost vůči němu“ (Strategie VUR ČR 2008 – 2015, s.4, 5). Zároveň je uveden předpoklad uzpůsobení pregraduální a postgraduální přípravy pedagogů a metodické podpory pro podporu tohoto přístupu a aplikování jej praxe²⁹. SWOT analýza se zaměřila také na oblast základního vzdělávání. Pozitivně je hodnocen Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) a školami vytvořené Školní vzdělávací programy pro základní vzdělávání (ŠVP ZV). „RVP reflektují

²⁵ Č.j.: 10 197/2005-22, vydán 30. září 2005

²⁶ Program EVVO by měl být součástí koncepce rozvoje školy a měla by si jej vytvořit každá škola dle místních podmínek na jednotlivý školní rok. Škola by měla také pověřit pedagogického pracovníka, zabezpečujícího koordinaci EVVO, jeho podporování ve zvyšování odborné úrovně a vytváření podmínek pro realizaci programu EVVO.

²⁷ Metodický portál RVP. [on - line]. [cit. 20. září 2008].

Dostupný z [www: <http://www.rvp.cz/clanek/481/2602>](http://www.rvp.cz/clanek/481/2602).

²⁸ Metodický portál RVP. [on - line]. [cit. 20. září 2008].

Dostupný z [www: <http://www.rvp.cz/clanek/481/2602>](http://www.rvp.cz/clanek/481/2602).

²⁹ Strategie VUR ČR 2008 – 2015.

problematiku UR na několika rovinách – v cílech vzdělávání, v kompetencích, jichž má žák dosáhnout, v učivu a to i prostřednictvím průřezových témat. Tyto reformní kroky jsou v souladu s principy VUR...“ (Strategie VUR ČR 2008 – 2015, s.6). Jako v oblasti přípravy pedagogů předškolních dětí je i zde uveden požadavek na poskytování materiální a metodické podpory a umožnění dalšího vzdělávání v této oblasti. Budoucí pedagogové se při studiu na pedagogických fakultách mají zaměřit na praktickou realizaci inovativních přístupů a metod výuky souvisejících s VUR³⁰.

1.3 Environmentální projekty a programy realizované v České republice

Níže jsou uvedeny základní projekty a programy realizované v České republice, které podporují environmentální vzdělávání v mateřských a základních školách.

1.3.1 Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy – M.R.K.E.V.

Projekt Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy – M.R.K.E.V. podporuje instituce zabývající se školní (zejména na základních a středních školách) a mimoškolní environmentální výchovou. Cílem projektu je pomoc školám při začleňování průřezového tématu Environmentální výchova, při vytváření integrujících celků učiva a podpora školy existovat na principech trvale udržitelného rozvoje³¹. Na celostátní úrovni je projekt koordinován Sdružením středisek ekologické výchovy Pavučina. Koordinátorem pro Jihomoravský kraj je Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. „K srpnu 2008 bylo do sítě zapojeno 1130 škol a školských zařízení z celé České republiky³².“ Zapojené školy jsou informovány prostřednictvím regionálních rozesílek o akcích, seminářích, literatuře, grantových a finančních možnostech, o principech trvale udržitelného rozvoje, o fungování Místní

³⁰ Strategie VUR ČR 2008 – 2015.

³¹ Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. [on - line]. [cit. 14. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.lipka.cz/data/sbornik2.doc>](http://www.lipka.cz/data/sbornik2.doc).

³² Společnost Vita. [on - line]. [cit. 10. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.vitaova.cz/clanek.asp?ID=249>](http://www.vitaova.cz/clanek.asp?ID=249).

agendy 21 a dalších tématech týkajících se environmentální výchovy a vzdělávání, součástí je i zaslání časopisu Bedrník³³.

1.3.2 Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy – Mrkvička

Mrkvička (obdobu výše uvedeného projektu Mrkev) je celonárodní projekt zaměřený na mateřské školy³⁴, které mají zájem o environmentální výchovu. Cílem tohoto projektu je vytvoření sítě těchto mateřských škol a jejich podpora při realizaci environmentální výchovy prostřednictvím publikací, didaktických pomůcek, výukových programů. Pedagogům jsou nabízeny možnosti dalšího vzdělávání v podobě seminářů, konferencí, přírodovědných exkurzí.

Mrkvička vznikla v rámci projektu Vzdělávací a informační podpora mateřským školám v naplňování environmentální oblasti Dítě a svět Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání³⁵. Jednotlivé kraje zaštiťují svoji síť mateřských škol. Koordinátorem sítě Jihomoravského kraje je Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, pracoviště Lesní škola Jezírko. Síť vznikla v roce 2004 a je podporována Jihomoravským krajem a Statutárním městem Brno. Do jihomoravské sítě je k říjnu 2008 zapojeno 85 mateřských škol³⁶. Od prosince 2007 začalo Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina vydávat informační bulletin Mrkvička, který je zaslán mateřským školám zapojeným do programu.

1.3.3 Ekoškola

„Ekoškola (Eco-Schools) je mezinárodní program, v rámci kterého se žáci učí o environmentálních tématech a zároveň sami usilují o minimalizaci a třídění odpadů, úspory energie či vody a zlepšení životního prostředí školy a jejího okolí. Zakládají

³³ Časopis pro ekogramotnost, www.pavucina-sev.cz, Vydává Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory –SEVER. Vychází v rámci projektu Metodická a informační podpora při začleňování environmentální výchovy do školských vzdělávacích programů. 6. ročník je financován z ESF, státního rozpočtu ČR a finanční podpory Ministerstva životního prostředí.

³⁴ Do projektu se mohou zapojit i střediska volného času, které se zabývají environmentální výchovou
³⁵ Chaloupky o.p.s. [on - line]. [cit. 20. listopadu 2008].

Dostupný z [www: <http://www.chaloupky.cz/sit-ms-mrkvicka.html>](http://www.chaloupky.cz/sit-ms-mrkvicka.html).

³⁶ Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. [on - line]. [cit. 14. října 2008].
Dostupný z [www: <http://www.lipka.cz/index.php?prac=mrkvicka>](http://www.lipka.cz/index.php?prac=mrkvicka).

*celoškolní pracovní tým Ekoškoly, vytvářejí si vlastní ekokodex, analyzují současnou situaci na škole v uvedených oblastech a navrhnou zlepšení, která se snaží posléze naplnit.*³⁷“

Koordinátorem pro Jihomoravský kraj je Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání v Brně. Ekoškola pořádá pro zapojené školy semináře, workshopy, konference, poskytuje školám poradenský servis v podobě konzultací a zaslání metodických materiálů. Hlavním principem Ekoškoly je zapojení žáků, probuzení zájmu a aktivního přístupu při zdokonalování životního prostředí školy a jejího vlivu na něj. Jedná se o dlouhodobý program. Škola se snaží naplňovat principy Ekoškoly dle čtyř témat: Odpady, Voda, Energie a Prostředí. Důležité je nejen čeho škola dosáhla, ale především změna, která po zapojení nastala. Největším oceněním pro školy je získání titulu Ekoškola, kterému předchází systematická dlouhodobá často i dvouroční popř. víceletá práce školy a ověření dosažené změny při auditu³⁸. Ale ani poté aktivita školy nekončí, titul Ekoškola není udělován trvale, ale je třeba po dvou letech žádat znovu o udělení³⁹.

1.3.4 Škola pro udržitelný rozvoj

Škola pro udržitelný rozvoj je program, který realizuje Nadace Partnerství a Středisko ekologické výchovy SEVER. Cílem programu je „...vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje a zapojení veřejnosti do konkrétních akcí směřujících ke zlepšení životního prostředí.“⁴⁰ V roce 2008 je program pilotně přístupný pro projekty středisek ekologické výchovy a škol z celé ČR. Program má pomoci školám a jejich partnerům zahájit udržitelný rozvoj – do něhož spadá péče o životní prostředí,

³⁷ Ekoškola. [on - line]. [cit. 8. srpna 2008]. Dostupný z www: <<http://www.ekoskola.cz/index.php>, 8.8.2008>

³⁸ „Audit je evaluační návštěva obvykle dvou lidí seznámených s metodikou Ekoškoly. Auditori během 4 - 6ti hodinové návštěvy, za pomoci předem daných kritérií určených v auditorském formuláři, zhodnotí stav školy a její pokrok při realizaci témat programu Ekoškola.“ (Ekoškola. [on - line]. [cit. 10. srpna 2008]. Dostupný z www: http://www.ekoskola.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=58&Itemid=108>.)

³⁹ Ekoškola. [on - line]. [12. srpna 2008]. Dostupný z www: <<http://www.ekoskola.cz>>.

⁴⁰ Nadace Partnerství. [on - line]. [cit. 10. října 2008]. Dostupný z www: <<http://www.nadacepartnerstvi.cz/p-13285&exp=male0>>.

mezisektorová spolupráce, orientace výuky na „...*potřeby skutečného života*...“⁴¹ a zahrnování kompetencí, které jsou potřebné pro řešení problémů aktuálního světa.

1.4 Organizace podporující environmentální vzdělávání

1.4.1 Klub ekologické výchovy

Klub ekologické výchovy (KEV) je občanské sdružení, které spojuje zájemce o environmentální vzdělávání, ať už samotné pedagogy a školy či jiné instituce. KEV je zařazen mezi kluby UNESCO a zaměřuje se na ucelený rozvoj pojetí environmentálního vzdělávání v zájmu trvale udržitelného rozvoje. Školy k trvale udržitelnému rozvoji motivuje možností získání ocenění – diplomu, který obdrží škola splňující stanovená kritéria. Dále nabízí pedagogům možnost dalšího vzdělávání, specializační studium pro školní koordinátory EVVO, semináře, konference, exkurze, kurzy.

1.4.2 Ekoporadny

V září 1997 byla založena Síť ekologických poraden ČR (STEP⁴²). Jejím členem je mj. také ekologická poradna Veronica – Brno. Cílem činnosti ekoporaden je „...*preventivní péče o životní prostředí a snaha o podporu spolupráce a komunikace mezi rozhodujícími sektory ve společnosti - samosprávou, státní správou, vědeckým výzkumem, veřejností a podnikatelskou sférou.*“⁴³ Ekoporadny by měly poskytovat objektivní informace o životním prostředí, ekologických problémech a jejich možnostech řešení. Městské ekoporadny se nejčastěji věnují předcházení vzniku

⁴¹ Nadace Partnerství. [on - line]. [cit. 10. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.nadacepartnerstvi.cz/p-13285&exp=ma1e0>](http://www.nadacepartnerstvi.cz/p-13285&exp=ma1e0).

⁴² „*Síť ekologických poraden ČR - STEP je členem Evropské asociace ekologických poradců - EcoCounselling Europe.*“ (STEP – síť ekologických poraden.[on - line]. [cit. 14. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.ekopradna.cz/nab1.phpm>](http://www.ekopradna.cz/nab1.phpm).

⁴³ STEP – síť ekologických poraden.[on - line]. [cit. 14. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.ekopradna.cz/nab1.phpm>](http://www.ekopradna.cz/nab1.phpm)

odpadů, setřením energie, vody, venkovské se zaměřují na podporování „...trvale udržitelného využívání krajiny a ekologického zemědělství.“⁴⁴

V Příloze 3 Ekoporadny v Jihomoravském kraji je úplný soupis poraden v JMK.

1.4.3 Střediska ekologické výchovy

Střediska ekologické výchovy zastřešuje orgán Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, který představuje „...celostátní síť organizací specializovaných na ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu.“⁴⁵ Střediska ekologické výchovy naplňují následující stěžejní záměry: vytvářet environmentální vzdělávací programy pro školy a vzdělávat pedagogické pracovníky. Mezi další cíle mj. patří pořádání akcí pro veřejnost, poradenské služby, vydávání metodických publikací, pomůcek. Od roku založení 1996, kdy mělo sdružení 8 členů se v roce 2008 může Pavučina pyšnit 37 členy. V Jihomoravském kraji sdružuje Pavučina tyto členy: Centrum ekologické výchovy Pálava ZO ČSOP, Ekocentrum Brno, Lipka – školská zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno, Lipová 20⁴⁶, brněnský Rezekvítek, Centrum ekologické výchovy Důbrava při Středisku volného času Hodonín a Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s.

1.5 Specializační studium pro školní koordinátory EVVO

Již ve Státním program EVVO nacházíme opakovaný apel na začleňování EVVO do odborného vzdělávání vysokoškolských studentů a pedagogů. Ale až v roce 2005 dochází snad k zásadní změně a faktickému naplňování tohoto požadavku.

Specializační studium k výkonu činnosti školního koordinátora je realizované v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Toto studium je určeno pro ty

⁴⁴ STEP – síť ekologických poraden.[on - line]. [cit. 14. října 2008].

Dostupný z www: <<http://www.ekoporadna.cz/nab1.phpm>>

⁴⁵ Sdružení středisek ekologické výchovy – Pavučina. [on - line]. [cit. 19. listopadu 2008].

Dostupný z www: <<http://www.pavucina-sev.cz/>>.

⁴⁶ Lipka zahrnuje tyto pobočky: Lipová – pracoviště Lipky, odloučená pracoviště: SEV Rozmarýnek, Kolej Aleše Závěského, Lesní škola Jezírko, SEV Rychta Krásensko.

pedagogické pracovníky⁴⁷, kteří jsou nebo plánují být na pozici školní koordinátor EVVO. Studium je zaměřeno na získávání znalostí a dovedností v oblasti EVVO v souvislosti s udržitelným rozvojem. Obsah studia byl sestaven na podkladě Vyhlášky č. 317/2005 Sb. a Standardu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků EVVO⁴⁸. Studium zahrnuje 250 hodin přímé výuky a je zakončeno obhajobou práce a získáním osvědčení absolvování specializačního studia Školní koordinátor EVVO⁴⁹. Dle zákoníku práce § 133 přísluší pedagogickému pracovníkovi, který vykonává specializované činnosti, pro jejichž výkon je nutná další kvalifikace příplatek 1000 až 2000 Kč,- měsíčně.

V současnosti je studium nabízeno v mnoha regionech. V Jihomoravském kraji jej nabízí Klub ekologické výchovy ve spolupráci se Střediskem služeb školám a Zařízením pro DVVP Brno⁵⁰.

⁴⁷ „*Studium je určeno pro absolventy magisterských studijních programů učitelských oborů s dvouletou pedagogickou praxí. Případně pro absolventy magisterského studia neučitelského zaměření doplněného o pedagogické minimum DPS. Druh aprobace není rozhodující.*“ (Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) Č.j.: 10 197/2005-22, 2005, s. 1)

⁴⁸ Oba dokumenty jsou k dispozici na internetových stránkách MŠMT. Vyhláška č. 317/2005 Sb.: [on - line]. [cit. 10. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_317_2005_o_dalsim_vzd_ped_prac.pdf.>](http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_317_2005_o_dalsim_vzd_ped_prac.pdf) a Standard DVVP [on - line]. [cit. 10. října 2008]. Dostupný z [www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/standard-dalsiho-vzdelavani-pedagogickych-pracovniku-v-environmentalnim-vzdelavani-vychove-a-osvete-evvo>](http://www.msmt.cz/vzdelavani/standard-dalsiho-vzdelavani-pedagogickych-pracovniku-v-environmentalnim-vzdelavani-vychove-a-osvete-evvo).

⁴⁹ Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) podle vyhlášky MŠMT č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, Č.j.: 10 197/2005-22

⁵⁰ Ve školním roce 2008/2009 je částka za studium 15:900 Kč,-. (Měsíčník, Středisko služeb školám Brno, 2008, č. 9 (září). Bližší informace o této možnosti studia viz Příloha 4 Specializační studium pro školní koordinátory EVVO. V následujícím školním roce 2009/2010 by mělo být toto studium hrazeno z prostředků ESF.

2 Výtvarná výchova v předškolním vzdělávání na prvním stupni ZŠ

2.1 Výtvarné aktivity v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2004 (RVP PV) „...představuje kompaktní, vnitřně propojený celek“ (RVP PV, 2004, s. 15). V programu nacházíme sice členění do jednotlivých oblastí (biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální), jedná se však o pomocné členění, které mají činit program přehledný. Zůstává zachováno „...integrované pojetí respektující přirozenou celistvost osobnosti dítěte...“ (RVP PV, 2004, s. 15). Složky výchovy se nevymezují jednotlivě, ale jsou vzájemně propojené v oblastech.

Mezi vzdělávací cíle výtvarných aktivit v RVP PV ⁵¹ patří:

- rozvoj a užívání všech smyslů,
- rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních),
- rozvoj zájmu o výtvarnou formu sdělení,
- rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání,
- rozvoj tvořivosti, tvořivého sebevyjádření,
- poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě, uvědomění si vlastní identity,
- rozvoj a kultivace estetického vkusu, prožívání a vnímání,
- rozvoj dovedností umožňujících pocity a prožitky vyjádřit,
- seznamování se světem lidí, kultury a umění,
- osvojení si základních poznatků o prostředí, v kterém dítě žije,
- vytvoření základů pozitivních vztahů ke kultuře a umění a rozvoj dovedností tyto postoje projevovat,

⁵¹ Výtvarné aktivity jsou prostředkem pro naplňování cílů ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV.

- vytváření základního povědomí o kulturním a přírodním prostředí a pozitivního vztahu k němu (RVP PV, 2004).

Očekává se, že dítě na konci předškolního věku většinou dokáže:

- ovládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku, zacházet s drobnými pomůckami, nástroji, výtvarným a grafickým materiálem – s papírem, tužkami, barvami, nůžkami, modelovací hmotou apod.,
- dorozumívat se slovy a gesty, improvizovat,
- vědomě užívat smysly, záměrně pozorovat, všimnout si změn a dění v okolí,
- tvořivě myslet a vyjadřovat svou představivost v tvořivých výtvarných aktivitách,
- uvědomovat si libé a nelibé emotivní prožitky,
- těšit se z příjemných zážitků, z kulturních a přírodních krás a se setkávání se s uměním,
- výtvarně spolupracovat s ostatními,
- ztvárňovat skutečnosti z okolí a vyjadřovat svoje pocity, prožitky a představy prostřednictvím výtvarných dovedností a technik – kreslit, malovat, vytvářet z papíru, přírodnin a jiných materiálů, modelovat, konstruovat apod.,
- vnímat kulturní a estetické podněty (RVP PV, 2004).

Cílů lze dosahovat prostřednictvím vzdělávací nabídky, do které lze v rámci výtvarných aktivit zařadit:

- manipulační činnosti a experimenty s předměty, nástroji, materiálem,
- smyslové, relaxační, spontánní, námětové, sociální, interaktivní hry a hry a činnosti podporující tvořivost, fantazii, nápaditost, estetické vnímání a vyjadřování, tříbení vkusu,
- návštěvy kulturních a uměleckých míst a akcí,
- výtvarné hry a etudy,
- estetické, grafické a konstruktivní činnosti,
- poslech a sledování příběhů, pohádek,

- pozorování kulturních a přírodních objektů a jevů (RVP PV, 2004).

Vzdělávací nabídka v RVP PV pedagoga ani děti nesvazuje a poskytuje širokou možnost kreativnímu pedagogickému působení a tvořivému svobodnému vyjádření dětí.

2.2 Výtvarná výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

RVP ZV orientačně rozděluje vzdělávací obsah do devíti vzdělávacích oblastí. Každá vzdělávací oblast je tvořena vzdělávacím oborem či více vzdělávacími obory, které jsou si blízké svým obsahem. Jednou ze vzdělávacích oblastí je Umění a kultura, kterou tvoří vzdělávací obory: Hudební výchova Výtvarná výchova. Na prvním stupni je vzdělávací obsah rozdělen na 1. období, což je 1. až 3. ročník a na 2. období, 4. a 5. ročník. Vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů vymezuje očekávané výstupy a učivo. „*Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné*“ (RVP ZV, 2007, s. 18). Očekávané výstupy stanovují předpokládané znalosti, dovednosti a schopnosti, kterých by mělo dítě na konci daného období dosáhnout. Na konci 1. období jsou stanoveny jako nezávazné, orientační. Učivo je členěno do tematických okruhů a je pojímáno jako „...*prostředek k dosažení očekávaných výstupů*“ (RVP ZV, 2007, s. 18).

Ze vzdělávacích oborů je možné vytvořit jeden či více vyučovacích předmětů. Je možné i propojením vzdělávacího obsahu několika vzdělávacích oborů vytvořit jeden vyučovací předmět.⁵²

Stěžejní cíle výtvarné výchovy dle RVP ZV

- chápání umění jako svébytného způsobu poznávání, prostředku komunikace a také jako součásti lidského bytí,

⁵² Integrace vzdělávacího obsahu se může uskutečnit na úrovni témat, tematických okruhů a vzdělávacích oborů. Podmínkou je respektování logiky vytvořených vzdělávacích oborů. (RVP ZV, 2007)

- spolupodílení se na tvořivé atmosféře pro vytváření, chápání, poznávání uměleckých hodnot; spoluvytváření tolerantního přístupu k rozličným kulturním hodnotám a potřebám národů a jiných skupin,
- vnímání sebe sama jako svobodné osoby schopné tvořivě přistupovat ke světu, obohacovat emocionální život a aktivně překonávat životní stereotypy,
- osobně se účastnit tvoření a prostřednictvím tvorby vyjadřovat osobní prožitky a postoje (RVP ZV, 2007).

V RVP ZV člení učivo na tři oblasti. Jsou jimi 1) Rozvíjení smyslové citlivosti, 2) Uplatňování subjektivity, 3) Ověřování komunikačních účinků. Realizace těchto tvůrčích činností má dítěti poskytnout

ad 1) rozvoj schopnost smyslů při vnímání reality a následně tyto zkušenosti využívat pro její vyjádření,

ad 2) uplatňování a uvědomování se vlastních zkušeností při vnímání, tvorbě a interpretaci výtvarných vyjádření,

ad 3) možnost vytváření výtvarných vyjádření v procesu komunikace, objevování originálních alternativ pro realizaci vlastní tvorby (RVP ZV, 2007).

2.3 Výtvarné techniky

V následujícím textu se zaměřím na seznámení s výtvarnými technikami, metodami a formami vhodnými pro děti předškolního a mladšího školního věku. Ve výčtu a popisu výtvarných technik vycházím ze základního dělení technik dle Roeselové (1996).

Roeselová (1996) klasifikuje techniky ve výtvarné výchově takto: kresba, malba, grafika, plastická a prostorová tvorba, a soudobé výtvarné postupy.

2.3.1 Kresba

Kresba je „... výtvarná technika založená na lineárním vyjádření...“ (Vondrová, 2001, s.15) také je pro dítě „...nejpřirozenější výtvarnou činností“

(Roeselová, 1996, s. 24). Vyjadřování se kresbou je pro dítě samozřejmé jako používání slov či písň. Dítě nachází v kreslicím nástroji četné možnosti využití. Nejprve ho přitahuje pohyb, gesto a barevná stopa. Později čárá s větším uvědoměním, hromadí výtvarné stopy – body, linie a zjišťuje, že zanechávají obrazy připomínající okolní svět. Hra s nástrojem „...plynule přechází do uvědomělého malířského projevu...“ (Roeselová, 1996, s. 24). Kresba v dětském výtvarném projevu se vyskytuje u dětí předškolního a mladšího školního věku ve dvou typech. Jsou jimi: kresba z představy a kresba motivovaná pozorováním skutečnosti⁵³. Kresba z představy vypovídá o spontánních prožitcích dítěte a jeho emotivním prožívání. Výrazovost projevu narůstá při „...smyslovém kontaktu se skutečností...“ (Roeselová, 1996, s. 25). Tento typ kresby patří mezi časté podoby kresby u dětí předškolního i mladšího školního věku. Stejně tak i kresba motivovaná skutečností. Dítě v tomto případě kresbou vyjadřuje to, co upoutá jeho pozornost, co se pro něj představuje objev a paralelně i výtvarný problém. Originalita a vnitřní vnímavost dítěte se odráží v kompozici, stylizaci, detailech a velikosti motivu. Roeselová (1996) dělí kresbu také dle užívaného nástroje a zanechané stopy – suchá stopa: kresba tužkou, rudkou, uhlem, mokrá stopa: perokresba, kresba dřívkem, štětcem, fixem.

2.3.2 Malba

Malba je „...technika nanášení barev v souvislé vrstvě na podklad...“⁵⁴. Od kresby se „...odlišuje plošností, kterou je barva nanášena.“⁵⁵ „Malba barvami rozvíjí fantazii, barevné cítění a vkus dítěte“ (Vondrová, 2001, s. 25). Malba u dětí předškolního věku vyjadřuje „...intuitivní ztvárnění emocí, vztahů, prožitků a skutečností našeho světa. Děti barvy cítí jako barevné hmoty“ (Roeselová, 1996, s. 62). Malba a s ní spojené prožívání se stává neverbální komunikací. Vyznění malířského projevu je determinováno osobitým cítěním barev a typologickou orientací dítěte. Proto už i u nejmladších dětí jsou u dětí patrné odlišné přístupy k uplatňování barev. Roeselová se zmiňuje o těchto typech: dekorativním, extravertním, introvertním.

⁵³ Roeselová (1996) uvádí tři typy: kromě výše jmenovaných ještě třetí typ kresby: kresba návrhová. Ta však nachází uplatnění až u dětí staršího věku, nejdříve při realizaci volné grafiky.

⁵⁴ Wikipedia – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 17. října 2008]. Dostupný z www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Malba>>.

⁵⁵ Tamtéž.

Dekorativní typ vyjadřuje barvy, tak jaké jsou v realitě, jak je vidí a zná. Extravertní typ při ztvárnění skutečnosti dokáže opustit realistické ztvárnění barev. V barevné kompozici se objevuje jeho oblíbená barva, světlejší či tmavší tóny. „*Proměňuje tak všední skutečnost ve světle svého osobitého výtvarného citění a intuitivně nachází vlastní malířskou cestu*“ (Roeselová, 1996, s. 62). Introvertní typ má schopnost „...*vcítění se do výrazové řeči barev*“ (Roeselová, 2006, s. 62). Tento typ výrazně přetváří realistickou barevnost. Zejména pak děti s imaginativní orientací dokážou vložit skutečnosti inovující obsah a opustit od realistické barevnosti. Používání barev je intuitivní a podtrhuje jejich citovou polohu. „*Jediné hledisko, které je pro ně podstatné, směřuje k dosažení rovnováhy mezi světem, vlastním duševním životem a jeho vyjádřením*“ (Roeselová, 1996, s. 62).

Malba má u dětí podobné projevy jako kresba a objevuje se v základních typech: malba z představy, malba motivovaná pozorováním skutečnosti a návrhová. Malba z představy poskytuje dítěti hledání významů v sobě samém prostřednictvím barev. U druhého typu malby se nejedná o pravdivý přepis reality, ale o „...*volnou parafrázi viděného, která se v pojetí různých žáků liší*“ (Roeselová, 1996, s. 63). Třetí typ malby se týká výtvarných etud, kdy se děti zaměřují na zkoumání vlastností barev a jejich účinků ve výrazu, uplatnění nachází zejména v užité grafice. Roeselová (1996) malbu rozlišuje také dle užitého malířského materiálu: malba temperou, akvarelem, pastelem.

2.3.3 Grafika

„*Grafika je dílo rozmnožitelné ručním uměleckořemeslným způsobem na evidovaný počet exemplářů*“ (Odehnal, 2005, s.9). Oproti kresbě a malbě vyžaduje grafika „...*uvědomělé respektování výtvarného řádu, [...] vedle citového či výtvarného přístupu i přístup rozumový*“ (Roeselová, 1996, s. 94). Dítě předškolního a mladšího školního věku se nejčastěji setká se základním principem tisku resp. otisku prostřednictvím přípravných grafických technik, které poskytnou dítěti prvotní setkání „... *grafickou redukcí skutečnosti*“ (Roeselová, 1996, s. 99). Může se jednat o gumotisk, které dítěti přibližuje setkání s linorytem. Dále může pomocí ryté kresby do klovatiny částečně nahlédnout do tajů suché jehly. Při odkrývání voskového podkladu má dítě šanci pochopit funkci rydla. Při hrách s otisky děti objevují principy tisku. Otiskovat mohou materiály, přírodniny, popřípadě je mohou lepit a „...*vytvářet*

tak matici pro tisk z hloubky nebo z výšky...“ (Roeselová, 1996, s. 106). Roeselová člení techniky tisku na: tisk z výšky, tisk z hloubky, tisk z plochy. Při tisku z výšky se otiskne vystupující reliéf matrice. Děti mohou tisknout ze šablon nejčastěji z papírových. Tisk může poskytnout i koláž, kdy jsou na podklad či na sebe navrstveny plochy materiálu. Dítě může také vyrývat stopu do sádry nebo do hlíny (Šimonová, 2005) a připravovat se tím na techniku linorytu, při které děti pomocí rydla ryjí do linolea. Další pro děti dostupnou grafickou technikou může být tisk z polystyrenu (Šimonová, 2005). Při technikách tisku z hloubky se otiskne stopa, kterou po sobě zanechala jehla v matici. Plocha se nanese barvou, očistí a pod tlakem se vytisknou zanechané rýhy. Pro tuto grafickou techniku je nutné tisknout v grafickém lisu, ručně to není možné. Technika tisku z plochy se vyznačuje tím, že plochy, které se tisknou jsou ve stejné úrovni jako plochy, které se netisknou. Ve školní praxi se využívá kontrastu bílé a potištěné plochy (Roeselová, 1996).

2.3.4 Plastická a prostorová tvorba

Plastická a prostorová tvorba je těsně spjata s prvotním seznamováním dítěte s okolím, uchopováním a zkoumáním vlastností objektů – tepla, chladu, pevnosti, tíhy. Jelikož je náš způsob vnímání zejména vizuální, v průběhu života dochází k postupnému vytlačování vnímání prostřednictvím hmatových vjemů. Ale „*schopnost prožívání hmatových vjemů nám však zůstává trvale zachována*“ (Roeselová, 1996, s. 146).

Ve výtvarné výchově plastickou a prostorovou tvorbu Roeselová (1996) rozděluje na: modelování a tvarování z představy (při modelování se využívá sochařská či keramická hlína, při tvarování zejména papír, modelování motivované pozorováním skutečnosti) a výtvarné hry a prostorové etudy⁵⁶.

V plastické a prostorové tvorbě nacházíme uplatnění přírodních materiálů: ať už se jedná o hlínu, proutí, dřevo, plody, listy a jiné přírodniny.

⁵⁶ Výtvarné hry obohacují hmatové vnímání světa, podporují spontánní objevování vlastností materiálu. Prostorové etudy navazují na výtvarné hry (Roeselová, 1996).

2.3.5 Soudobé výtvarné postupy

Vznik nových výtvarných postupů s sebou přineslo dvacáté století. Umělci hledali nové nástroje, hmoty, které neměly do té doby ve výtvarném umění uplatnění a používali je neobvyklým způsobem.

Neklasické výtvarné postupy jsou atraktivní pro svou spontaneitu a možnost experimentování. Pro děti je vlastní „...*bezprostřední otevřenost vůči podnětům...*“ (Roeselová, 1996, s. 201). Roeselová (1996) se zmiňuje o využívání nových nástrojů, které zachycují gesto paže. „*Těchto nástrojů je tolik, kolik je předmětů, kterými lze vést čáru nebo rozetřít barvu.*“ (Roeselová, 1996, s. 202). Dále popisuje možnost využívání soudobých výtvarných materiálů. Nové vlastnosti barev a netradičních malířských postupů, např. dripping – lití barvy na plátno přímo z plechovky nebo Slash Painting – cákání barvy štětcem. Nové hmoty, které s sebou nese průmysl a také návraty k přírodním materiálům, přírodním pigmentům. „*Užití nalezených přírodních materiálů a jejich stop přináší dětskému výtvarnému projevu zvláštní atmosféru návratu k přírodě. Vůně drcených listů, květů pampelišek nebo hořícího dřeva, struktura kamenů, pach hlíny nebo chuť a barvy ovoce vyvolávají další smyslové podněty, které se na výtvarném projevu podílejí*“ (Roeselová, 1996 s. 205). Mezi netradiční výtvarné techniky se řadí také koláž, frotáž, muchláž a jejich kombinace s malbou či kresbou. **Koláž** je založena na vystřihávání či vytrhávání kousků papírů, látek, fotografií, novin a následné lepení na podklad. Lze používat i přírodní materiály – listy, trávy, kvítka. Při **frotáži** se pokládá papír na objekt a tužkou, rudkou, pastelem nebo uhlem přejíždíme po papíře a tak přenášíme strukturu předmětu. **Muchláž** je založena na zmačkaném a opětovně narovnaném papíře, vytváří se tak zajímavé struktury, s kterými je možno dále výtvarně pracovat (Vondrová, 2001).

Roeselová (1996) mezi soudobé výtvarné postupy řadí také objektovou a akční tvorbu. „*Objektová a akční tvorba zahrnuje kontakty s materiálem, věcmi i prostředím, aktivity v krajině a využití vlastního těla jako výtvarného média*“ (Roeselová, 1996, s. 213). **Objektová tvorba** se zaměřuje na vnitřní propojení člověka s předmětem, na zdůraznění tohoto vztahu. Důležitý je použitý materiál, struktura, ne jeho funkce (Zhoř, 1992). **Akční tvorba** je charakteristická, jak již označení napovídá, akcí. Jedná se o celou dobu trvání, kdy probíhá tvořivý proces, kdy výtvarnou aktivitu prožíváme a soustředíme se na ni. Zaměření je na její tvůrčí průběh, „... *ne na konečnou podobu díla [...], relik*“ (Vondrová, 2001, s. 81). Vhodné je zaznamenávat

si průběh tvorby (fotografie, video, audio). Objektová a akční tvorba se často prolíná a je těžké aktivity přesně odlišit. Roeselová (1996) pro potřeby školní praxe řadí tyto aktivity do jedné skupiny⁵⁷. Do objektové a akční tvorby se řadí akční malba, happening, performance, body art a land art (Vondrová, 2001, Zhoř, 1992, Roeselová, 1996). Při **happeningu** se jedná o událost připravenou umělcem – happnerem, jejímž cílem je vtáhnout diváky do průběhu akce (Vondrová, 2001). Pokud je obecenstvo pouhý divák, nazývá se tato akce **performancí** (Zhoř, 1992). Při **body artu** (v překladu: tělové umění) je využíváno lidské tělo jako výtvarný zdroj a vyjadřovací prostředek. Zhoř (1992) ho charakterizuje jako „...zvláštní druh inscenované události, je to děj a činnost [...] probíhá v určitém prostoru a čase [...] akce body artu zkoumají vztahy člověka k prostředí [...] lidské tělo se dostává do výmluvných kontaktů s rozličnými hmotami a materiály, setkává se s živly a živými tvory, s lidmi“ (s. 85). Děti prostřednictvím body artu se učí vnímat samy sebe, uvědomovat si vlastní tělo, nacházet porozumění ve svých i cizích gestech, projevech a dotecích. Ve výtvarných akcích se dítě může pokoušet měnit samo sebe, přebírat na sebe jinou podobu, ne jen povrchně (jako na maškarním bále), ale i vnitřně. Když dítě samo přetváří své tělo prozrazuje tím sebenahlížení, „...jeho nová podoba vyvěrá z jeho vlastní představy o sobě samém, a proto s ní přirozeně srůstá“ (Roeselová, 1996, s. 23). **Land art** (v překladu: zemní umění) představuje výtvarnou tvorbu přímo v krajině. „Land-artisté zasahují výtvarným způsobem přímo do přírodního terénu nebo se soustředí na sběr zajímavého přírodního materiálu a z něho pak instalují objekty v přírodě nebo v místnostech“ (Vondrová, 2001). Využívání land artu u dětí rozvíjí vztah k přírodě, přírodním materiálům, krajině a k umění. Děti se zprvu seznamují s přírodou a samotným pobytem v ní prostřednictvím her v přírodě a manipulacemi s přírodním materiálem. Děti nejnáze reflektují „...svět v jeho detailech...“ (Roeselová, 1996, s. 222). Prvotní výtvarné akce mohou vycházet z „...vymezování prostoru...“, kdy děti oddělují pro ně významné místo provazy, latěmi či jiným způsobem, takto vymezený prostor pro děti představuje útočiště, soukromí (Roeselová, 1996, s. 222). Postupně se u dětí probouzí „...uvědomělé prožívání krajiny...“, které směřuje k identifikaci s krajinou (Roeselová, 1996, s. 222). Objímání stromů, skal, procítění místa v krajině, vnímání tepla, zvuků, barev, vůní a barev, zanechávání stop, vytváření instalací, to vše směřuje ke splnutí s krajinou (Roeselová, 1996).

⁵⁷ Vondrová (2001) uvádí ve výčtu technik akční tvorbu, ovšem v jejích konkrétních nabízených výtvarných lekcích nacházíme propojenost s objektovou tvorbou.

3 Organizační formy a vzdělávací metody uplatnitelné ve výtvarné výchově v kontextu realizace environmentálního vzdělávání

3.1 Vybrané organizační formy a vzdělávací metody uplatnitelné ve výtvarných aktivitách v kontextu environmentálního vzdělávání u dětí předškolního věku

U dětí předškolního věku je při výchově a vzdělávání kladen důraz na využívání vhodných metod a forem.

Při realizaci forem práce u dětí předškolního věku by měly být uplatňovány **spontánní a řízené aktivity**, které mají být vyváženě rozloženy a vzájemně provázány, aby korespondovaly s možnostmi dítěte a odpovídaly jeho potřebám. V RVP PV je uvedena specifická forma – **didakticky zacílená činnost**, která je vhodná pro realizaci v podmínkách mateřské školy. Tato činnost je motivovaná pedagogem přímo a nebo nepřímo, nachází v ní zastoupení prvky spontánního a záměrného učení, probíhá individuálně nebo v menší skupinách. Vzdělávání dětí v mateřské škole by mělo být založeno „...na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte“ (RVP PV, 2004, s. 9). Zejména je důležité v předškolním vzdělávání realizovat komplexní přístup. „Vzdělávání by mělo probíhat na základě **integrovaných bloků**, které nerozlišují vzdělávací oblasti či složky, ale které nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích“ (RVP PV, 2004, s. 9). Náplň bloků by měla vyvěrat ze života dítěte, měla by splňovat podmínku smysluplnosti, užitečnosti a zajímavosti. Takto realizovaná činnost poskytuje dítěti ucelené, praktické a uchopitelné upevňování poznatků, dovedností a zkušeností.

Mezi doporučované metody u dětí předškolního věku se řadí prožitkové učení, kooperativní učení hrou, situační učení, spontánní sociální učení, záměrné učení.

Prožitkové učení je založeno na vlastní aktivitě citovém prožitku, osobních zkušenostech dítěte. Zakládá se na spontaneitě, objevování, komunikaci, manipulaci, experimentování, hře, dostatečném prostoru pro vlastní aktivitu a tvořivost a na „...celostnosti (účasti všech smyslů a obou mozkových hemisfér)“ (Havlínová a kol., 2000, s. 162).

Kooperativní učení, hry, činnosti jsou založeny spolupráci, sdílení a přijetí. Cílem je spolupracovat s druhým ne proti němu. Jedná se o činnosti, ve kterých se zúčastnění snaží dosáhnout společného žádoucího cíle. Kooperativní učení je založeno na pozitivní vzájemné závislosti, interakci tváří v tvář, osobní odpovědnost, utváření interpersonálních dovedností a uvědomování si potřebnosti spolupráce (Kasíková 1997).

Pro předškolní dítě je **hra** nejtypičtější aktivitou. Pokud dítě něco dělá s chutí, baví jej to, tuto činnost nazývá spontánně hrou. Samotné učení se novým poznatkům, získávání zkušeností je pro dítě pokud je realizováno zajímavě a poutavě pro dítě hrou. Učení hrou tak představuje samotný proces učení. Vstřebávání nových poznatků, zkušeností, souvislostí by mělo být prostřednictvím hry.

Pod pojmem **situační učení** si můžeme představit učení se v reálných ne pedagogem zprostředkovaných situacích. V situačním učení se počítá s autentickým či fiktivním jednáním v určité situaci. Je založené na využívání situací, reálných ukázek praktických souvislostí, při kterých se dítě učí dovednostem a poznatkům v momentu, kdy jsou pro něj potřebné a tudíž lépe chápe jejich smysl (RVP PV, 2004).

„Spontánní sociální učení je založené na principu přirozené nápodoby“
(RVP PV, 2004, s. 9).

3.2 Vybrané organizační formy a vzdělávací metody uplatnitelné ve výtvarné výchově v kontextu environmentálního vzdělávání u dětí mladšího školního věku

Na 1. stupni základní školy, u dětí mladšího školního věku je možno při vyučování uplatňovat širokou škálu vyučovacích metod a organizačních forem.

Mezi organizační formy, které lze realizovat ve vyučování v rámci výtvarné výchovy a environmentálního vzdělávání u dětí mladšího školního věku lze zařadit **frontální vyučování**, nazývané též hromadné, ve kterém učitel pracuje s celou třídou soustavně a plánovitě v určeném čase, nejčastěji ve vyučovací hodině (Skalková, 2007). Pro vytváření interaktivních situací a podporování příznivého klimatu ve třídě a pro učení je vhodné využívat **skupinového či kooperativního vyučování**. Při těchto

formách spolupracuje malá skupinka žáků, většinou tři až pětičlenná, která řeší společný úkol.

Další z metod, které je velmi přínosné uplatňovat při vyučování je metoda **projektového vyučování**. Je založena „...na řešení komplexních teoretických nebo praktických problémů na základě aktivní činnosti žáků“ (Skalková, 2007, s. 234). Cílem je překonání izolovanosti a separace vědění, propojení se životní praxí, probuzení zájmu dětí. Orientace je zejména na zkušenost a aktivitu dítěte (Skalková, 2007). Projektové vyučování má svou základní strukturu. Dle Killpatricka (in Valenta, 1993) by měl projekt, projektové vyučování splňovat tyto kroky: záměr, plán, provedení, hodnocení. U záměru se jedná jak o samotný podnět, tak zejména o formulaci skutečného problému. V druhém kroku – plánování se uplatňuje diskuse nad plánem řešení, určení činností a prostředků, které se vztahují k řešení, rozdělení úkolů, zvážení časové investice. Ve třetím kroku se aplikují aktivity, které vedou k řešení problému. V závěrečné fázi projektu probíhá hodnocení výsledků a celého projektu (Valenta, 1993, Skalková, 2007).

Vyučovací metoda představuje způsoby záměrného uspořádání aktivit učitele a dětí, kterými se dosahuje vytyčených cílů (Skalková, 2007). Metody je možné klasifikovat⁵⁸. Například Maňák (1995, 2003), Švec (2003), Petty (2002) a další autoři se touto problematikou zabývají detailněji. Naším cílem zde však není výčet metod, ale poukázání na ty metody, které se dají aplikovat v rámci výtvarné výchovy ve spojení s environmentálním vzděláváním⁵⁹.

Z metod slovních je možné uplatňovat **monologické metody**, například vypravování, vysvětlování. Pedagog může v dětech probouzet svým projevem cit, zájem, objasňovat (Skalková, 2007). Důraz je kladen na pozornost dětí. U mladších dětí je nutné tuto metodu prokládat s metodami, při kterých je aktivní účast dětí (viz níže). Dále je vhodné uplatňovat **metody dialogické**, při kterých se děti učí komunikovat a vyjadřovat svoje myšlenky. Ať již formou rozhovoru, dialogu či brainstormingu⁶⁰. Nelze opomenout ani **práce s učebnicí, knihou a jiným textovým materiálem**, ve kterých děti nachází velké množství podnětů. Důraz je kladen na vhodný, podnětný a srozumitelný výběr materiálů. Účelné je také u mladších

⁵⁸ Jednotná a ucelená klasifikace neexistuje, klasifikace metod zůstává otevřeným problémem.

⁵⁹ V následujícím textu vycházím dle klasifikace metod, jak je uvádí Skalková (2007).

⁶⁰ Brainstorming lze volně přeložit jako burza nápadů, která slouží k objevování nových řešení problémů. V krátkém čase je důležité, aby všichni vyjádřili co nejvíce spontánních podnětů a nápadů k danému problému. (Skalková, 2007)

děti používat **metody názorně demonstrační**, které konkretizují abstraktní pojmy, poskytují přímé setkání s objevovanou skutečností a spojují toto poznávání s realitou (Skalková, 2007). Zejména je vhodné děti zapojovat do **praktických činností a metod**, ať již se jedná o různé sestrojování objektů či laboratorní objevování a zkoumání. Do aktivních učebních metod lze zařadit také **hru**. U dítěte se prostřednictvím hry zvyšuje a podněcuje zájem o učivo a dokážou v dětech aktivovat takové soustředění, „...*jakého nelze dosáhnout pomocí žádné jiné metody*“ (Petty, 2002, s. 188). Pokud je cílem, aby dítě analyzovalo problém, který může nastat ve skutečnosti, ale na rozdíl od skutečnosti si jej dítě může „nanečisto“ a tudíž i uvolněně vyzkoušet, realizujeme **simulační popř. situační metodu**. Při **inscenačních metodách** dítě hraje roli určité osoby v určité simulované situaci. Může se jednat jak o vzdělávací, tak i o umělecké inscenace (Horká in Skalková, 2007).

Výše uvedené vyučovací metody a organizační formy by se měly ve vyučování prolínat tak, aby třída byla nejenom prostředím k učení, ale také místem, kde děti žijí v klidu a bez stresu získávají zkušenosti a poznatky. Děti svobodně volí činnost, rodiče mají možnost zapojovat se do činnosti školy (Skalková, 2007).

II VÝZKUMNÁ ČÁST

4 Projekt kvantitativního výzkumu

4.1 Výzkumný problém

Ve svém výzkumu se zaměřuji na zjištění využívání přírodních materiálů a krajiny ve výtvarné výchově v kontextu environmentálního vzdělávání u dětí předškolního a mladšího školního věku.

Využívání přírodních materiálů a krajiny ve výtvarné výchově je jedním z prostředků, jak v dětech nenásilně, zajímavě a hravě podněcovat pozitivní vztah k přírodě. V publikacích a v seminářích pro učitele se setkáváme s náměty, jak zavádět přírodní materiály a krajinu do výchovy a vzdělávání dětí. Prostřednictvím výtvarné výchovy lze v dětech probouzet vnímání estetických kvalit přírody, lásku ke krajině a vytvořit identifikaci s ní a tím zajistit i její ochranu. A záleží zejména na samotných pedagozích, jak přistupují k obohacování svého rozhledu i rozhledu svých žáků.

Již od sedmdesátých let (minulého století) byla snaha prosazovat ve školách výchovu k ochraně přírody, resp. k péči o životní prostředí. Od osmdesátých let se užívalo označení ekologická výchova, v období totalitního režimu byl rozpracován systém ekologické výchovy např. pro UNESCO, ale výsledky nebyly aplikovány do praxe.

V dnešní době je požadavek environmentální výchovy a vzdělávání zahrnut ve většině pedagogických dokumentech. Základní cíle jsou obsaženy ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice⁶¹, dále SP EVVO . Požadavek environmentální výchovy a vzdělávání vymezuje pro mateřské školy Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) a pro základní školy Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV).

⁶¹ Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice (Dále SP EVVO) , přijatý usnesením č. 1048/2000 jako součást jako součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí.

SP EVVO upozorňuje, že environmentální výchovou a vzděláváním dětí „...lze účinně ovlivňovat také převážnou část dospělé populace, zejména pokud se týká základních občanských postojů k prostředí a úcty k životu...“ (SP EVVO, 2000, s.14).

Mezi cíle environmentální výchovy patří pěstování dovedností žádoucího chování a jednání v přírodním prostředí, působení na utváření názorů a postojů a rozvíjení úcty a citu k živé i neživé přírodě (SP EVVO, 2000).

V dílčích cílech pro výchovu dětí v předškolním věku nacházíme mimo jiné tyto požadavky:

- „...začleňovat aspekty environmentálního vzdělávání a výchovy do všech výchovných metod a forem,
- [...] zdůraznit přímé poznávání okolního prostředí, kontakty dětí mezi sebou a s živou přírodou a vytváření kladného vztahu k přírodnímu prostředí ...“ (SP EVVO, 2000, s. 15)

V cílech pro výchovu a vzdělávání dětí na základních školách se objevují požadavky poskytovat dětem v průběhu jejich vzdělávání:

- „...znalosti, dovednosti a návyky potřebné pro ochranu životního prostředí a pochopení principů (trvale) udržitelného rozvoje,
- podmínky pro integraci znalostí zejména uplatňováním praktické metody výuky,
- strukturací učiva a různými aktivitami ovlivňovat způsob myšlení, rozvíjení samostatnosti a tvořivosti, kontakty s okolím i s odbornou praxí a celkový vývoj osobnosti ve smyslu (trvale) udržitelného rozvoje“ (SP EVVO, 2000, s. 14, 15).

Je otázkou, jak jsou tyto ideály naplňovány v praxi. Jak a jakým způsobem je v realitě realizovaná environmentální výchova a vzdělávání prostřednictvím využívání přírodnin a krajiny ve výtvarné výchově.

4.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjištění, jak pedagogové při výuce na 1. stupni ZŠ (v 1. – 3. ročnících) a v mateřských školách v mikroregionu Dražanská vrchovina využívají přírodních materiálů a krajiny ve výtvarné výchově.

Výzkum bude uskutečněn prostřednictvím dotazníku. Dotazník bude ve dvou verzích, jeden pro pedagogy mateřských škol, druhý pro pedagogy základních škol.

4.3 Základní výzkumná otázka

Jak využívají pedagogové přírodní materiály a krajinu ve výtvarné výchově?

4.4 Základní soubor, výběrový soubor

Základní soubor tvoří pedagogové mateřských škol a pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol v mikroregionu Dražanská vrchovina.

Mikroregion Dražanská vrchovina zahrnuje 12 obcí: Drnovice, Habrovany, Ježkovice, Krásensko, Luleč, Nemojany, Nové Sady, Olšany, Podomí, Račice-Pístovice, Ruprechtov, Studnice.

V 10 obcích se nachází mateřská škola, jsou to obce: Drnovice, Ježkovice, Krásensko, Luleč, Nemojany, Olšany, Podomí, Račice-Pístovice, Ruprechtov, Studnice.

V 5 obcích funguje základní škola, jedná se o obce: Drnovice, Habrovany, Nemojany, Podomí, Račice - Pístovice.

V mateřských školách působí 22 pedagogů, v prvních až třetích ročnících základních škol vyučuje 14 pedagogů.

Výběrový soubor: z důvodu relativně nízkého počtu pedagogů (snadná dostupnost) a dosažení co nejrelevantnějších výsledků je zvoleno vyčerpávající šetření. Kontaktovány budou všechny pedagogy, které působí na zmiňovaných školách v mikroregionu, tedy celkem 36 pedagogů.

4.5 Operacionalizace výzkumného problému, hypotézy

H1: Pedagogové používají ve výtvarné výchově častěji obecné přírodní náměty než přírodní náměty vztahující se k přírodě v místě školy.

H1a: Pedagogové v mateřských školách používají v rámci výtvarných činností častěji obecné přírodní náměty než přírodní náměty vztahující se k přírodě v místě školy.

H1b: Pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol používají ve výtvarné výchově častěji obecné přírodní náměty než přírodní náměty vztahující se k přírodě v místě školy.

Teoretická východiska H1

Snad každé dítě v mateřské a základní škole přišlo do kontaktu s přírodním materiálem v rámci výtvarné výchovy. Dalo by se říct, že používání přírodnin se stalo již tradiční součástí výtvarné výchovy. Existuje řada literatury, která nabízí náměty pro práci s přírodninami. V publikacích jsou náměty prezentovány obecně. Téměř v žádné literatuře nenalezneme konkrétní návody a tipy na přírodní náměty vztahující se k dané přírodě v místě konkrétní školy. Záleží na invenci každého pedagoga, zda námět jednoduše převezme či jej přetvoří a aplikuje přímo do lokálního prostředí školy. U pedagoga se předpokládá, že bude ve své práci tvořivý, bude prokazovat tvůrčí myšlení (Čáp, 1993) ⁶² a sám bude iniciátorem námětů.

K hypotéze 1 se vztahují otázky č. 9, 10, 11, 12, 13 v dotazníku pro pedagogy mateřských škol a otázky č. 9, 10, 11, 12, 13 v dotazníku pro pedagogy základních škol.

H2: Pedagogové používají ve výtvarné výchově přírodniny častěji ve třídě než venku v krajině.

H2a: Pedagogové v mateřských školách používají v rámci výtvarných činností přírodniny častěji ve třídě než venku v krajině.

H2b: Pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol používají ve výtvarné výchově přírodniny častěji ve třídě než venku v krajině.

Teoretická východiska H2

Začleňování přírodnin je poměrně frekventovaným jevem. S náměty využívající přírodniny se setkáme v literatuře ⁶³ i v kurzech a seminářích pro pedagogy také často.

⁶² ČÁP, J. : *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80 – 7066-534-3

⁶³ Jako příklad uvádím vybranou pedagogickou literaturu nabízející náměty na využívání přírodních materiálů běžně dostupnou v okresní vyškovské knihovně, tudíž teoreticky lehce dostupnou i pro

Pro pedagogy není příliš obtížné objevit desítky námětů na využití přírodních materiálů k jednotlivým ročním obdobím či náměty vztahující se k různým tématům. Při vyhledávání námětů k využití krajiny ve výtvarné výchově jsem zjistila, že nabídka pedagogické literatury není tak pestrá. Náměty na využití krajiny se dají nalézt zejména v novější literatuře.⁶⁴ Se sháněním této literatury jsem narazila na problém dostupnosti v knihkupectví v okresním městě a také v okresní knihovně, která je pro respondenty mého výzkumu nejbližší větší knihovnou. Za literaturou jsem se musela vydat do krajského města do knihkupectví.

Dále jsem při svých praxích během studia i při svém působení jako učitelka v MŠ a ŽS měla příležitost nahlédnout do pedagogické výtvarné práce kolegyň a setkala jsem se s využíváním krajiny ve výtvarné výchově jen sporadicky. Využívání krajiny se uskutečňovalo převážně ve formě vycházek a výletů do krajiny, které byly zaměřeny zejména na poznávání živých přírodnin.

K hypotéze 2 se vztahují otázky č. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 v dotazníku pro pedagogy mateřských škol a otázky č. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 v dotazníku pro pedagogy základních škol.

H3: Mladší pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol používají ve výtvarné výchově projektové vyučování s využitím přírodnin a krajiny častěji než pedagogové starší.

Teoretická východiska H3

V současné době je žadáným trendem využívání netradičních forem a metod práce při výchově a vzdělávání dětí. V základních školách je kladen důraz na propojování obsahů jednotlivých předmětů, v RVP ZV nacházíme průřezová témata, z nichž jedním z nich je Environmentální výchova. S výslovným požadavkem environmentální výchovy a vzdělávání se pedagogové setkávají poprvé a pro mnohé z nich znamená (jen samotný pojem) něco nového.

respondenty mého výzkumu: (BARFFOVÁ, 1995), (HOFMAN, 1989), (KOCIÁNOVÁ, 1996), (KOHLOVÁ, 2006)

⁶⁴ Jako příklad uvádím literaturu dostupnou v knihkupectví Portál. Nakladatelství Portál uvádím proto, že patří k největším a nejznámějším nakladatelstvím, která se zaměřují na pedagogickou literaturu. (ŠIMONOVÁ, 2005), (VONDROVÁ, 2001)

Jednou z efektivních možností, jak propojovat předměty na základních školách, je realizování projektového vyučování⁶⁵. Projektové vyučování je však náročné na čas a přípravu pedagoga a pro jeho úspěšnou realizaci se předpokládá, že pedagog zná jeho teoretická východiska. S teorií a následnou praktickou realizací se setkávali studenti pedagogických fakult až při studiu v devadesátých a pozdějších letech studia. Starší pedagogové nebyli s projektovým vyučováním podrobně seznamováni na pedagogických fakultách. Ve své praxi byli uvyklí na odlišný způsob práce. Aplikování projektového vyučování je pro ně relativně nový trend. U starších pedagogů s letitou praxí může sehrát negativní roli i syndrom vyhasínání (burn out), který je brzdou pro objevování a uplatňování nových metod a forem práce⁶⁶.

Hypotéza 3 se vztahuje k učitelům prvních, druhých a třetích ročníků 1. stupně ZŠ⁶⁷.

K hypotéze 3 se vztahují otázky č. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 v dotazníku pro pedagogy základních škol.

4.6 Dotazník

Dotazník⁶⁸ byl vytvořen ve dvou verzích. Jedna verze byla určena pro pedagogy mateřských škol a druhá verze pro pedagogy základních škol.

⁶⁵ Termínu projektového vyučování je použito v: (SKALKOVÁ, 2007). Termínu projektová metoda je užíváno v: (VALENTA, 1993). Definování obou termínů ve výše zmíněných publikacích se neliší.

Projektová metoda je chápána obecněji, projektové vyučování je chápáno jako způsob vyučování.

⁶⁶ Ve Stručném psychologickém slovníku najdeme: „*Burn out se projevuje po letech terénní emočně vyčerpávající práce ztrátou profesionálního zájmu nebo osobního zaujetí. Je spojen se ztrátou čínorodosti a poslání, s pocity zklamání, hořkosti. Člověk ztratí zájem o práci, nastupuje každodenní stereotyp, rutina, snaha přežít a nemít problémy.*“ (HARTL, 2004, s. 35)

⁶⁷ V mateřských školách se očekává, že vzdělávání probíhá na základě integrovaných bloků. Integrované bloky „...nerozlišují „vzdělávací oblasti“ či „složky“, ale nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích.“ (RVP PV, s. 9) Cílem je propojování vzdělávacích obsahů z různých oblastí a získávání komplexních zkušeností na rozdíl od osvojování si izolovaných poznatků a dovedností. Integrované bloky „... se vztahují k určitému tématu, k praktickým životním situacím nebo praktickým činnostem, k určitému produktu apod. a mají podobu tematického celku, projektu či programu.“ (RVP PV, s. 46)

⁶⁸ Při zpracování dotazníku byly využity teoretické podklady z publikace: (CHRÁSKA, 2007). Zejména z kapitoly Dotazník v pedagogickém výzkumu, s. 163 – 182. Dále vycházím z: (DISMAN, 1993), (GAVORA, 2000), (PUNCH, 2008), (ŠUBRT, 1998).

4.6.1 Dotazník pro pedagogy mateřských škol

/dotazník pro pedagogy MŠ/

Vážená kolegyně, vážený kolego,
jmenuji se Eliška Klvačová, učím na ZŠ a MŠ Nemojany. V rámci svého dalšího vzdělávání zpracovávám bakalářskou práci, jejímž cílem je zjistit způsob využívání přírodnin a krajiny ve výtvarných činnostech na školách v mikroregionu Dražanská vrchovina. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Vyplnění dotazníku je anonymní. Zjištěné informace budou použity pouze pro účely mé bakalářské práce, v souladu s etikou pedagogického výzkumu.
Děkuji Vám za spolupráci.

Eliška Klvačová
studentka PdF UP Olomouc

Otázky dotazníku zodpovězte zakroužkováním jedné z předložených variant odpovědi a to té z nich, která je nejbližší skutečnosti, případně postupujte podle instrukcí u jednotlivých otázek.

1) Výtvarné činnosti, které realizují v mateřské škole

- a) jsou moje nejoblíbenější činnosti
- b) patří k mým nejoblíbenějším činnostem
- c) jsou co se mojí oblíbenosti týče srovnatelné s ostatními činnostmi
- d) patří k mým neoblíbeným činnostem
- e) jsou mé nejméně oblíbené činnosti

2) Používáte přírodniny v rámci výtvarných činností?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 9)*

3) Používáte přírodniny v rámci výtvarných činností ve třídě?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 6)*

4) Jak často používáte přírodniny v rámci výtvarných činností ve třídě?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

5) Jaké přírodniny používáte v rámci výtvarných činností ve třídě nejčastěji?

Vyjmenujte používané přírodniny ve třídě. Označte je číslicemi podle četnosti jejich využívání. (1 = nepoužívanější, nejvyšší číslo = nejméně používaná)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6) Používáte přírodniny v rámci výtvarných činností venku v krajině?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 9)*

7) Jak často používáte přírodniny ve výtvarných činnostech venku v krajině?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

8) Jaké přírodniny používáte v rámci výtvarných činností venku v krajině nejčastěji?

Vyjmenujte používané přírodniny v krajině. Označte je číslicemi podle četnosti jejich využívání. (1 = nepoužívanější, nejvyšší číslo = nejméně používaná)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

9) Používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 14)*

10) Jak často používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku

- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

11) Používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 14)*

12) Jak často používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

13) Jaké náměty vztahující se k přírodě v místě vaší školy v rámci výtvarných činností realizujete? Uveďte příklady.

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)
- f)

14) Realizujete výtvarné činnosti venku v krajině?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 16)*

15) Jaké výtvarné činnosti realizujete venku v krajině? Uveďte příklady.

-
-
-
-
-
-

16) Jaké je Vaše pohlaví?

- a) žena
- b) muž

17) Jaký je váš věk? Vypište:

18) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání (zakroužkujte a upřesněte obor)?

- a) středoškolské.....
- b) vysokoškolské – bakalářské.....
- c) vysokoškolské – magisterské.....
- d) vysokoškolské – doktorské.....
- e) jiné (uved'te které).....

19) Ve kterém roce jste zahájil/a pedagogické studium? Vypište rok:

20) Ve kterém roce jste ukončil/la pedagogické studium? Vypište rok:

21) Jaká je délka Vaší pedagogické praxe v letech? Vypište:

22) Nachází se Vaše škola ve stejné obci, kde bydlíte?

- a) ano, nachází
- b) ne, nenachází

23) Jak dlouho učíte na Vaší současné škole? Vypište délku praxe v letech:

24) Prošla jste dalším vzděláváním v oblasti environmentálního vzdělávání?

(kurzy, semináře, atd.)

- a) ne
- b) ano

Jakým? Vypište:

.....

c) právě procházím

Jakým? Vypište:

.....

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku

4.6.2 Dotazník pro pedagogy základních škol

/dotazník pro pedagogy ZŠ/

Vážená kolegyně, vážený kolego,
jmenuji se Eliška Klvačová, učím na ZŠ a MŠ Nemojany. V rámci svého dalšího vzdělávání zpracovávám bakalářskou práci, jejímž cílem je zjistit způsob využívání přírodnin a krajiny ve výtvarné výchově na školách v mikroregionu Dražanská vrchovina. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Vyplnění dotazníku je anonymní. Zjištěné informace budou použity pouze pro účely mé bakalářské práce, v souladu s etikou pedagogického výzkumu.
Děkuji Vám za spolupráci.

Eliška Klvačová
studentka PdF UP Olomouc

Otázky dotazníku zodpovězte zakroužkováním jedné z předložených variant odpovědi a to té z nich, která je nejbližší skutečnosti, případně postupujte podle instrukcí u jednotlivých otázek.

1) Výtvarná výchova

- a) je můj nejoblíbenější předmět
- b) patří k mým oblíbeným předmětům
- c) je co se mojí oblíbenosti týče srovnatelná s ostatními předměty
- d) patří k mým neoblíbeným předmětům
- e) je můj nejméně oblíbený předmět

2) Používáte přírodniny ve výtvarné výchově?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 9)*

3) Používáte přírodniny ve výtvarné výchově ve třídě?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 6)*

4) Jak často používáte přírodniny ve výtvarné výchově ve třídě?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku

- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

5) Jaké přírodniny používáte ve výtvarné výchově ve třídě nejčastěji?

Vyjmenujte používané přírodniny ve třídě. Označte je číslicemi podle četnosti jejich využívání. (1 = nejpoužívanější, nejvyšší číslo = nejméně používaná)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6) Používáte přírodniny ve výtvarné výchově venku v krajině?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 9)*

7) Jak často používáte přírodniny ve výtvarné výchově venku v krajině?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

8) Jaké přírodniny používáte ve výtvarné výchově venku v krajině nejčastěji?

Vyjmenujte používané přírodniny v krajině. Označte je číslicemi podle četnosti jejich využívání. (1 = nejpoužívanější, nejvyšší číslo = nejméně používaná)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

9) Používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 14)*

10) Jak často používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku

- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

11) Používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 14)*

12) Jak často používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

13) Jaké náměty vztahující se k přírodě v místě vaší školy ve výtvarné výchově realizujete? Uved'te příklady.

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)
- f)

14) Realizujete výtvarné aktivity venku v krajině?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 16)*

15) Jaké výtvarné aktivity realizujete ve výtvarné výchově venku v krajině?

Uved'te příklady.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

16) Používáte projektové vyučování?

- a) ano
- b) ne *(pokračujte prosím otázkou č. 23)*

17) Používáte projektové vyučování ve výtvarné výchově?

- a) ano

b) ne (pokračujte prosím otázkou č. 23)

18) Odhadněte procentuální podíl, jaký tvoří ve vaší výuce výtvarné výchovy projektové vyučování.

a) asi %

19) Realizujete ve výtvarné výchově projektové vyučování s využitím přírodnin?

a) ano

b) ne (pokračujte prosím otázkou č. 21)

20) Uved'te příklady projektového vyučování s využitím přírodnin, které jste realizovali ve vaší výuce výtvarné výchovy.

Příklad 1:

Popište stručně:

a) Název projektu:

.....

b) Cíl projektu:

.....

.....

c) Délku realizace

projektu.....

Příklad 2:

Popište stručně:

a) Název projektu:

.....

b) Cíl projektu:

.....

.....

c) Délku realizace

projektu.....

Příklad 3:

Popište stručně:

a) Název projektu:

.....

b) Cíl projektu:

.....

.....

c) Délku realizace

projektu.....

21) Realizujete ve výtvarné výchově projektové vyučování, jehož součástí jsou aktivity venku v krajině?

a) ano

b) ne (pokračujte prosím otázkou č. 23)

22) Uved'te příklady vašich realizací projektového vyučování, jehož součástí jsou aktivity venku v krajině.

Příklad 1:

Popište stručně:

a) Název projektu:

.....

b) Cíl projektu:

.....

.....

c) Délku realizace

projektu.....

Příklad 2:

Popište stručně:

a) Název projektu:

.....

b) Cíl projektu:

.....

.....

c) Délku realizace

projektu.....

Příklad 3:

Popište stručně:

a) Název projektu:

.....

b) Cíl projektu:

.....

.....

c) Délku realizace

projektu.....

23) Jaké je Vaše pohlaví?

a) žena

b) muž

24) Jaký je váš věk? Vypište:

25) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (zakroužkujte a upřesněte obor)

a) středoškolské.....

b) vysokoškolské – bakalářské.....

c) vysokoškolské – magisterské.....

d) vysokoškolské –
doktorské.....

e) jiné (uved'te které).....

26) Ve kterém roce jste zahájil/a pedagogické studium? Vypište rok:

27) Ve kterém roce jste ukončil/la pedagogické studium? Vypište rok:

28) Jaká je délka Vaší pedagogické praxe v letech? Vypište:

29) Nachází se Vaše škola ve stejné obci, kde bydlíte?

- a) ano, nachází
- b) ne, nenachází

30) Jak dlouho učíte na Vaší současné škole? Vypište délku praxe v letech:

31) Prošla jste dalším vzděláváním v oblasti environmentálního vzdělávání?
(kurzy, semináře, atd.)

- a) ne
- b) ano

Jakým? Vypište:

.....
.....

c) právě procházím

Jakým? Vypište:

.....
.....

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku

5 Analýza dat a interpretace výsledků

5.1 Analýza dat a interpretace výsledků výzkumu na MŠ

5.1.1 Základní charakteristika výběrového souboru (otázky 1 a 16 až 27)

Ve výzkumu bylo použito vyčerpávajícího šetření. Kontaktováni byli všichni pedagogové v mateřských školách v mikroregionu Drahanská vrchovina, tzn. v obcích Drnovice, Ježkovice, Krásensko, Luleč, Nemojany, Olšany, Podomí, Račice-Pístovice, Ruprechtov, Studnice. Výzkumu se zúčastnilo celkem 22 pedagogů mateřských škol. Některé respondenty jsem požádala o vyplnění dotazníků osobně (učitelky v Nemojanech, Drnovicích, Lulči) další telefonicky, těm byly zaslány dotazníky poštou či jsem je přivezla do MŠ osobně. V mateřské škole v Olšanech a v Krásensku zvolily respondenty zaslání dotazníků e-mailem.

Všechny respondenty, které jsem oslovila v rámci výzkumu byly **ženy**⁶⁹.

Výtvarné činnosti, které pedagožky realizují v mateřské škole řadí osm respondentek pedagogického sboru na MŠ, kde se výzkum prováděl (36%) mezi nejoblíbenější, dvě dokonce jako nevíce oblíbené činnosti, zbylých deset pedagožek (45%) považuje výtvarné činnosti za srovnatelné s ostatními činnostmi realizovanými v mateřské škole⁷⁰.

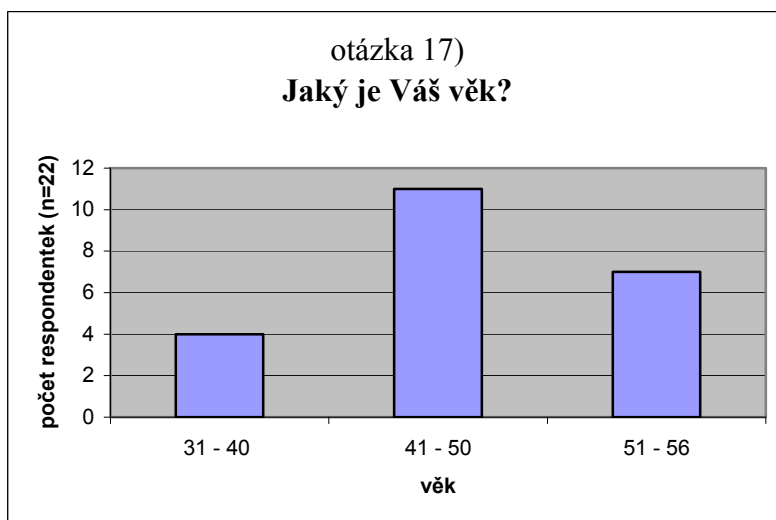
Věk dotazovaných byl vyšší než 30 roků, nejstarší respondenty mají mezi 51 až 56 roky (6 r⁷¹, 31%), polovina respondentek má mezi 41 a 50 roky (11 r, 50%), 18% (4 r) má méně než 41 a více než 30 let⁷², blíže viz Graf 1.

⁶⁹ otázka v dotazníku č. 16

⁷⁰ otázka v dotazníku č. 1

⁷¹ r = respondenty, absolutní výčet respondentek uvádím z důvodu jejich nižšího počtu, jelikož pouze procentuelní vyjádření by mohlo být zavádějící

⁷² otázka v dotazníku č. 17

Graf 1

Všechny respondentky ve zkoumaném souboru mají ukončené středoškolské **vzdělání**. Téměř všechny až na jednu výjimku (21 r, 90%) absolvovaly středoškolské pedagogické vzdělání s maturitou. Pouze jedna má vysokoškolské studium s titulem Mgr. – obor učitelství pro 1. stupeň⁷³.

Všechny⁷⁴ respondentky, které prošly pedagogickým vzděláním (tzn. 21 r), **zahájily pedagogické studium** mezi roky 1968 a 1990. Nejvíce účastnic výzkumu zahájilo studium v 70. letech 20. století (15 r, 71%), jedna v roce 1968, ostatní v 80. letech (5 r, 24%)⁷⁵, blíže viz graf v Příloze 19. Všechny respondentky, které prošly pedagogickým studiem (tzn. 21) **ukončily** studium mezi roky 1972 a 1991. V letech 1972 – 1980 ukončilo pedagogické studium 54% (12 r) respondentek, v 80. letech 31% (7 r), dvě v roce 1991⁷⁶, blíže viz graf v Příloze 20.

Největší skupina dotazovaných má více než 16ti letou **pedagogickou praxi** (20 r, 91%). Praxi nad 30 roků má 41% (9 p) respondentek,⁷⁷ viz Graf 2

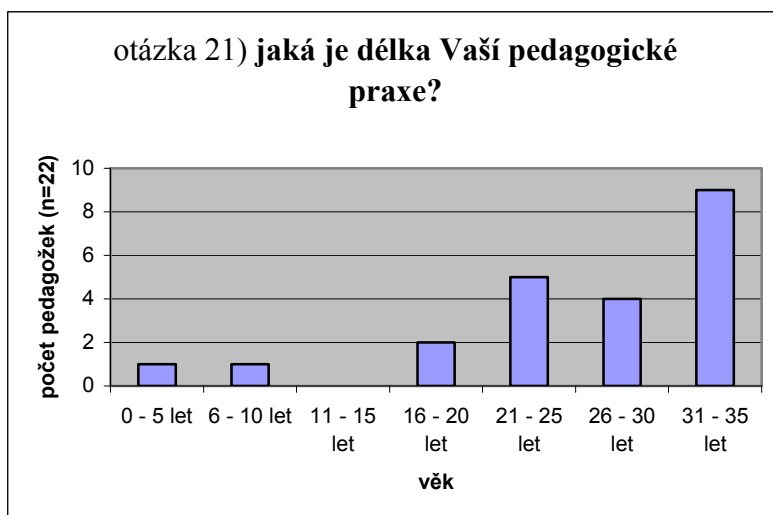
⁷³ otázka v dotazníku č. 18

⁷⁴ Všechny v tomto případě neznamená celkový počet dotazovaných 22, ale 21, jelikož jedna z pedagožek neprošla pedagogickým vzděláním.

⁷⁵ otázka v dotazníku č. 19

⁷⁶ otázka v dotazníku č. 20

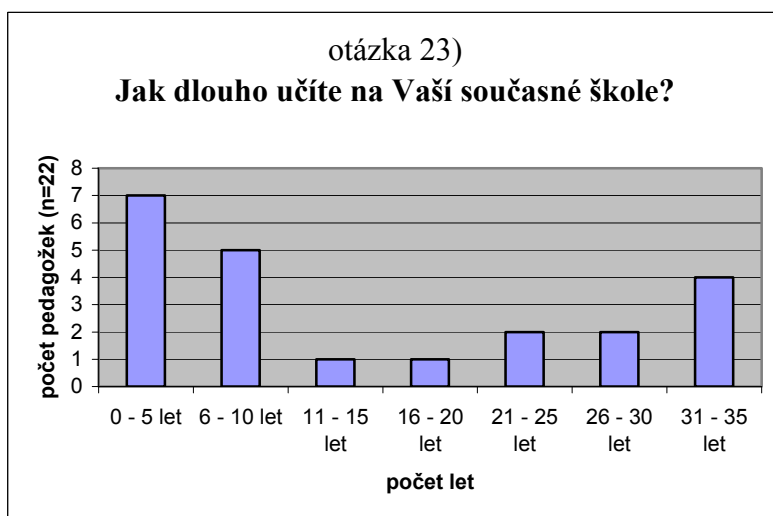
⁷⁷ otázka v dotazníku č. 21

Graf 2

Polovina z dotazovaných žen učí v **materšské škole, která se nachází v místě jejich bydliště**. Druhá polovina za práci dojíždí.⁷⁸

Nadpoloviční většina respondentek (12 r, 55%) **učí na současné škole méně než 11 let**. Čtyři respondentky (18%) s více než 30ti letou praxí si svou praxi vykonávají na stejné škole⁷⁹, viz Graf 3

⁷⁸ otázka v dotazníku č. 22

⁷⁹ otázka v dotazníku č. 23

Graf 3

Polovina (11 r, 50%) z dotazovaných uvádí, že prošla dalším vzděláváním v oblasti **environmentálního vzdělávání**.

5.1.2 Používání přírodnin ve třídě (otázky 2, 3, 4, 5)

Otázky č. 2, 3, 4 a 5 v dotazníku směřovaly ke zjištění, zda jsou používány přírodniny v mateřských školách v rámci výtvarných činností **ve třídě**, jak často a jaký druh přírodnin je používán nejčastěji.

Bylo zjištěno, že všechny respondentky používají v rámci výtvarných činností přírodniny ve třídě⁸⁰. **Každá** respondentka je použije ve třídě **alespoň jednou za měsíc**, z nich pět (23%) alespoň jednou za 14 dní, dvě pedagožky ještě častěji⁸¹, blíže viz graf v Příloze 21. Dotazované mezi nejčastěji používanými přírodninami ve třídě uváděly zejména listy (20 r, 90%), polovina zařadila do výčtu používaných přírodnin: kameny, větvičky, šišky a ovoce⁸².

5.1.3 Používání přírodnin v krajině (otázky 6, 7, 8)

Otázky č. 6, 7 a 8 v dotazníku směřovaly ke zjištění, zda jsou používány přírodniny v rámci výtvarných činností venku v krajině, jak často a jaký druh přírodnin je používán nejčastěji.

Z celkového počtu dotazovaných téměř všechny vyjma jedné (tzn. 21 r, 95%) používá přírodniny v rámci výtvarných činností venku v krajině⁸³. Těchto **dvacet jedna respondentek (95%)** uvádí, že přírodniny venku v krajině používá **alespoň jednou za čtvrt roku**, deset respondentek 45%⁸⁴ alespoň jednou za měsíc, dvě alespoň jednou za 14 dní, šest (27%) častěji⁸⁵, blíže viz graf v Příloze 22.

⁸⁰ otázka v dotazníku 2, 3

⁸¹ otázka v dotazníku 4

⁸² Jelikož převážná většina respondentek neuvedla k přírodninám pořadí četnosti užívání, výsledný graf se zaměřuje na nejčastěji uvedené přírodniny. Otázka v dotazníku 5.

⁸³ otázka v dotazníku č. 6

⁸⁴ z celkového počtu 22 pedagožek

⁸⁵ otázka v dotazníku č. 7

Mezi nejčastěji uváděné přírodniny používané v rámci výtvarných činností venku v krajině patří kamínky a větvičky (16 r, 72% z celkového počtu dotazovaných), dále listí, které používá 59 % respondentek (13 r), časté je používání šišek (10 r, 45%), účastnice výzkumu také uváděly používání kůry a písku (7 r, 32%). Méně častěji se objevuje užívání mechu (6 r, 27%), kaštanů a květin (5 r, 23%)⁸⁶.

5.1.4 Využívání námětů s přírodní tematikou (otázky 9 až 13)

Otázky č. 9, 10, 11, 12 a 13 byly zacíleny ke zjištění zda a jak často jsou používány náměty s přírodní tematikou v rámci výtvarných činností a to jak obecné náměty s přírodní tematikou, tak i náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě školy, ve které respondentky působí. Všechny pedagožky uvádějí že v rámci výtvarných činností používají náměty s přírodní tematikou.

Náměty s přírodní tematikou v rámci výtvarných činností užívají všechny respondentky **alespoň jednou za měsíc**, některé z nich častěji (8 r, 36%)⁸⁷, blíže viz graf v Příloze 23.

Všechny dotazované také uvádějí, že používají v rámci výtvarných činností **náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje v přírodě v místě jejich školy. Každá** respondentky použije námět s přírodní tematikou **vztahující se k přírodě v místě její školy nejméně jednou za pololetí**, více než polovina pedagožek (14 r, 63%) uvádí, že náměty tohoto charakteru používají alespoň jednou v měsíci⁸⁸, blíže viz graf v Příloze 24. Pedagožky ve výčtu výtvarných námětů vztahujících se k přírodě v místě jejich školy uváděly zejména obecné a častěji přítomné přírodní fenomény: místní les (14 r, 63%), stromy (10 r, 45%), louku (9 r, 40%), zvířata (8 r, 36%), zahradu (7 r, 31%). Některé pedagožky uváděly jako námět místní studánku a rybník (5 r, 23%). Z menší četnosti lze usuzovat na nepříliš frekventovaný výskyt těchto přírodních prvků v místě školy, například v případě rybníka. Méně častěji se jako místní námět objevoval park, potok či kopec.

⁸⁶ Jelikož převážná většina respondentek neuvedla k přírodninám pořadí četnosti užívání, výsledný graf se zaměřuje na nejčastěji uvedené přírodniny. Otázka v dotazníku č. 8

⁸⁷ otázka v dotazníku č. 9, 10

⁸⁸ otázka v dotazníku č. 11, 12

5.1.5 Výtvarné činnosti v krajině (otázky 14, 15)

Cílem otázek č. 14 a 15 bylo zjištění zda a jaké výtvarné činnosti realizují učitelky MŠ venku v krajině.

Převážná část respondentek realizuje výtvarné činnosti venku v krajině (15 r, 82%), čtyři (18%) nerealizují.

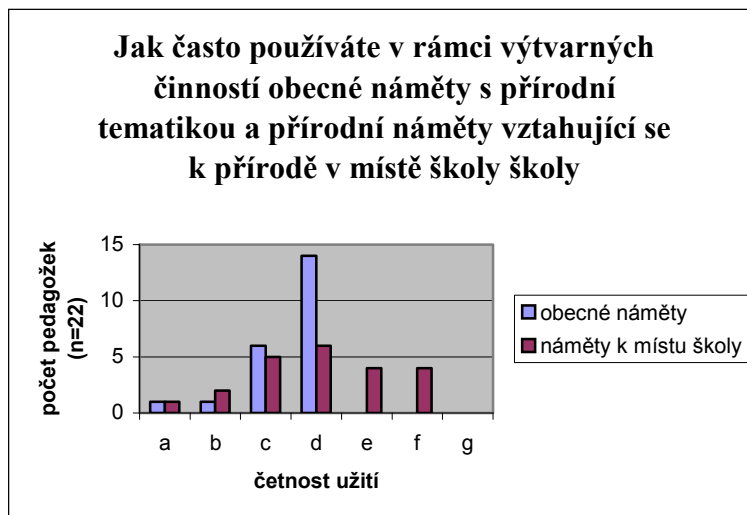
Jako nejčastější výtvarné činnosti realizované venku v krajině účastnice výzkumu uváděly vytváření obrazců a staveb z přírodnin (15 r, tzn. všechny, které realizují výtvarné činnosti venku v krajině), k dalším užívaným aktivitám se řadí kreslení klacíkem (14 r), často se též využívají hry s pískem (10 r) a se sněhem a kresby na chodník (9 p). Sporadicky pedagožky uvedly i jiné výtvarné aktivity: rytí kamenem na kámen, navlékání plodů, pletení věnců, malování mechem.

5.2 Shrnutí výzkumu v MŠ

H 1a: Pedagogové v mateřských školách používají v rámci výtvarných činností častěji obecné přírodní náměty než přírodní náměty vztahující se k přírodě v místě školy.

Všechny účastnice výzkumu (pedagožky v MŠ) používají v rámci výtvarných činností obecné náměty s přírodní tematikou. Obecné náměty používají všechny alespoň jednou za měsíc. Některé z nich nejméně jednou za 14 dní (6 r, 27%), dvě z nich častěji.

Všechny pedagožky také uvádějí, že používají náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k místu jejich školy. Četnost užití těchto námětů je však již nižší, čtrnáct pedagožek (63%) užívá náměty vztahující se k přírodě v místě jejich školy alespoň jednou za měsíc, osm pedagožek (36%) méně často, viz Graf 4

Graf 4

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

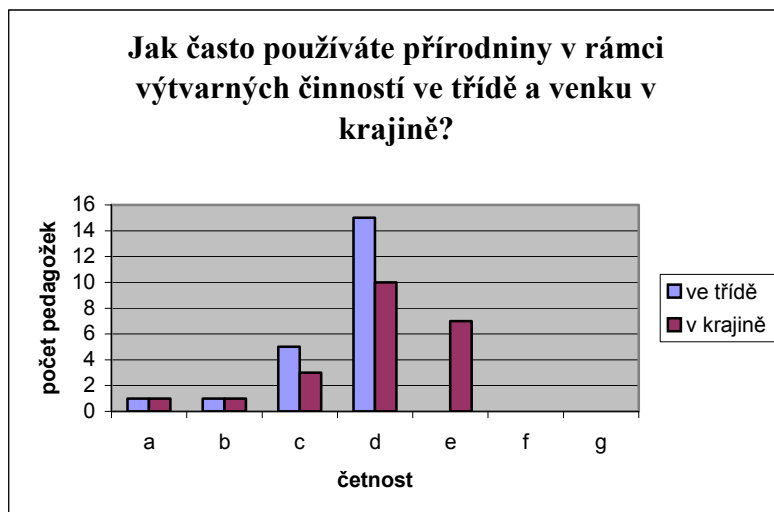
Hypotéza 1a se tudíž potvrdila, pedagožky v mateřských školách v mikroregionu Dražanská vrchovina používají v rámci výtvarných činností častěji obecné přírodní náměty než přírodní náměty vztahující se k přírodě v místě školy.

H 2a: Pedagogové v mateřských školách používají v rámci výtvarných činností přírodniny častěji ve třídě než venku v krajině.

Každá respondentka používá v rámci výtvarných činností přírodniny ve třídě. Všechny účastnice výzkumu až na jednu výjimku potvrzují používání přírodnin taktéž venku v krajině.

Všechny respondentky používají přírodniny ve třídě alespoň jednou za měsíc, oproti tomu patnáct pedagožek (68%) používá přírodniny venku v krajině alespoň

jednou za měsíc. Sedm (32%) respondentek používá přírodniny venku v krajině méně často, a to alespoň jednou za čtvrt roku, viz Graf 5

Graf 5

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

Hypotéza 2a se tudíž potvrdila, pedagogky v mateřských školách v mikroregionu Dražanská vrchovina používají v rámci výtvarných činností přírodniny častěji ve třídě než venku v krajině.

5.3 Analýza dat a interpretace výsledků výzkumu na ZŠ

5.3.1 Základní charakteristika výběrového souboru (otázky 1 a 23 až 31)

Ve výzkumu bylo použito vyčerpávajícího šetření. Kontaktovány byly všechny učitelky prvních, druhých a třetích ročníků základních škol v mikroregionu Dražanská

vrchovina, tzn. v obcích Drnovice, Habrovany, Nemojany, Podomí, Račice-Pístovice. Učitelky prvních, druhých a třetích ročníků byly vybrány z důvodu užšího zaměření výzkumu a z taktéž z důvodu rozčlenění RVP ZV na dvě období, v němž 1. období zahrnuje první až třetí ročníky. Výzkumu se zúčastnilo celkem 14 učitelek prvních, druhých a třetích ročníků základních škol. Většinu učitelek jsem požádala o vyplnění dotazníků osobně (učitelky v Nemojanech, Drnovicích, Račicích-Pístovicích) další telefonicky (učitelky v Habrovanech, Podomí), Dotazníky jsem předala buď přímo učitelkám či je předala ředitelům škol.

Všechny respondenty, které jsem oslovila v rámci výzkumu byly **ženy**⁸⁹.

Výtvarná výchova patří u všech respondentek k oblíbeným předmětům, tři z nich ji pojmají jako nejoblíbenější předmět⁹⁰.

Věk dotazovaných se pohyboval v rozmezí 16 až 56 roků. Nejčetnější skupinu tvoří respondentky mezi 31 až 40 lety (7 r⁹¹, 50%), silné zastoupení je také ve věkové kategorii 40 – 50 let (5 r, 36%) Jen jedna respondentka je mladší 30 let a taktéž pouze jedna má více než 50 let, blíže viz Graf 6

Graf 6

⁸⁹ otázka v dotazníku č. 23

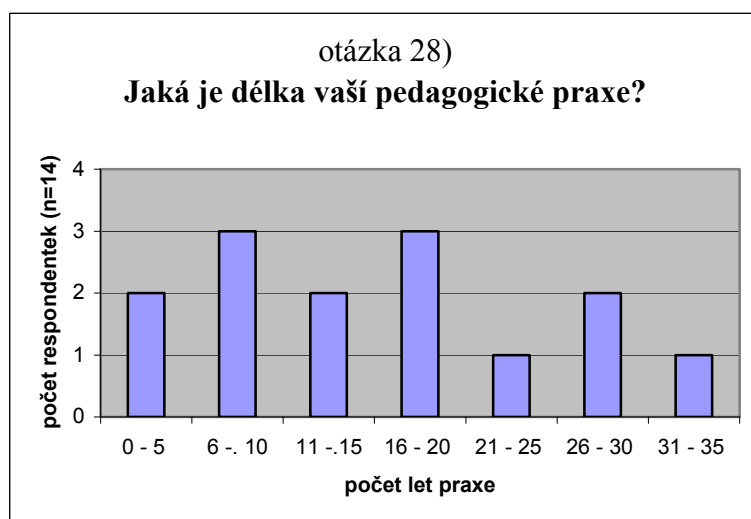
⁹⁰ otázka v dotazníku č. 1

⁹¹ r = respondentky, absolutní výčet respondentek uvádím z důvodu jejich nižšího počtu, jelikož pouze procentuelní vyjádření by mohlo být zavádějící

Téměř všechny respondentky mají dosažené vysokoškolské magisterské **vzdělání** – obor učitelství 1. stupně ZŠ (11 r, 79%), jedna respondentka uvádí jako nejvyšší dosažené vzdělání vysokoškolské bakalářské – přesný obor neuvádí a dvě dotazované mají středoškolské vzdělání (z nich jedna má vystudovaný obor vychovatelství a druhá stavební obor, tato respondentka dále uvádí, že prošla dvouletým pedagogickým vzděláním, bližší informace o typu vzdělání nezveřejnila)⁹².

Všechny respondentky **zahájily pedagogické studium** mezi lety 1971 – 2005. Nejčetnější skupinu tvoří respondentky, které zahájily studium mezi roky 1981 – 1990 (7 r, 50%), jedna respondentka zahájila studium v roce 1972, zbývajících 6 dotazovaných (43%) mezi roky 1991 – 2005⁹³, blíže viz graf v Příloze 25. Všechny respondentky **ukončily** pedagogické studium mezi roky 1976 – 2008. Nejpočetnější skupinu tvoří pedagožky, které ukončily studium mezi lety 1991 – 2000 (7 r, 50%), čtyři respondentky (29%) ukončily pedagogické studium mezi roky 2001 – 2008, dvě mezi 1985 – 1990 a jedna v roce 1976⁹⁴, blíže viz graf v Příloze 26.

Délka pedagogické praxe je u dotazovaných rozmanitá, polovina respondentek má více než 15ti letou pedagogickou praxi ostatní méně⁹⁵, blíže viz Graf 7.

Graf 7

⁹² otázka v dotazníku č. 25

⁹³ otázka v dotazníku č. 26

⁹⁴ otázka v dotazníku č. 27

⁹⁵ otázka v dotazníku č. 28

Většina z dotazovaných **nebydlí ve stejné obci, jako se nachází škola**, kde učí (11 r, 79%)⁹⁶.

Více než polovina respondentek učí na současné škole méně než 6 let (8 r, 57%), 5 dotazovaných (36%) učí na stávající škole méně než 21 let a zbývající jedna učitelka učí 33 let na současném působišti⁹⁷, blíže viz Příloha 27.

Větší část respondentek neprošla **environmentálním vzděláváním** (9 r, 64%), zbylých pět pedagožek (36%) uvádí, že prošlo environmentálním vzděláváním⁹⁸.

5.3.2 Používání přírodnin ve třídě (otázky 2, 3, 4, 5)

Otázky č. 2, 3, 4 a 5 v dotazníku směřovaly ke zjištění, zda jsou používány přírodniny na základních školách ve výtvarné výchově **ve třídě**, jak často a jaký druh přírodnin je používán nejčastěji

Bylo zjištěno, že všechny respondentky používají ve výtvarné výchově přírodniny⁹⁹, všechny také uvádí, že používají přírodniny v rámci výtvarné výchovy ve třídě¹⁰⁰. Všechny účastnice výzkumu používají přírodniny ve třídě alespoň jednou za čtvrt roku, z nich osm (57%) ještě častěji, a to takto – pět (36%) alespoň jednou za měsíc, tři alespoň jednou za 14 dní,¹⁰¹ blíže viz Příloha 28. Dotazované jako nejčastěji používané přírodniny ve třídě uváděly zejména kameny (11 r, 79%), listí (10 r 71%), větvičky a plody (7 r, 50%), květy (6 r, 43%) a kůru (5 r, 36%), ojediněle respondentky uváděly písek, trávy, mech aj.¹⁰², blíže viz graf v Příloze 29.

⁹⁶ otázka v dotazníku č. 29

⁹⁷ otázka v dotazníku č. 30

⁹⁸ otázka v dotazníku č. 31

⁹⁹ otázka v dotazníku č. 2

¹⁰⁰ otázka v dotazníku č. 3

¹⁰¹ otázka v dotazníku č. 4

¹⁰² Jelikož převážná většina dotazovaných neuvedla k přírodninám pořadí četnosti užívání, výsledný graf se zaměřuje na nejčastěji uvedené přírodniny. Otázka v dotazníku č. 5.

5.3.3 Používání přírodnin v krajině (otázky 6, 7, 8)

Otázky v dotazníku č. 6, 7 a 8 si kladly za úkol zjistit, zda jsou používány přírodniny ve výtvarné výchově venku v krajině, jak často a jaký druh přírodnin je používán.

Polovina z dotazovaných uvádí, že používá přírodniny ve výtvarné výchově venku v krajině, druhá polovina nepoužívá¹⁰³. Ty respondentky, které používají přírodniny venku v krajině (tzn. 7 r) tak činí alespoň jednou za školní rok, některé ještě častěji – jedna alespoň jednou za pololetí, čtyři alespoň jednou za čtvrt roku a jedna alespoň jednou za měsíc¹⁰⁴, blíže viz graf v Příloze 30. U těchto sedmi respondentek se objevuje nejvíce používání kamenů (používá je všech sedm respondentek, tzn. 50% z dotazovaných), dále uvádějí používání kůry a stromů (5 r, 36%) a rostlin (4 r, 29%), sporadicky respondentky uváděly písek, sníh, trávu, květy, šišky, listy¹⁰⁵.

5.3.4 Využívání námětů s přírodní tematikou (otázky 9 až 13)

Otázky v dotazníku č. 9, 10, 11, 12 a 13 směřovaly ke zjištění zda a jak často jsou používány náměty s přírodní tematikou ve výtvarné výchově a to jak obecné náměty s přírodní tematikou, tak i náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě školy.

Všechny respondentky používají ve výtvarné výchově **náměty s přírodní tematikou**, činí tak **alespoň jednou za čtvrt roku**, z nich šest (43%) alespoň jednou za měsíc a čtyři (29%) alespoň jednou za 14 dní¹⁰⁶, blíže viz graf v Příloze 31.

Co se týče používání **námětů s přírodní tematikou**, která se **vztahuje k přírodě v místě jejich školy**, **polovina** respondentek uvádí, že tyto náměty **nepoužívá**¹⁰⁷, druhá polovina je používá alespoň jednou za čtvrt roku, z nich tři respondentky ještě častěji – alespoň jednou za měsíc¹⁰⁸, blíže viz graf v Příloze 32. Mezi náměty, které se

¹⁰³ otázka v dotazníku č. 6

¹⁰⁴ otázka v dotazníku č. 7

¹⁰⁵ Jelikož převážná většina dotazovaných nevedla k přírodninám pořadí četnosti užívání, výsledný graf se zaměřuje na nejčastěji uvedené přírodniny. Otázka v dotazníku č. 8.

¹⁰⁶ otázka v dotazníku č. 9, 10

¹⁰⁷ otázka v dotazníku č. 11

¹⁰⁸ otázka v dotazníku č. 12

vztahují k přírodě v místě jejich školy se objevovaly témata: okolí školy, stromy, louka, les, potok, studánka¹⁰⁹.

5.3.5 Výtvarné činnosti v krajině (otázky 14, 15)

Otázky v dotazníku č. 14 a 15 měly za úkol zjistit, zda jsou realizovány výtvarné aktivity venku v krajině a pokud ano tak jaké.

Větší část pedagožek realizuje výtvarné aktivity venku v krajině (9 r, 64%)¹¹⁰. Mezi výtvarné činnosti, které pedagožky uváděly se nejčastěji objevovaly instalace a objekty z přírodnin, kresba či malba v přírodě, kresby do písku¹¹¹.

5.3.6 Projektové vyučování ve výtvarné výchově (otázky 16, 17, 18)

Otázky v dotazníku č. 16, 17 a 18 směřovaly ke zjištění zda pedagogové používají projektové vyučování ve výuce, zejména zda jej používají v rámci výtvarné výchovy a zda při nich využívají přírodnin a krajiny.

Bylo zjištěno, že většina respondentek používá v rámci výuky projektové vyučování (11 r, 79%), tři pedagožky uvádí, že nepoužívají vůbec projektové vyučování¹¹². Ve výtvarné výchově používá projektové vyučování deset respondentek (71%)¹¹³. Těchto deset respondentek se domnívá, že využívání projektového vyučování v jejich výuce výtvarné výchovy se nachází mezi 20 – 50 procenty – 5 pedagožek (36%) uvádí 20 – 30 %, dalších 5 pedagožek (36%) 40 – 50%¹¹⁴.

¹⁰⁹ otázka v dotazníku č. 13

¹¹⁰ otázka v dotazníku č. 14

¹¹¹ otázka v dotazníku č. 15

¹¹² otázka v dotazníku č. 16

¹¹³ otázka v dotazníku č. 17

¹¹⁴ otázka v dotazníku č. 18

5.3.7 Projektové vyučování ve výtvarné výchově s využitím přírodnin

(otázky 19, 20)

Otázky v dotazníku č. 19 a 20 měly zjistit, zda pedagogové ve výtvarné výchově realizují projektové vyučování s využitím přírodnin a dále získat od pedagogů příklady realizací tohoto projektového vyučování.

Větší část respondentek (9 r, 64%) uvádí, že realizuje ve výtvarné výchově projektové vyučování s využitím přírodnin. Z důvodu rozmanitosti projektů, je zde uveden jejich výčet, včetně délky trvání a stručného cíle (citováno z dotazníků učitelek):

Lesní skřítki (1 den) – vyjádření představ pomocí přírodnin o lesních skřítcích

Podzimní radovánky (1 týden) – využití přírodnin pro radost a užitek

Planety (3 hodiny) – ochrana přírody naše planeta, uvedly 2 učitelky

Den Země (3hodiny) – ochrana přírody uvedly 3 učitelky

Rozkvetlá louka (3hodiny) – ochrana přírody

Strom (3 hodiny) – vztah ke stromům (2 učitelky)

Voda (2 týdny) – uvědomění si významu vody pro život

Hlemýžď (1 týden) – seznámení se životem hlemýžďů

Jaro (2 týdny) – pozorování barev jara, změn

Podzim (2 týdny) – pozorování barev jara, změn

Zima (2 týdny) – pozorování barev jara, změn

Společenstva (2 týdny) – seznámení se s rostlinami a zvířectvem v různých společenstvích

Svícen (4hodiny) – vytvoření svícnu z přírodnin

Vazba pro maminku (4 hodiny) – manipulace s rostlinami.

5.3.8 Projektové vyučování ve výtvarné výchově s využitím krajiny (otázky 21, 22)

Otázky v dotazníku č. 21 a 22 zjišťovaly zda pedagogové realizují ve výtvarné výchově projektové vyučování, jehož součástí jsou aktivity venku v krajině a dále zjistit příklady realizací tohoto projektového vyučování.

Projektové vyučování, jehož součástí jsou aktivity venku v krajině realizuje devět respondentek (64%). Z důvodu rozmanitosti projektů, je zde uveden jejich výčet, včetně délky trvání a cíle projektů (citováno z dotazníků učitelek):

Můj kamarád (1 den) – pozorovat podobu kamaráda + hry venku a malování venku

Domečky z mechu (3 hodiny) – vytvoření domku 3

Zvířátka v listí (3 hodiny) – otiskování listů

Podzimníček (3 hodiny) – prostorové práce 2

Otisky přírodnin (2 hodiny) – pozorování

Tráva (1 týden) – život na louce – seznámení s rostlinami, živočichy

Třídění odpadu (1 týden) – seznámení s důležitostí třídění odpadu

Les (1 týden) – prohloubení ekologického citění, poznání lesa

Vánoční stromeček (4 hodiny) – ozdobení stromečku v lese pomocí přírodnin

Společenstva (2 týdny) – seznámení se s rostlinami a zvířectvem v různých společenstvích

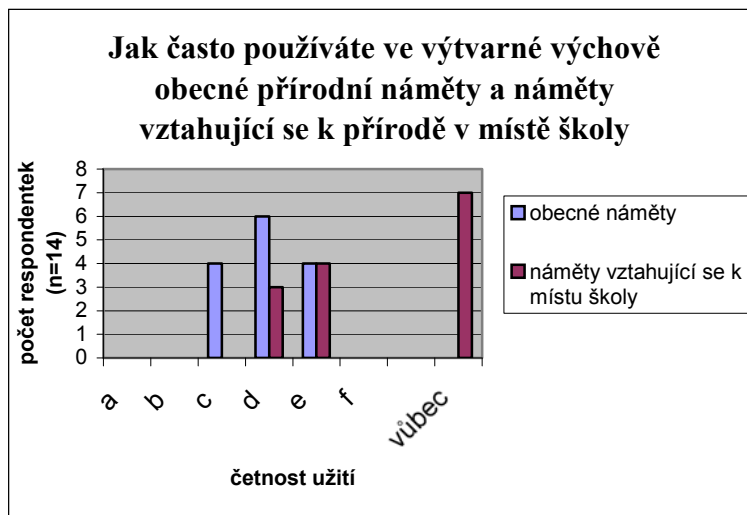
Sněhovánky (2 hodiny) – vytváření staveb ze sněhu.

5.4 Shrnutí výzkumu v ZŠ

H 1b: Pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol používají ve výtvarné výchově častěji obecné přírodní náměty než přírodní náměty vztahující se k přírodě v místě školy.

Všechny účastnice výzkumu (pedagožky ZŠ) používají ve výtvarné výchově obecné náměty s přírodní tematikou. Obecné náměty používají všechny alespoň jednou čtvrt roku. Některé z nich ještě častěji – šest respondentek (43%) alespoň jednou za měsíc a čtyři alespoň jednou za 14 dní.

Shoda jako v případě kladného používání obecných námětů se nenachází v případě používání námětů s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě školy. Polovina respondentek nepoužívá tento druh námětů. Druhá polovina (7 r, 50%), která jej používá tak činí alespoň jednou za čtvrt roku a tři dotazované ještě častěji, viz Graf 8.

Graf 8

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

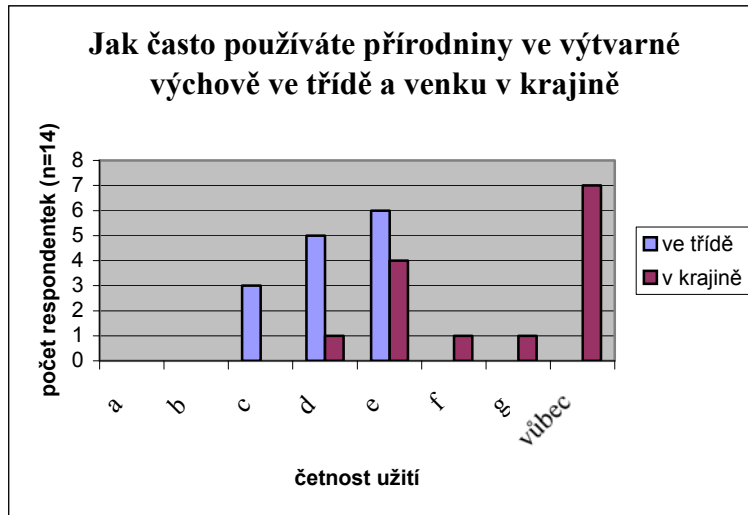
Hypotéza 1b se tudíž potvrdila, pedagožky v prvních, druhých a třetích ročnících základních škol v mikroregionu Dražanská vrchovina používají v rámci výtvarných činností častěji obecné přírodní náměty než přírodní náměty vztahující se k přírodě v místě školy.

H 2b: Pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol používají ve výtvarné výchově přírodniny častěji ve třídě než venku v krajině.

Všechny respondentky používají ve výtvarné výchově přírodniny ve třídě, činí tak alespoň jednou za čtvrt roku, některé z nich častěji – pět (36%) alespoň jednou za měsíc, a tři (21%) alespoň jednou za 14 dní.

Oproti tomu polovina z dotazovaných nepoužívá přírodniny ve výtvarné výchově venku v krajině. Druhá polovina, která používá přírodniny venku v krajině tak činí

alespoň jednou za rok, některé z nich ještě častěji jedna alespoň jednou za pololetí, čtyři (29%) alespoň jednou za čtvrt roku a jedna alespoň jednou za měsíc, viz Graf 9

Graf 9

poznámka k četnosti užití:

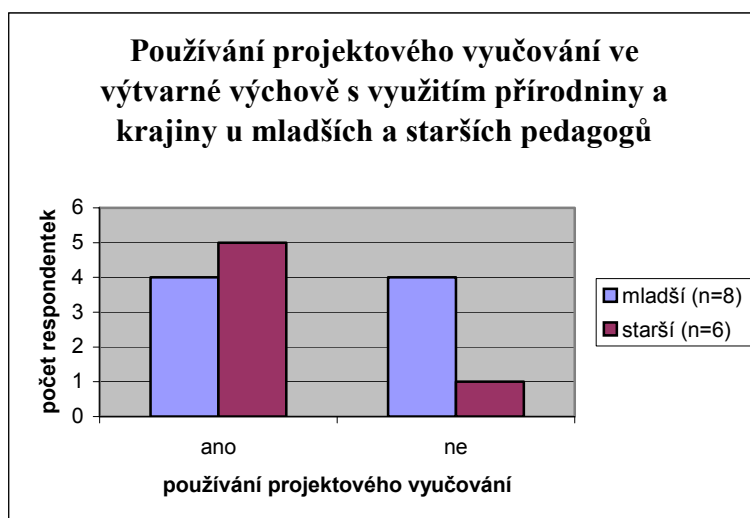
- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

Hypotéza 2b se tudíž potvrdila, pedagožky v **prvních, druhých a třetích ročnících základních škol v mikroregionu Dražanská vrchovina** používají v rámci **výtvarných činností přírodniny častěji ve třídě než venku v krajině.**

H 3: Mladší pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol používají ve výtvarné výchově projektové vyučování s využitím přírodnin a krajiny častěji než pedagogové starší.

Mladší pedagogové v tomto výzkumu představují pedagogy do 40 let (včetně) a starší pedagogové mají 41 let a více¹¹⁵. Výzkumu se zúčastnilo osm mladších pedagogů a šest starších.

Polovina mladších pedagogů (4 r, 50% z mladších pedagogů) používá ve výtvarné výchově projektové vyučování s využitím přírodnin a krajiny a polovina (4 r, 50% z mladších pedagogů) nepoužívá. Oproti tomu téměř všechny starší pedagožky (tzn. 5 r, 83% ze starších) až na jednu výjimku používají projektové vyučování ve výtvarné výchově s využitím přírodnin a krajiny, viz Graf 10.

Graf 10

Hypotéza 3 se tudíž nepotvrdila, naopak z výzkumu vyplývá, že téměř všichni starší pedagogové používají projektové vyučování ve výtvarné výchově s využitím přírodnin a krajiny a jen polovina mladších pedagogů používá tohoto projektového vyučování.

¹¹⁵ Jistě by bylo možné určit hranici pro mladší a starší kategorii i jiným způsobem, ale z důvodu věkového rozvržení respondentů se přikláním k této klasifikaci.

6 Hodnocení výzkumu

Z výzkumu vyplývá, že **pedagogové** v mateřských školách a v prvních, druhých a třetích ročnících základních škol v mikroregionu Dražanská vrchovina **používají obecné přírodní náměty častěji než náměty vztahující se k přírodě v místě školy**. Velký rozdíl je patrný mezi pedagožkami mateřských a základních škol v četnosti užívání přírodních námětů vztahujících se k přírodě v místě školy. Všechny pedagožky mateřských škol používají tyto náměty alespoň jednou za pololetí, nejvíce z nich (64%) však alespoň jednou za měsíc, oproti tomu pedagožky základních škol jsou co se týče frekvence užití mnohem skromnější. Polovina z nich dokonce nepoužívá přírodní náměty, které se vztahují k místě jejich školy¹¹⁶.

Dále je také z výzkumu patrné, že pedagogové v mateřských školách a v prvních, druhých a třetích ročnících základních škol v mikroregionu Dražanská vrchovina **používají přírodniny v rámci výtvarných činností častěji ve třídě než venku v krajině**. Frekvence užití přírodnin ve třídě je opět četnější u pedagožek mateřských škol, alespoň jednou za měsíc je používá každá pedagožka mateřské školy, některé ještě častěji, oproti tomu pedagožky základních škol používají přírodniny ve třídě alespoň jednou za čtvrt roku, některé však častěji¹¹⁷.

Z výzkumu vyplynulo **překvapivé zjištění**, když se původní teze vyjádřená v hypotéze 3 nepotvrdila. Dle původního předpokladu se očekávalo, že mladší pedagogové prvních, druhých a třetích ročníků základních škol používají ve výtvarné výchově projektové vyučování s využitím přírodnin a krajiny častěji než pedagogové starší. Ovšem z rozboru dotazníků vyplývá, že naopak **starší pedagogové používají častěji projektové vyučování s využitím přírodnin a krajiny než jejich mladší kolegové**. Důvody této skutečnosti by mohly být předmětem dalšího zkoumání.

¹¹⁶ Pro porovnání viz graf v Příloze 33

¹¹⁷ Pro porovnání viz graf v Příloze 34

III PRAKTICKÁ ČÁST

7 Výtvarně-environmentální projekty

Při organizaci projektů vycházím ze čtyřech hlavních kroků Killpatrickova a Deweyova (Valenta, 1993) vědeckého postupu poznání. Jedná se o:

- Záměr, který formuluje východiska projektu, jeho cíle.
- Plánování, které vytyčuje základní témata a postupy činností, rozdělení úkolů.
- Provedení, v našem případě je tento krok nazýván Realizace, která popisuje průběh projektu.¹¹⁸
- Hodnocení, které shrnuje dosažené cíle.
- Jako další krok si doplňuji krok Sebereflexe, ve kterém projekt hodnotím z vlastního pohledu, jedná se o moje pocity z realizace projektu.

7.1 Cíl projektů

Prostřednictvím projektů by se měly děti seznámit s místem a prostředím, ve kterém žijí. Projekty si kladou za cíl v dětech vytvářet a upevňovat pozitivní vztah k místu, kde žijí, kultivovat jejich estetické vnímání, citění, prožívání a vkus. Dalším cílem je podporovat u dětí aktivní postoj k umění, k prostředí a krajině, která je obklopuje, rozvíjet kooperaci, sounáležitost, interakci, verbální i neverbální komunikaci. Skrze aktivity má být v dětech podněcováno tvořivé myšlení a sebevyjádření, a schopnost řešení problémů.

7.2 Místo realizace projektů

Jednotlivé projekty byly realizovány na Základní škole a Mateřské škole Nemojany. Obec Nemojany leží 8 km jihozápadně od okresního města Vyškova, v nadmořské

¹¹⁸ Součástí realizace je i závěrečné zhodnocení projektu od dětí, jejich vyjádření k tomu, co jim projekt přinesl nového, čím byl pro ně užitečný, co by raději změnily a dělaly příště jinak.

výšce 285m (Nekuda, 1965) a patří spolu s dalšími 10 obcemi do Sdružení obcí mikroregionu Dražanská vrchovina. Tuto školu jsem si pro realizaci projektů vybrala z důvodu mé pedagogické působnosti v této instituci. Přednosti školy spočívají v jejím těsném kontaktu s přírodou, zejména s lesem. Dalším plusem je malý počet dětí ve třídách a s tím související i takřka rodinná atmosféra.

7.2.1 Základní charakteristika ZŠ a MŠ Nemojany

ZŠ a MŠ Nemojany zajišťuje předškolní vzdělávání a vzdělávání dětí na prvním stupni ZŠ. Ve školním roce 2008/2009 probíhá na ZŠ výuka v 1., 2. a 3. ročníku. 1. a 3. ročník je ve stávajícím školním roce vyučován společně v rámci jedné třídy. Mateřskou školu navštěvují převážně děti z Nemojan. Základní školu navštěvují místní děti a děti ze sousedních vesnic Lulče a Tučap. Kapacita mateřské školy je 24 dětí, základní školy 60 dětí. Ve školním roce 2008/2009 navštěvuje 10 žáků 1. ročník, 16 žáků 2. ročník a 3 žáci 3. ročník, celkem tedy základní školu navštěvuje 29 žáků. V mateřské škole je zapsáno 24 dětí.

Mateřská a základní škola sdílí jednu společnou budovu. K budově školy náleží i prostorná školní zahrada, která je využívána ke sportovním, relaxačním, výtvarným, environmentálním a hrovým aktivitám dětí. Ve škole působí 4 pedagogické pracovnice, na základní škole vyučují 3 z nich, z nichž jedna je ředitelkou, další působí také v mateřské škole, kde je zaměstnána na částečný úvazek. V mateřské škole je na celý úvazek zaměstnána vedoucí učitelka. Škola zaměstnává 3 provozní zaměstnankyně: účetní, školnici a kuchařku.

Škola podporuje environmentální vzdělávání, je zapojena do environmentálních programů: Mrkvička, Mrkev, Ekoškola, Recyklohraní¹¹⁹.

¹¹⁹ „Recyklohraní je školní recyklační program, který si klade za cíl realizaci zpětného odběru baterií, akumulátorů a elektrozařízení spojený s osvětovou činností v problematice nakládání s odpady ve školských zařízeních v České republice.“ Recyklohraní. [on - line]. [cit. 10. listopadu 2008]. Dostupný z [www: <http://www.recyklohrani.cz/>](http://www.recyklohrani.cz/). Projekt je realizován pod záštitou ministra školství Ondřeje Lišky.

7.2.2 Základní environmentální charakteristika mikroregionu Dražanská vrchovina

Dražanská vrchovina je geomorfologický celek v České republice, který náleží pod Brněnskou vrchovinu. Dražanská vrchovina má členitý povrch. Její součástí je i Moravský kras a jeho prvohorní vápence vystupujících na 100 km². Dražanská vrchovina a zbývající částí okresu Vyškov leží na hranici Českého masívu a Západních Karpat (Černý-Křetínský, Zouharová, 1998). „...*Dražanská vrchovina leží v klimatické oblasti mírně teplé, mírně vlhké, vrchovinné. Atmosférické srážky se pohybují v rozmezí 616 - 711 mm za rok. Ve vegetačním období je průměrná teplota 12,5 stupňů Celsia [...]* Dražanská vrchovina se nachází ve srážkovém stínu Českomoravské vrchoviny, která zadržuje většinu srážek přinášených západními větry“ (Černý-Křetínský, Zouharová, 1998, s. 56). Původní lesy Dražanské vrchoviny byly listnaté lesy, byly však z ekonomických důvodů v 19. století káceny a nahrazovány rychleji rostoucí monokulturou smrků trpícími vývraty. V současnosti dochází k opačnému trendu, postupnému obohacování listnatými dřevinami (Černý-Křetínský, Zouharová, 1998). Rozloha vrchoviny je 1 183 km².¹²⁰

Na jaře 2000 vznikl dobrovolný svazek obcí Dražanská vrchovina, který dnes sdružuje obce Drnovice, Habrovany, Ježkovice, kásensko, Luleč, Nemojany, Nové Sady, Olšany, Podomí, Račice-Pístovice, Ruprechtov a Studnice. Svazek obcí vznikl s cílem prosazovat společné zájmy sdružených obcí a spolupracovat při řešení problémů jak v oblasti školství, sociální péče a zdravotnictví, turistického ruchu, tak i v oblasti ochrany životního prostředí a záchraně kulturního dědictví¹²¹.

7.3 Realizace výtvarně-environmentálních projektů

Každý projekt měl výtvarně-environmentální charakter. Svou povahou přesahoval do dalších výchovně vzdělávacích oblastí. Projekty jsem s dětmi realizovala v rámci vyučování (u dětí na 1. stupni) a v rámci výchovně vzdělávacího procesu (u dětí v MŠ). Aktivita byly prováděny dle potřeby s dětmi MŠ a ZŠ zvláště (a to zejména tehdy

¹²⁰ Wikipedia – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 17. listopadu 2008]. Dostupný z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dražansk%C3%A1_vrchovina>

¹²¹ Toulky Dražanskou vrchovinou. [on - line]. [cit. 16. listopadu 2008]. Dostupný z www: <<http://www.dražanska-vrchovina.cz/>>

pokud by větší počet dětí narušoval práci). Některé prvky realizace, především hodnocení akce a prezentace veřejnosti probíhaly za společné účasti dětí z MŠ i ze ZŠ.

Na prvním stupni často na jednotlivé výtvarně-environmentální aktivity navazovaly činnosti související s dalšími okruhy vzdělávacích oblastí. Projekty se odehrávaly převážně v okolní krajině školy či v budově školy. Děti převážně pracovaly ve skupinách, dle potřeb také individuálně. Časové rozvržení projektů bylo různé, nejkratší projekt probíhal intenzivně v rámci jednoho dne, nejdelší byl rozvolněn na 3 měsíce. Každý projekt byl zakončen jeho zhodnocením a většinou také prezentováním veřejnosti.

7.3.1 Pověsti v krajině, krajina v pověstech

Záměr

Hlavním záměrem projektu je prohloubení vztahu k nejbližší krajině prostřednictvím seznámení se s pověstmi, které se historicky k dané krajině a místu vztahují, součástí projektu je také aktivní navštívení míst souvisejících s pověstmi. Projekt si klade za cíl děti předškolního věku seznámit s technikou kresby tuší, u dětí školního věku prohloubit a zdokonalit tuto techniku.

Plánování

1. Společně s dětmi dohodnutí se na hlavních záměrech projektu.
2. Každé dítě bude pátrat v rodině a okruhu známých po pověstech, které se vztahují k místu bydliště.
3. Navštívit místo, ke kterému se lokální pověst vztahuje.
4. Ilustrovat danou pověst technikou – kresba tuší.
5. Dle potřeby zapojit i další aktivity, které se objeví v průběhu realizace lekce.
6. Časové rozvržení – 2,5 měsíce ¹²², prosinec 2006 – únor 2007.

¹²² Původně předpokládaná doba 1 týdne se prodloužila vzhledem k zájmu dětí o tuto oblast a nácvičku divadelního představení a účasti na vernisáži publikace Je to pravda pravdoucí... na 2,5 měsíce.

Realizace

1. – 2. den

Děti se pokoušely objevit v rodině a u známých pověsti, které se vztahují k místě jejich bydliště. Zejména někteří prarodiče informovali děti o pověstech. Tištěnou pověst nepřineslo žádné dítě. V rámci výpomoci při tvoření publikace *Je to pravda pravdoucí...* jsem měla možnost seznámit se s pověstmi vztahujícími se k mikroregionu Dražanská vrchovina, mj. i s pověstí Šubikslíza, která se vztahuje k Nemojanům.

3. den

Dětem jsem pověst Šubikslíza nejprve přečetla v jejím originále (viz Příloha 5 Originál pověsti Šubikslíza). Děti tímto způsobem nahlédly na dialektové a historické odlišnosti jazyka, ale dle předpokladu nechápaly jejímu obsahu. Nesrozumitelný obsah některé pobavil a všechny tento „tajemný jazyk předků“ vhodnou motivací nalákal na odhodlání rozluštění a pochopení. Díky přepracování jazykové úpravě pověsti historikem a pedagogem PhDr. Radkem Mikulkou měly děti šanci porozumět obsahu zcela. V kroužku si vyslechly již srozumitelné a na mnohých částech i vtipné převyprávění pověsti Šubikslíza (viz Příloha 6 Převyprávěná pověst Šubikslíza). Následně byly dětem kladeny otázky, které je upevňovaly v porozumění pověsti, např. kdo byla Šubikslíza, co provedla Crhonkovi, co se stalo, když se Crhonek blížil k Vymazalce apod. Na dotaz, zda by chtěly navštívit místo, kde se pověst stala, byly (dle předpokladu) kladné až nadšené ohlasy. Děti měly za úkol pozeptat se rodičů a prarodičů, zda o takovém místě vědí a pozvat je na zítřejší výpravu.

4. den

Společně se všechny děti, s pedagogickým sborem, paní kuchařkou i paní uklízečkou a některými rodiči a prarodiči vypravily na výlet do nedaleké vesnice Pístovic. Děti lákalo nejen seznámení se s místem, ale také slib opékání buřtů, což v sychravém počasí přišlo obzvláště vhod. Místo se nám podařilo objevit. Spolehly jsme se na doporučení místních pamětníků. Přímo na místě u mostu děti ze základní školy přečetly částečně zdramatizovanou pověst. Za což od přihlížejících sklidily potlesk. Výprava byla zakončena opékáním jablek, buřtů, klobásek, pečiva a jiných pochutin.

5. den

Další den si děti opět připomněly hlavní body a vyřčené repliky z pověsti, chopily se per, špejlí a dřívěk na kresbu tuší a ilustrovaly pověst¹²³ (viz obr. 1 a obr. 2).

obr. 1

obr. 2

6. – 18. den

Jelikož pověst děti zaujala, přály si seznámit se i s dalšími pověstmi, které se vztahují k místům, která znají. Vybrala jsem následující pověsti: O lesních úkrytech, Upsal se čertu, Lesík obra Urbana, O Juháskovi, Dušičkový průvod. Děti tyto pověsti také ilustrovaly.

18. – 25. den

Ilustrace dětí prošly kritikou poroty, která některé vyhodnotila jako vhodné pro použití do publikace.

25. – 60. den

V čase, kdy probíhalo dokončování publikace *Je to pravda pravdoucí...* se děti dozvěděly, které ilustrace byly vybrány a byly pozvány na křest publikace. Společně s autory knihy bylo domluveno oživení akce dramatickým vystoupením dětí s pověstí Šubikslíza. Děti přes měsíc trénovaly divadelní představení – pověst z knihy – Šubikslíza (viz Příloha 7 – Scénář pověsti Šubikslíza).

po 14 dnech

Křest knihy pověstí *Je to pravda pravdoucí...* Děti si slavnostně před publikem, za potlesku a po gratulaci od autorů vyzvedly publikaci, ve které našly svoji ilustraci (viz obr. 3)

¹²³ Podmínka pro možnost otištění kresby v publikaci *Je to pravda pravdoucí...* byla kresba tuší na formát A4, na šířku.

obr. 3 (Křest knihy *Je to pravda pravdoucí...*, na snímku autoři vlevo Pavel Klvač, v pozadí Radek Mikulka) a děti z Nemojan coby ilustrátoři).

Křest knihy byl spojen s vernisáží a konal se 10. února 2007 v Drnovicích u Vyškova. Na akci byly pozvány všechny děti, kterým byla otištěna ilustrace, ostatní děti, rodiče, známí a příznivci školy a o.s. Drnka. pozvání proběhlo prostřednictvím plakátů v obcích a pozvánek (viz Příloha 8 Pozvánka na křest knihy *Je to pravda pravdoucí...*). Autoři slavnostně a za potlesku předaly dětem knihy (viz Příloha 9 Autoři představili *Pověsti*). Bohužel kvůli epidemii planých neštovic nemohly děti vystoupit s představením. Představení bylo po uzdravení dětí prezentováno v ZŠ a MŠ Nemojany pro rodiče, spolužáky, místní obyvatele a přátele školy.

Ve škole děti popsaly svoje pocity z projektu, čemu se díky projektu naučily, čím byl pro ně přínosem.

Hodnocení

1. Děti se seznámily s pověstmi z okolí jejich bydliště.
2. Navštívily místo, kde se zřejmě stala pověst Šubikslíza.
3. Kreslily tuší.
4. Připravily divadelní představení s názvem Šubikslíza.
5. Byly jim otištěny ilustrace ke knize *Je to pravda pravdoucí...*¹²⁴
6. Zúčastnily se křtu knihy *Je to pravda pravdoucí....*
7. Zhodnotily projekt.

¹²⁴ (KLV AČ, MIKULKA, 2006)

Sebereflexe

Průběh akce se odehrával dle plánu. Náročnější zejména časově, ale i organizačně bylo, co se týče přímé práce s dětmi, natrénování divadla Šubikslíza, které mohlo probíhat zejména v rámci odpoledního kroužku. Problém s motivací k nácviku divadla nebyl, příprava divadelního představení děti bavila. I díky tomu se jim obsah pověsti vryl do paměti. Jeden z největších dojmů vyvolala v dětech návštěva místa, kde se pověst odehrála. Dalším silným momentem byla účast dětí na křtu knihy. Dětem ze základní školy byly za potlesku předány knihy, mohly si potřást rukou s autory knih a hrdě odnést publikaci, ve které dítě našlo právě svůj obrázek. Třebaže děti nemohly na vernisáži z důvodu epidemie planých neštovic vystoupit, měly později možnost vystoupit i s divadelním představením, které svědomitě natrénovaly a možná i s menší trémou zahrát v prostorách, která dobře znají.

7.3.2 Můj oblíbený strom

Záměr

Stěžejním cílem je osobní sžití se s velmi častým prvkem krajiny - stromem. Uvědomění si možnosti neverbálního přátelství s přírodním elementem, pochopení existence stromů a jejich zakomponování v krajině. Záměr projektu směřoval k nalezení svého stromu, či uvědomění si jeho existence a upevnění pozitivního vztahu k němu, ale také vytvoření kladných postojů ke všem stromům.

Plánování

1. Rozhovory o stromech (proč jsou pro krajinu a pro nás důležité).
2. Rozhovory o konkrétních oblíbených stromech (kde se nachází, důvody oblíbenosti u dítěte).
3. Navštívení oblíbených stromů dětí. Představení „svého“ stromu kamarádům.
4. Výtvarné aktivity se stromy a v blízkosti stromů.
5. Malování stromů – technikou malby akvarelovými a temperovými barvami kombinovanou s asambláží – instalování přírodniny z oblíbeného stromu na výkres.
6. Vyprávění o stromu. Starší děti psaní slohových prací.
7. Zasazení stromu. Pozvání zástupce ze Svazu zahrádkářů Nemojany.
8. Výstava dětských prací ve škole. Pozvání rodičů.

9. Zhodnocení projektu.

10. Časové rozvržení – 1 týden, říjen 2008

Realizace

1. den

S dětmi jsme si povídaly o stromech. Čím jsou stromy pro nás a krajinu prospěšné. Co stromům prospívá, co jim škodí. Čím můžeme my být užiteční pro stromy, jak jim můžeme pomoci, jak je můžeme chránit. Součástí bylo prohlížení obrázků stromů, které známe z našeho regionu a které rostou v různých částech světa (bylo využíváno encyklopedií, časopisů, knih, internetu). Pozvolně vše směřovalo k otázkám: Jakého stromu jste se někdy dotkly? Kdy? Proč? Jak jste se při tom cítily? Máte strom, který máte nejraději? A proč? Ukázalo se, že každé dítě na prvním stupni má svůj oblíbený strom a má ho rádo nejen pro jeho plody, ale i pro možnosti, které mu strom nabízí – hra, úkryt, tajemství, jiný svět. Zejména starší děti v mateřské škole také dokázaly popsat svůj oblíbený strom. Na dotaz, zda by chtěly děti svůj strom ukázat ostatním dětem, všechny děti souhlasily. Do dalšího dne měly za úkol domluvit s rodiči návštěvu zahrady, na kterých se většina stromů nacházela.

2. den

Třebaže prvotní nadšení bylo velké, návštěvu zahrady domluvily 3 děti z mateřské školy a 4 ze základní, ale na jeden den to byl dostačující počet. S dětmi mateřské školy byla výprava učiněna samostatně bez žáků ze ZŠ. Děti z MŠ si stromy prohlédly, osahaly, objaly, očichaly. Na zahradách jsme hrály pohybové hry, sbíraly přírodniny, vytvářely z přírodnin objekty. S dětmi ze základní školy jsme se také vypravily za jejich stromy (viz obr. 4). Děti stromy poznávaly, některé ještě podle plodů, další dle listů, kůry, stavby stromu. Děti také sbíraly přírodniny, z kterých v blízkosti stromů vytvářely instalace, samy také „dozdobovaly“ strom svými postavami, pohyby (viz obr. 5). Vytvářely frotáže na kůrách stromů (viz obr. 6).

Výprava za oblíbenými stromy končila ve školní zahradě. Děti zde poznávaly stromy a nebylo ani třeba děti zvláště motivovat k nápadu: zasadit náš vlastní strom. Od tohoto okamžiku se děti mohly těšit, že za pár dní již budou aktivními svědky zasazení našeho stromu. Návrhy na zasazení stromu padaly různé. Ale vybrat se musel jen jeden. Jelikož už předem jsem domluvila se zástupcem z místního svazu zahrádkářů jabloň, byl domluvený kompromis, že výběr stromu bude ponechán na odborníkovi a my se necháme překvapit.

Na další den měly děti úkol přinést si přírodninu ze svého oblíbeného stromu.

obr. 4

obr. 5

obr. 6

obr. 7

3. den

Děti malovaly svoje oblíbené stromy. Zvolena byla technika malby akvarelovými nebo temperovými barvami v kombinaci s asambláží. Děti, které si přinesly přírodninu, nejprve začínaly s instalací přírodniny na výkres, lepením či přivazováním. Zejména u menších dětí byla potřebná moje asistence. Děti, které si přírodniny nepřinesly, malovaly barvami. Fantazii se meze nekladly, a tak děti kolorovaly i samotné přírodniny, či dokreslovaly pozadí k nainstalovaným přírodninám (viz obr. 7), popř. malovaly strom a pak lepily části přírodnin náležející k jejich oblíbenému stromu (viz obr. 8), některé volily i techniku tisku – otiskovaly přinesené listy (viz obr. 9).

obr. 8

obr. 9

4. den

Děti svůj obrázek ukázaly spolužákům. Vyjadřovaly svoje pocity o stromech a představovaly ten „svůj“ strom. Některé děti zvolily raději možnost si o svém stromu vymyslet příběh, a tak děti bavily humornými, fantaskními někdy až hororovými fikcemi. Starší děti zvěčnily informace o „svém“ stromu na papír (viz obr. 10 a obr. 11).

obr. 10

obr. 11

5. den

Již před zahájením projektu jsem informovala místní Svaz zahrádkářů s prosbou o pomoc při vysazení stromu na místní zahradě. S panem zahrádkářem bylo domluveno vysazení ovocného stromu – jabloně¹²⁵. Děti společně se zahrádkářem vybraly vhodné

¹²⁵ O této akci byly rodiče dětí informovány prostřednictvím školní nástěnky a sdělení v deníčcích, pozváni byli i místní obyvatelé skrze obecní nástěnku a místní rozhlas. Na akci bylo kromě pana zahrádkáře, dětí, zaměstnanců školy a některých zástupců z obecního úřadu také přítomny některé maminky s batolaty a sousedka školy.

místo na zasazení, vyslechly si výklad s podněcujícími otázkami z úst zkušeného praktika a měly možnost s ním diskutovat. Zakusit si práci s rýčem měli možnost všichni zájemci a také všichni zjistili, že rytí není tak jednoduché, jak se jeví v podání letitého zahrádkáře. A tak raději děti asistovaly při držení stromku, zalévání, shrabování hlíny a úklidu. Na závěr byly děti poučeny, jak se správně ke stromu chovat, jak ho chránit. Starost o strom byla předána zejména na bedra mateřské školy, která každý den chodí přes školní zahradu ven. Následně byly účastníci akce pozváni do školy, kde se konala výstava dětských prací – výtvarná a literární díla z předešlých dní (viz obr. 12 a obr. 13).

obr. 12

obr. 13

Děti v rámci komunitního kruhu zhodnotily svoje dojmy z projektu, vyjádřily, co se jim na projektu líbilo, co jim projekt přinesl nového.

Hodnocení

1. Děti si upevňovaly vědomí o důležitosti ochrany stromů.
2. Představily svoje oblíbené stromy svým kamarádům. Aktivně je navštívily.
3. Osvojily si techniku malby – akvarelovými a temperovými barvami v kombinaci s technikou asambláže.
4. Verbalizovaly svoje pocity ze stromů. Písemně popisovaly (starší děti) svůj strom.
5. Aktivně se zúčastnily výsadby ovocného stromu jabloně.
6. Připravily výstavu pro rodiče a návštěvníky výsadby.
7. Hodnotily projekt.

Sebereflexe

Celkově akci hodnotím jako zdařilou. Samotný projekt by však bylo možné realizovat delší dobu. Děti mohly být místo mého dohodnutí se zahrádkáři aktivněji

zapojeny do kontaktování Svazu zahrádkářů – osobní návštěvou, telefonicky, dopisem. A tudíž by také mohly samy rozhodnout o výběru stromu. Ač nakonec žádné z dětí nenamítalo a na příští vysazování byla dětmi odhlasována třešeň. Pro děti bylo sázení stromu něco nového, a tak dokázaly naslouchat a přihlížet po celou dobu. Vhodné by však bylo spojit akci například s vědomostní soutěží, kdy by děti ve skupinách obcházely stanoviště a odpovídaly na otázky a plnily úkoly, které by se týkaly vyslechnutých informací od pana zahrádkáře. Jelikož akce byla úspěšná, další rok se uskuteční její ročník, který bude doplněn o výše zmíněné aktivity.

Děti potěšilo, když objevily reportáž z projektového týdne v novinách (viz Příloha 10 Děti oslavily den stromů), který napsala naše paní účetní a zaměstnankyně obecního úřadu Eva Hálová.

7.3.3 Moje oblíbená studánka

Záměr

Hlavní záměr je seznámení s krajinou, ve které děti žijí, aktivní vyhledávání studánek a informací o nich (historie, pověsti, historky apod.) od dosažitelných zdrojů: rodina, místní obyvatelé, obecní úřad. Další cíl je navštívit studánky společně s ostatními dětmi, strávit u studánek příjemný čas vyplněný environmentálními aktivitami a hrami na téma voda. Projekt si klade za cíl výtvarnými aktivitami v dětech probudit pocit sounáležitosti s okolní krajinou a studánkou. Dalším záměrem je prohloubit dovednost malby vodovými a temperovými barvami a formulování pocitů ze zažitého, u dětí předškolních verbálně u dětí školního věku také písemně.

Plánování

1. Rozhovory o vodě. V MŠ v rámci integrovaného bloku Voda. V ZŠ v rámci tématu Voda ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět.
2. Vyhledání studánky nacházející se v obci, kde žijí.
3. Zjištění dosažitelných informací o místní studánce prostřednictvím rozhovorů s rodiči, místními, zaměstnanci obecního úřadu.
4. Seznámení se s pověstí o místních studánkách.
5. Putování po studánkách.

6. Přihlášení studánek do ankety Studánka Vyškovska 2008¹²⁶
7. Malování studánek. Vyprávění o studánkách, slohové práce.
8. Sběr hlasů pro postupující studánku.
9. Účast na vyhlášení vítěze ankety. Výzdoba sálu.
10. Zhodnocení projektu.
11. Časové rozvržení – 2,5 měsíce, říjen – prosinec 2008

Realizace

1. – 3. den

Děti v MŠ si v rámci integrovaného bloku Chráníme přírodu v dílčí části Voda, voděnka povídaly o vodě, hrály si s vodou, ochutnávaly různé druhy vod (minerální, perlivé, neperlivé, z vodovodního kohoutku apod.). Stejně tak i děti v ZŠ, které si navíc rozšířili v rámci vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět povědomí a vědomí o vlastnostech, výskytu vody a oběhu vody v přírodě, z obecných znalostí se dostávaly k těm nejkonkrétnějším, ke zdrojům vody v okolní krajině, jimiž jsou mj. potok, přírodní koupaliště a také studánky.

Některé děti byly překvapeny, že v jejich obci se nachází studánka, jiné bezpečně věděly, kde studánku hledat. Děti dostaly za úkol do dalšího dne zjistit co nejvíce informací o místní studánce. Další den mnohé děti na úkol zapomněly. Proto se zadání rozšířilo do dalšího dne. Rodiče byly prostřednictvím nástěnky a informativních lístečků seznámeni s úkolem dětí. Následující den byla situace zejména v základní škole radostnější. Děti popisovaly příběhy o tom, jak se jejich prarodičové u studánek scházeli, děti zažily ale i příhodu s místní paní, která na studánku nedá dopustit až tak, že děti od studánky vyháněla, z obavy, že ji poničí. Obavy místní občanky byly zřejmě na místě, jelikož děti v okolí studánky objevily injekční stříkačky, tato informace byla reprodukována obecnímu úřadu. Některé děti přinesly od místních informátorů nakreslené plány, kde přesně studánky najít.

4. den

Seznámení s knihou Liliová hora od autorky Jaroslavy Říhové¹²⁷. Děti ze základní školy vyhledaly dle indicí – názvu kapitol: Bařina, Studánka Libuša pověsti (viz příloha 11 Pověst Bařina a pověst Studánka Libuša). Poté byly děti rozděleny na 4

¹²⁶ Anketa Studánka Vyškovska vyhlásilo o.s. Drnka a Barvínek, ČSOP Rousínov a Muzeum Vyškovska ve Vyškově v březnu roku 2008.

¹²⁷ (ŘÍHOVÁ, 2006)

skupiny po čtyřech dětech. Dvě skupiny si měly přečíst upravenou pověst Bařina, další dvě upravenou pověst Studánka Libuša. Skupiny byly rozděleny dle bydliště, nemojanské děti četli Bařina, lulečské Libuša, tučapské se rozhodly dle vlastní volby. Poté ji ostatním dětem převyprávěly či zdramatizovaly. Dětem z mateřské školy byla představena kniha a ve zkrácené a upravené verzi také převyprávěna pověst vztahující se k místní studánce Bařina (při odpoledním odpočinku).

5. den

Putování po studánkách. Děti z mateřské školy se vypravily za nedalekou studánkou Bařina, kde si připomněli pověst, zahrály si na schovávanou, na ozvěnu a na místě si vyrobily lodičky z přírodnin, kterými ozdobily studánku. Děti ze základní školy si prodloužily putování od Bařiny (viz obr. 14) dále do Lulče ke studánce Libuša (viz obr. 15). U studánky Libuša okusily vodu a malovaly vodou na zem (land art), na svoje obličej, ruce, nohy (body art), pomocí cákání, klacíků a štětců.

obr. 14 (u studánky Bařina)

obr. 15 (u studánky Libuša)

6. den

Děti byly seznámeni s anketou Studánka Vyškovska 2008. Přečetly si novinový článek informující o vyhlášení ankety (viz Příloha 12 Ekologové vyhlašují...). Společně vymyslely obsah dopisu k přihlášení studánky do ankety. Děti ze základní školy jej za její pomoci sepsaly na počítači a odeslaly na adresu o.s. Drnka (viz příloha 13 Přihlašovací dopis).

7. – 8. den

Děti se zdokonalovaly v malování vodovými a temperovými barvami. Malovaly studánky Bařina (viz obr. 16) a Libuša (viz obr. 17). Mladší děti malovaly vodovými barvami vodu jako průzračnou tekutinu či zapíjely odstíny modré a zelené. Také malovaly vodu jako hustou hmotu plnou energie pomocí temperových barev.

obr. 16

obr. 17

9. – 10. den

Děti v mateřské škole si o studánkách vyprávěly, zkoušely dramatizovat pověst, vymýšlet jiné závěry. Starší děti na základní škole tyto aktivity rozšířily také o psaní slohové práce na téma: Moje oblíbená studánka.

dvoutýdenní pauza, kdy se čekalo na vyhlášení postupujících studánek

11. – 30. den

Po vyhlášení postupujících studánek v regionálních novinách (viz Příloha 14 Anketa: Volíme Studánku Vyškovska 2008), z nichž po výběru odborné poroty¹²⁸ do užšího kola společně s dalšími pěti studánkami postoupila i nemojanská studánka Bařina, děti obdržely nakopírované archy pro sběr hlasů. Starší děti dostaly za úkol novinový článek vyvěsit na školní a obecní nástěnku a podpisové archy předat do místního obchodu a na obecní úřad. Každé z dětí dostalo jeden podpisový arch s cílem

získat co nejvíce podpisů.

po měsíci

Děti, rodiče a místní byli prostřednictvím místního rozhlasu, školní a obecní nástěnky (děti zprávou v deníčcích) upozorněni na datum vernisáže a slavnostní vyhlášení výherců Ankety Studánka Vyškovska 2008. Každé dítě obdrželo pozvánku na akci (viz Příloha 15 Pozvánka na vernisáž). V regionálních novinách byla veřejnost seznámena s výsledky ankety a taktéž pozvána na vernisáž výstavy (viz příloha Příloha

¹²⁸ Složení týmu odborné poroty: Dáša Zouharová (o.s. Barvínek, Podomí), Jan Buřival (Muzeum Vyškovska), Libor Musil (sociolog, Dražovice), Jiří Kutálek (odbor životního prostředí Městského úřadu Vyškov), Marta Bradáčová (ČSOP Rousínov), David Cigánek (botanik, Vyškov), Zdeněk Cetkovský (laboratoř pitných vod, VaK Vyškov), Pavel Klvač (o.s. Drnka, Drnovice).

16 Zvítězila studánka na Lutrštěku). Výstavy se zúčastnilo kolem dvou set lidí. Nechyběly ani děti z nemojanské školy společně se svými rodiči (přijelo 9 rodin). Na pódiu při vyhlašování druhého místa nemojanské studánky Bařiny stála společně s dětmi nejenom paní ředitelka školy, ale také nemojanský pan starosta (viz obr. 18).

obr. 18

Děti měly možnost před publikem do mikrofonu vyjádřit důvody přihlášení studánky do ankety. Některé se neostýchaly a převyprávěly historiky a pověsti vztahující se ke studánce.

Ve škole pak byl projekt rozebrán a zhodnocen prostřednictvím komunitního kruhu, ve kterém měly děti možnost vyjádřit svoje dojmy a pocity z projektu.

Hodnocení

1. Děti se seznámily s vodou. Zkoumaly druhy vod, chutě, vůni. Rozšířily si obzory o vlastnostech, výskytu a oběhu vody v přírodě.
2. Objevily konkrétní zdroje vody v okolní krajině. Potok, studánka.
3. Zjistily informace o místních studánkách od rodičů, prarodičů, místních obyvatel.
4. Seznámily se s knihou Liliová hora od Jaroslavy Říhové a s pověstmi Bařina a Studánka Libuša
5. Putovaly společně po místních studánkách. Sžívaly se s krajinou v okolí studánek.
6. Seznámily se s probíhající anketou Studánka Vyškovska 2008.
7. Vytvořily přihlašující dopis do ankety
8. Malovaly temperovými a vodovými barvami – vodu, studánky.
9. Převyprávěly pověsti o studánkách, dramatizovaly je, psaly slohové práce.
10. Distribuovaly podpisové archy k anketě a sbíraly hlasy pro studánku Bařina.
11. Zúčastnily se slavnostní vernisáže a vyhlášení ankety dne 13. 12. 2008. Obdržely ceny a reprodukovaly důvody přihlášení, dojmy a pověsti vztahující se ke studánce na podiu před publikem.

12. Hodnotily projekt, verbalizovaly svoje pocity.

Sebereflexe

Celý projekt probíhal za velice aktivní účasti dětí. Děti vyhledávaly informace o studánkách, navštívily studánky, vytvořily (za pomoci učitelky) přihlašující dopis do ankety, sbíraly podpisy, vyprávěly si o studánkách, malovaly je, dramatizovaly pověsti, zúčastnily se vyhlášení vítězů a za svou snahu obdržely ceny a potlesk. Děti byly projektem doslova nadšené, čtení pověstí a zejména jejich dramatizace se odehrávala i ve volných aktivitách dětí, děti nejvíce oceňovaly návštěvu studánek. Obzvláště je bavil sběr podpisů, který pojaly skoro jako soutěž, o jejich zapojení svědčí vysoký počet nasbíraných hlasů. Děti obešly snad všechny domy v obci, podpisové archy kolovaly mezi jejich příbuznými, v zájmových kroužcích. Děti získaly odměnu v podobě umístění studánky Bařiny na druhém místě v anketě Studánka Vyškovska 2008. Stát na podium, přebírat ceny, mluvit do mikrofону a sklídit potlesk bylo pro děti výjimečným okamžikem, a ač byly nejmladšími přihlašujícími, překvapily svou pohotovostí výstižně a smysluplně reagovat na otázky pořadatelů.

7.3.4 Herbář místních rostlin¹²⁹

Záměr

Projekt si klade za cíl seznámit děti s místní přírodou, s rostlinami, které rostou na nejbližší louce. Dále osvojení si poznatků o místních rostlinách, které rostou v daném ročním období na určitém a známém místě. Záměrem je též rozvoj schopností nacházet informace z dostupných zdrojů (z literatury, internetu – starší děti, rozhovorů s rodiči, učiteli). Cílem je získání dovednosti vytvořit herbářový list, podpořit spolupráci rodičů s dětmi a zapojení rodiny do života školy a rozvíjení fantazie při výtvarném zpracování herbářového listu.

Plánování

1. Motivace dětí (učitelka).

¹²⁹ Nápad vytvoření herbáře místních rostlin vznikl z inspirace aktivitami drnovického o.s. Kolokoč, zejména místní výtvarnice Martiny Tiché. O.s. Kolokoč již dříve realizovalo projekt Herbář z Budonické louky. Jelikož jsem členkou tohoto sdružení, motivovala mě tato iniciativa k vytvoření modifikovaného projektu v rámci ZŠ a MŠ Nemojany.

2. Domluva na projektu herbář. Brainstorming¹³⁰. Vytyčení hlavních cílů a důvodů projektu.
3. Seznámit rodiče se záměrem navštívit louku a vytvořením herbářového listu (děti – osobně, učitelka – skrze nástěnku, písemný vzkaz).
4. Výlet na louku, poznávání, určování a sběr rostlin. S sebou atlasy rostlin (děti a učitelka).
5. Lisování rostlin.
6. Zjišťování dalších informací o rostlinách a o způsobu vytvoření herbářového listu.
7. Vytvoření herbářového listu (děti + rodiče). Prezentace listu a průběh vytváření listu ostatním dětem.
8. Malba a kresba na téma Louka, inspirace dle skutečnosti a dle vlastní fantazie.
9. Příprava výstavy herbářových listů, kreseb a maleb.
10. Pozvání rodičů na výstavu herbářových listů, kreseb, maleb louky a rostlin v budově školy – volně přístupná každý den dle domluvy do 10. 12. 2008 a v Kulturním domě Drnovice na Předvánočním setkání 13. 12. 2008.
11. Výstava herbářových listů, kreseb a maleb rostlin a louky v budově školy a na výstavě v KD v Drnovicích jako součást výstavy o.s. Kolokoč Herbář z Budonické louky II.
12. Zhodnocení projektu.
13. Časová dotace: 3 měsíce, říjen – prosinec 2008

Realizace

1. den

S dětmi jsme si povídaly v kroužku o rostlinách, prohlížely literaturu, ilustrace, fotografie, internetové stránky¹³¹. Mnohé děti tyto činnosti velmi bavily, a tak jsme se domluvily, že další den mohou přinést knihy o rostlinách z jejich domácích knihoven.

2. – 3. den

Společně jsme prohlížely přinesené knihy a přemýšlely, které rostliny v tuto roční dobu (začátek podzimu) rostou v blízkosti naší školy. Zejména děti v mateřské škole tipovaly jarní rostliny a i děti ze základní školy tápaly. Proto vznikl nápad vyrazit

¹³⁰ „...skupinová technika zaměřená na generování co nejvíce nápadů na dané téma...“ (Wikipedia – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 17. listopadu 2008]. Dostupný z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brainstorming>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Brainstorming)

¹³¹ Například internetové stránky: [on - line]. [cit. 5. září 2008]. Dostupný z [www: <http://www.rostliny.prirodou.cz>](http://www.rostliny.prirodou.cz), <http://www.rostliny.unas.cz>, <http://www.rostliny.naturfoto.cz>

do přírody, nejlépe na nejbližší louku, zjistit to na vlastní oči. Na dotaz, zda by děti nechtěly mít také kousek louky ve škole, bez váhání odpověděly ano. Náročnější bylo přijít na to, jak takový nápad provést. Děti navrhovaly přinést si hlínu, natrhat květiny... Já jsem nabídla: Co tak si vytvořit herbář? Téměř žádné dítě ani v MŠ ani v ZŠ netušilo, co si pod tímto pojmem představit. Vlastnoručně vytvořený herbář (již dříve zapůjčený od jedné z maminek) jsem dětem ukázala, děti byly z jemné práce nadšené a motivované na další dny. Jejich úkolem bylo: pozvat rodiče na výlet na louku, další úkol byl: vybavit se na výpravu atlasem rostlin.

4. den

Nastal očekávaný den. S dětmi a s několika rodiči vybaveni igelitovými pytlíky, kartičkami, tužkami a atlasy rostlin jsme se vypravily na louku. Děti byly poučeny, jak se mají chovat, jak mají rostliny sbírat a chránit před zvadnutím, následně byly rozděleny do skupin. Děti z MŠ pracovaly společně s rodiči, další skupinu tvořily děti z 1. a 3. ročníku a třetí skupinu děti z 2. ročníku. Každá skupina měla za úkol nasbírat a určit nejméně 3 rostliny (viz obr. 19 a obr. 20). Sběr rostlin na louce byl zakončen relaxačním cvičením a každá skupina (společně s učitelkou) zhodnotila průběh aktivit na louce ostatním skupinám.

Ve škole nás čekal ještě důležitý úkol – vylisovat rostliny. Tento úkol byl přenechán na dětech z 2. ročníku. Děti rostliny třídily a vkládaly do desek, které sloužily k vylisování rostlin. Dál již nezbývalo než čekat.

obr. 19

obr. 20

po dvou týdnech

5. den

S dětmi jsme s napětím opatrně prohlížely vylišované rostliny v deskách. Zamýšlely se nad změnou vzhledu rostliny. Vzpomínaly na názvy rostlin, hledaly další informace o rostlinách¹³² a ty pak zapisovaly (starší děti, práce ve skupinách).

6. den

S dětmi ze základní školy jsme se zamýšlely nad nejlepším způsobem vytvoření herbářového listu. Společně hledaly informace na internetu. A dohodly se na způsobu vytvoření. Ve škole jsme nalepily rostliny na tvrdý bílý papír A3, vložily je do tvrdých desek, přiložily zjištěné informace a děti dostaly za úkol vypracovat společně s rodiči během dvou týdnů herbářový list. Jednalo se o dobrovolný úkol.

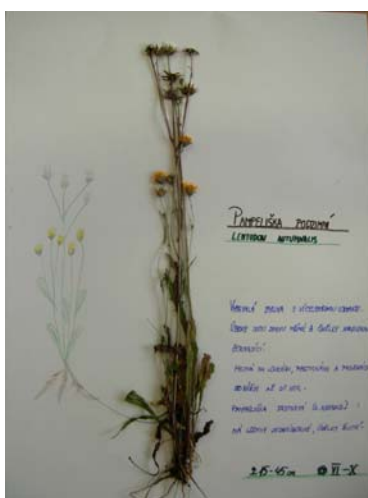
po dvou týdnech – domácí práce na herbářových listech

7. den

Děti se pochlubily přinesenými herbářovými listy. Některé nepřinesly žádný, protože neměly zájem úkol plnit, některé i když zájem měly také nepřinesly, buď rostlinu ztratily, zničily popř. z jiných nezdůvodněných příčin. Ty, které herbářový list přinesly, byly odměněny pochvalou a také uznáním od ostatních dětí. Mnohé listy byly pečlivě vypracované jiné méně. Na listech bylo zjevné nakolik rodiče projevili o aktivitu zájem a nakolik ponechali práci na samotném dítěti. Děti popisovaly průběh vytváření listu a prezentovaly vlastnoručně vytvořený herbářový list (viz obr. 21. obr. 22 a obr. 23).

obr. 21

obr. 22

obr. 23

¹³² V literatuře, v již výše zmíněných internetových stránkách, také se nám podařilo objevit další internetovou stránku: Slunečnice. [on - line]. [cit. 5. září 2008]. Dostupný z www.slunecnice.cz/product/Botanicky-Herbar/

8. – 9. den

Děti vzpomínaly na louku a vytvářely výtvarná díla na téma: Louka. Zvoleny byly tyto techniky: malba vodovými a temperovými barvami, malba a kresba voskovými pastely. Tyto díla budou později vystavena v prostorách školy a na výstavě v Drnovicích v rámci výstavy Herbář z Budonické louky, kterou pořádá o.s. Kolokoč.

10. den

Společně s dětmi jsme nachystaly výstavu z herbářových listů v budově školy (viz obr. 24).

obr. 24

Prostřednictvím písemných vzkazů (já), ústních vzkazů – (u dětí v MŠ učitelky a děti, u dětí v ZŠ děti) a skrze nástěnku byly rodiče informováni o možnosti prohlédnout si herbářové listy a výtvarná díla na téma Louka v budově školy.

11. den (a následující měsíc tzn.) – 41. den

Otevření výstavy herbářových listů. Nebyl stanoven přesný termín. Pro rodiče a zájemce zůstala možnost k prohlédnutí si výstavy v průběhu jednoho měsíce každý všední den v budově školy.

po měsíci

Po té co byla ve škole ukončena výstava herbářových listů a výtvarných děl se kresby a malby dětí přesunuly na další výstavu, kterou pořádalo o.s. Kolokoč nazvanou Herbář z Budonické louky II. Slavnostní vernisáž této a dalších výstav (viz Příloha 17 Pozvánka na vernisáž) nazvaná Předvánoční setkání proběhla v kulturním domě v Drnovicích za účasti rodičů, nechybělo ani hudební vystoupení (viz obr. 25 a obr. 26).

obr. 25

obr. 26

Rodiče, děti, místní a příznivci školy byly na tuto akci pozváni prostřednictvím nástěnky školy, obce, místní rozhlas, písemných a elektronických pozvánek.

Ve škole byl s dětmi celý projekt zhodnocen v rámci komunitního kruhu.

Hodnocení

1. Děti se seznámily s rostlinami, které rostou na nejbližší louce u školy. Poznávaly je a určovaly.
2. Osvojily si práci s atlasy rostlin a dalšími dostupnými zdroji informací.
3. Osvojily si techniku lisování rostlin (starší děti)
4. Společně s rodiči vytvořily herbářový list a prezentovaly jej před ostatními dětmi.
5. Seznamovaly se a zdokonalovaly se v technice malba vodovými, temperovými barvami a voskovými pastely a kresba voskovými pastely na téma Louka. Rozvíjely vlastní tvořivost, jemnou motoriku, odlišovaly realitu od fantazie.
6. Připravily výstavu herbářových listů, kreseb a maleb v budově školy.
7. Předaly výtvarná díla do výtvarné soutěže Louka pořádané o.s. Kolokoč v rámci plánované výstavy Herbář z Budonické louky II. v Drnovicích.
7. Pozvaly rodiče na výstavu v budově školy a na vernisáž výstavy v Drnovice.
8. Zúčastnily se vernisáže výstavy maleb a kreseb.
9. Hodnotily projekt, verbalizovaly svoje pocity.

Sebereflexe

Projekt se mi jevil velice zdařilým, zapojily se nejen děti, ale také rodiče a místní občané. Děti velmi bavilo objevovat rostliny, které rostou „za humny“. Prý si připadaly jako badatelé, s čímž souhlasím, naučily se pracovat s atlasem rostlin a dokázaly vytvořit herbářový list. Na začátku projektu neměly mnohé děti ani tušení, co si pod pojmem herbář představit a na konci měly vytvořený vlastní herbářový list. Zájem

děti lze vyčíst i z touhy v herbáři pokračovat a tak kolekce podzim 2008 bude brzo rozšířena o kolekci jaro 2009. Děti si také rozvíjely svou vlastní fantazii a spolupráci při vytváření maleb a kreseb na téma Louka. S úspěchem se zapojily do přípravy výstavy herbářových listů a kreseb a maleb rostlin v budově školy. A za svou aktivitu byly děti odměněny potleskem a předáním obrazu z rukou místopředstředkyně o.s. Kolokoč. Obraz děti umístily naproti vchodovým dveřím v budově ZŠ.

7.3.5 Umění v krajině

Záměr

Hlavním záměrem tohoto projektu je probudit a rozvíjet v dětech schopnost nahlížet na estetické hledisko krajiny. Cílem je, aby děti dokázaly ke krajině tvořivě přistupovat, aby dokázaly vnímat její krásu ve všech jejích podobách. Cílem je také ukázat umění z jiného pohledu, seznámit děti s objektovou a akční tvorbou. Tímto v dětech podněcovat pozitivní cit ke krajině, jako k něčemu co poskytuje příjemné pocity. Příjemné pocity spojené s krajinou vedou k ochraně krajiny a předcházení negativním zásahům. Navíc hra a zajímavá, příjemná a nenásilná činnost konaná v krajině vytváří i podvědomě kladný vztah k přírodě. Jedním z cílů je také (u námi tvořené objektové tvorby) vytvoření „překvapení“ pro kolemjdoucí (výjimka při Stínech). Projekt si také klade za cíl podněcování kladných vztahů ve skupině a podpora spolupráce a kooperativního jednání.

Plánování

1. Výlety do krajiny¹³³.
2. Spontánní tvoření v krajině a cílené tvoření v krajině. Umění realizované v krajině.
3. Zachycení akce či výtvarného objektu na fotografii.
4. Ponechání výtvarného objektu v krajině pro oči kolemjdoucí.
5. Časová dotace: u jednotlivých částí projektů byla odlišná, blíže viz popis dílčích projektů

¹³³ Tento projekt jsem realizovala u dětí na 1. stupni ZŠ ve 2. ročníku, jednalo se o třídní projekt.

Realizace dílčích částí projektu Umění v krajině

7.3.5.1 Listový svět

1. den

S dětmi jsme v rámci předmětu Člověk a jeho svět (Prvouka) probíraly témata vztahující se k listům – stromy, keře, byliny. V přírodě děti pozorovaly jednotlivé listy, poznávaly k jaké rostlině patří, pracovaly s atlasy rostlin přímo v přírodě.

2. den

Ve škole děti dohledávaly informace prostřednictvím internetových portálů. V hodině českého jazyka v rámci tvořily ve skupinách příběhy, podmínkou bylo zapojení všech členů a zpracování do názvu slova *list*. Následně děti měly možnost převyprávěný příběh zdramatizovat či k němu nakreslit obrázkovou osnovu. V matematice děti vytvářely slovní úlohy (na sčítání, odčítání do 20 a n-krát více, n-krát méně).

3. den

Opět výlet do krajiny, tentokrát s cílem – vytvořit z listů obraz či prostorový objekt. Téma nebylo limitované, jen bylo podmínkou použití listů.

Některé děti zvolily práci ve skupině, dvojici či samostatně, popřípadě se během aktivit promíchávaly. Na památku po dětech zůstala listová sluníčka, velký brouk a sopka (viz obr. 27) . Akce v krajině byla ukončena listovým rejmem, děti si listí vyhazovaly na hlavu, hrabaly v něm, válely se v listí (viz obr. 28).

obr. 27

obr. 28

Ve škole děti verbalizovaly svoje pocity z projektu a hodnotily svoji práci, zapojení.
Časová dotace: 3 podzimní dny

7.3.5.2 Pařez

1. den

Projekt Pařez volně navazoval na projekt Můj oblíbený strom a Listový svět. S dětmi jsme opakovaly již probíraná témata vztahující se ke stromu, tentokrát byla pozornost důkladně zaměřena na části stromu: kořeny a kůru. Veškeré aktivity a výuka probíhaly v krajině. Děti si prohlížely strukturu kůry, dle ní určovaly stromy, pozorovaly u starých stromů jejich vyčnívající kořeny, v atlasech stromů zjišťovaly, jak bývají kořeny u jednotlivých stromů hluboko v zemi, atd. Děti pracovaly ve skupinkách, skupina si vybrala určitý strom, o kterém se snažila z atlasu zjistit co nejvíce informací, které pak prezentovala před třídou. Děti při akci stromy objímaly, což je jejich již oblíbeným zvykem při výletech do krajiny, našly pařez v blízkosti cesty a ozdobily jej přírodninami (viz obr. 29), náhodným objevem a skvělým završením akce byl nález starého pařezu, který děti dotlačily k blízkosti cesty a nainstalovaly tak, aby připomínal, cituji: *lebku pravěkého tvora* (viz obr. 30). Celá akce byla zhodnocena komunitním kruhem.

Časová dotace: 1 den

obr. 29

obr. 30

7.3.5.3 Slunce

1. den

V hodině českého jazyka byly čteny texty o slunci, básně i příběhy. Děti dále s textem pracovaly – určovaly počet slov ve větě, počet vět v textu, vytleskávaly slabiky atd. Rozebíraly texty, přemýšlely nad tím, co, kdo všechno může být sluncem. V hodině Člověk a jeho svět (Prvouka) děti uvažovaly o významu Slunce pro náš život,

čím slunce prospívá, čím je nepostradatelné, ale také čím může Slunce ublížit.

V matematice děti rýsovaly přímky – jako paprsky, vytvářely slovní úlohy.

2. den

S dětmi jsme se vypravily do krajiny, s cílem: vytvoř slunce na zemi. Děti pracovaly dle vlastního uvážení, nejčastěji v malých skupinách, vybíraly si přírodniny, z kterých vytvářely obrazy slunce (viz obr. 31 a obr. 32). Projekt byl zakončen zhodnocením, děti hodnotily, jak se jim dařila spolupráce a vytváření objektů.

Časová dotace: 2 dny

obr. 31

obr. 32

7.3.5.4 Stíny

Cílem projektu stíny bylo seznámení se s akční tvorbou, zjištění, že krása se dá vytvářet pouze pohybem, umělci můžeme být, i když nemáme štětec a barvy, že stačí využívat svého vlastního těla (body art).

1. den

Děti se volně pohybovaly v krajině, vytvářely sochy, tančily jako víly či řádily jako nejdivočejší bytosti. Děti byly vystaveny před úkol: ať tě vidím a přitom tě nevidím. Po drobných nápovědách splnění úkolu vyžrály. Děti se s nadšením stavěly do různých pozic a vytvářely nejroztodivnější stíny (viz obr. 33, obr. 34 a obr. 35). Na závěr děti zhodnotily, co je na aktivitách bavilo a proč, uvědomily si také, bez jakého důležitého aspektu by se stíny nemohly vytvářet.

Časová dotace: 1 den

obr. 33

obr. 34

obr. 35

7.3.5.5 Zimní galerie

Cílem projektu bylo „osahání“ sněhu, pohlížení na sníh jako na objekt, který je možné přetvářet a upravovat, ale který je i sám o sobě hodnotnou a krásnou přírodninou.

1. den

S dětmi jsme využily čerstvě napadaného sněhu a vyrazily do přírody. Místní děti si s sebou vzaly boby a sáně. Před zahájením jízdy na kopci si děti prohlédly, jak vypadá kopec pokrytý sněhem. Po ukončení bobování a sáňkování si děti opět prohlédly kopec a pokusily se o srovnání. Děti vyhledávaly obrazce, které svými dráhami vytvořily, zjistily, že se z nich staly výtvarní umělci v krajině i když to nebyl prvotní záměr. S mým návrhem, zda by měly zájem vytvořit již ne náhodně vzniklé výtvarné umělecké dílo ale celou zimní galerii, souhlasily. Objekty zimní galerie jsou níže (viz obr. 36, obr. 37 a obr. 38).

Časová dotace: 1 den

obr. 36

obr. 37

obr. 38

Hodnocení

1. Děti vyrazily do krajiny za účelem seznámení se s jejími elementy.
2. Tvořily v krajině obrazce, objekty dle vlastní fantazie.
3. Aktivně a účinně spolupracovaly ve skupinách, dvojicích.
4. Verbalizovaly svoje dojmy, pocity a závěry z činností.
5. Poznávaly estetickou stránku krajiny.
6. Seznámily se s objektovou a akční tvorbou.
7. Hodnotily projekt, verbalizovaly svoje pocity.

Sebereflexe

Komplex dílčích projektů souhrnně nazvaný Umění v krajině měl u dětí velký ohlas. Děti nejvíce oceňovaly výlety do krajiny a zábavu, kterou v ní mohly zažívat. Jelikož děti témata zaujala, pracovaly s nadšením, nebyl problém s udržení kázně a hladkého průběhu spolupráce ve skupinách. Osvědčilo se, že výuka realizovaná přímo v krajině, která je zaměřená na aktivní prožitky má velmi kladný dopad na utváření postojů i vědomostí.

7.3.6 Světýlkový průvod ke kostelu svatého Martina

Záměr

Cílem projektu je přiblížení dětem historii místního kostela, který je zasvěcený svatému Martinovi a také s legendou, tradicemi a pranostikami, která se vážou ke svatému Martinovi a podvědomě tak v dětech podnítit vnitřní identifikaci s místem, ve kterém žijí. Záměrem je v dětech probudit zájem o místní historickou památku a podpořit je v podílení se na přípravě a organizaci programu k oslavě svátku sv. Martina. Záměrem bylo také uvědomení si krajiny jako „kulisy“ k slavnostním akcím prostřednictvím svátečního průvodu setmělou krajinou za svitu luceren a za přítomnosti blízkých.

Plánování

1. Motivace dětí (učitelka), seznámení s blížícím se svátkem sv. Martina.
2. Brainstorming – jak bychom mohli tento svátek oslavit.

3. Příprava pásma k vystoupení před kostelem sv. Martina, výroba luceren a další aktivity směřující k oslavě svátku, seznámení rodičů, obecního úřadu a veřejnosti o plánované akci (využití písemných vzkazů pro rodiče, místní nástěnky a rozhlas).
4. Výprava ke kostelu sv. Martina lesem, představení pásma publiku, prohlídka kostela.
5. Zhodnocení projektu.
6. Časová dotace: 2 týdny, listopad 2008

Realizace¹³⁴

1. den

Dětem byl navozujícími otázkami připomenut blížící se svátek svatého Martina. Děti formou brainstormingu vzpomínaly na to, co mají s tímto svátkem spojené, vše co je napadá, poznatky se zapisovaly na tabuli. Do dalšího dne měly děti za úkol zjistit bližší informace, které se vztahují ke sv. Martinovi a ke kostelu, popř. přinést i knihy.

2. den

Některé děti zjistily nějaké informace o sv. Martinovi, jiné vůbec, žádné dítě nepřineslo nějakou knihu vztahující se k tématu. Pro děti jsem měla přichystanou literaturu: Adventní čas (Šottnerová, 2005), ve které je uvedena legenda o sv. Martinovi, zvyky, zvyklosti a pranostiky, říkadla a básničky, které se vážou k tomuto svátku. Děti také vyhledávaly informace na internetu a mnohdy zjišťovaly, že legenda se v některých bodech liší. Děti v literatuře a na internetu také objevily, že svátek je spjatý se světlem, světlýky a proto bylo dohodnuto, že v rámci výtvarné výchovy a pracovních činností si děti vytvoří vlastní lucerničky.

S dětmi jsme se domluvily, že se na svátek sv. Martina vypravíme ke kostelu a na hřbitov u kostela, kde děti přednesou pranostiky a básně vztahující se k tomuto svátku. S dětmi jsme vybraly vhodné básně a pranostiky ke svátku, které se jim líbily a děti měly za úkol do dalšího dne se vybraný text naučit. Seznámení obecního úřadu s naším záměrem vypravit se ke kostelu.

3. – 4. den

Příprava pásma: nácvik básní. Samy děti navrhly, že by bylo vhodné, aby byli přihlížející seznámeni i s historií kostela a legendou o svatém Martinovi. S dětmi jsme upravily legendu o sv. Martinovi, dle předlohy Šottnerové a čtyři děti si mezi sebou

¹³⁴ Tento projekt jsem osobně realizovala s dětmi na základní škole. Při realizaci a plánování jsem spolupracovala také s učitelkami v mateřské škole, které se projektu také zúčastnily a realizovaly jej s různými obměnami v podmínkách MŠ.

rozdělily text, který bude přečten v rámci pásma. Jelikož na začátku plánování projektu byl s naším záměrem výpravy ke kostelu seznámen i obecní úřad, aktivní zaměstnankyně úřadu a školy navrhla, že se domluví s místní obyvatelkou zajímající se o historii kostela, zda by si připravila krátkou přednášku, ve které návštěvníky seznámí s historií kostela.

S dětmi jsme se zamýšlely nad tím, jak nejlépe slavnostní den zorganizovat. Návrhy padaly různé, nakonec bylo dohodnuto následující. Akce bude nazvána Světýlková pouť ke kostelu svatého Martina v Lulči. Rodiče budou o akci seznámeni od dětí a zápisem v žákovských deníčcích a veřejnost prostřednictvím nástěnek a místního rozhlasu. Děti nacvičí pásmo a ve škole si vyrobí lucerničky. 11. listopadu v 16 hodin se všichni účastníci vypraví od školy ke kostelu. Po této domluvě děti oznámily konání akce rodičům, informace byly vyvěšeny na nástěnky v obci a ve škole.

5. den

Stálé trénování a zdokonalování pásma. Domluva na výrobě lucerniček. Lucerničky budou skleněné, pomalované barvami na sklo. Úkol dětí do dalšího dne – přinést si skleněnou nádobku.

6. – 8. den

S dětmi se nacvičovalo pásmo a probíhala výroba lucerniček (viz obr. 39 obr. 40).

obr. 39

obr. 40

Děti také pracovaly s upraveným textem legendy a podle ní vytvářely obrázkovou osnovu (viz obr. 41. obr. 42 a obr. 43).

obr. 41.

obr. 42

obr. 43

7. den

Slavnostní den. Sraz dětí, rodičů a místních před školou v 16 hodin. Akce byla zahájena ředitelkou školy, rozžaly se lucerny a lampiony a dav lidí se vydal od školy ke kostelu sv. Martina (viz obr. 44). Během cesty do kopce ke kostelu se setmělo, takže dlouhý průvod zúčastněných tvořil v setmělém lese impozantní výjev. Děti představily připravené pásmo a sklidily potlesk (viz obr. 45), paní Ryšavá seznámila přihlízející s historií místního kostela, akce byla ukončena prohlídkou kostela.

obr. 44

obr. 45

8. – 10. den

Děti vytvářely „knihu“, která vypovídala o proběhlém dni. Vytvořily si tak textovou a výtvarnou osnovu slavnostní akce, která jim zůstane jako vzpomínka na tento první světýlkový průvod. Po vytvoření knihy byl s dětmi zhodnocen celý projekt, co se jim na projektu líbilo, co by se mohlo změnit, co jim projekt přinesl nového a užitečného.

Hodnocení

1. Děti si připomněly svátek svatého Martina. Seznámily se s legendou, zvyky a pranostikami vztahujícími se ke svátku svatého Martina a s historií kostela.
2. Pracovaly s literaturou, sháněly dostupné informace k tématu, uvědomovaly si nejednoznačnost informací, ověřovaly si internetové zdroje a zjistily, že historie může být zaznamenána různými způsoby.
3. Domlouvaly se na názvu a přípravě slavnostního dne. Informovaly rodiče a známé.
4. Nacvičovaly pásmo, předčítaly texty a učily se pranostiky a básně.
5. Vytvářely lucerničky.
6. Zúčastnily se slavnostního dne, představily veřejnosti nacvičené pásmo, vyslechly si přednášku místní občanky paní Ryšavé, prohlédly si kostel a hřbitov.
7. Vytvořily si vlastní knihu, která pojednávala o prožité akci.
7. Hodnotily projekt, verbalizovaly svoje pocity.

Sebereflexe

Akci hodnotím jako velmi vydařené, podařilo se vše, co jsme si s dětmi naplánovaly. Děti byly velice zainteresované do přípravy. Nacvik pásma, vyrábění luceren a příprava programu je doslova pohltit. Osvědčilo se, že čím větší zapojení dětí a spolurozhodování, tím větší úspěch akce. Možná i proto se samotná světýlková pouť ke kostelu sv. Martina natolik vydařila. Přišlo více než sto poutníků z řad rodičů, přátel školy a veřejnosti. Průvod v lese s lucernami vytvářel krásnou atmosféru. Dětem se vydařilo vystoupení a také přednáška od místní paní Ryšavé byla pojata zajímavě. Od účastníků akce se ozývaly samé kladné a děkované ohlasy a již teď je jisté, že akci budeme příští rok opakovat. Jediné co si dovolím kritizovat, jsou moje nepříliš kvalitní fotografie pořízené ze samotné akce. Ale díky již výše zmiňované zaměstnankyni obecního úřadu a školy Evy Hálové se dostaly kvalitní fotografie do regionálních Vyškovských novin (viz Příloha 18 Světýlková pouť ke kostelu svatého Martina v Lulči).

7.4 Zhodnocení projektů

Děti se prostřednictvím aktivit v rámci projektů seznámily s místem a prostředím, ve kterém žijí. Projekty v dětech vytvářely a upevňovaly pozitivní vztah k místu, kde žijí, kultivovaly jejich estetické prožívání. Dařilo se také podporovat u dětí činnostní postoj nejen k umění ale také k prostředí a krajině, která je kolem nich, která je jim vlastní. Děti při realizaci projektů účinně kooperovaly a jejich chování a myšlení se postupně projevovalo tvořivě. Děti se dokázaly vyjadřovat k jednotlivým projektům a prokázaly také schopnost řešit problémy.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo vymezit environmentální a výtvarné vzdělávání v České republice u dětí v předškolního a mladšího školního věku¹³⁵ a uvést tyto teoretické cíle do praxe prostřednictvím realizace výtvarně environmentálních projektů. Kardinálním záměrem projektů bylo v dětech navštěvujících ZŠ a MŠ Nemojany probouzet a podněcovat environmentální citění a postoje skrze využívání přírodnin a krajiny. Výzkumná část práce se zaměřila na zjištění toho, jak pedagogové při výchovném působení v mateřských školách a při výuce na 1. stupni ZŠ (v 1. – 3. ročnících) v mikroregionu Dražanská vrchovina využívají přírodních materiálů a krajiny ve výtvarné výchově a výtvarných aktivitách.

Realizace projektů probíhala většinou dle stanoveného plánu, popř. se konaly změny, které však byly přínosem pro daný projekt a jeho účel. Z vlastního pohledu hodnotím projekty jako velice vydařené a plnící svůj stanovený cíl. Samozřejmě každý projekt nebyl stoprocentně ideální, ale ve výsledku však projekty vyznívají kladně a podnětně. Nad možnými nezdary se zamýšlím ve své sebereflexi, která následuje po každé realizaci projektu. Moje aktivita a nadšení vložené do projektů se pozitivně vracela při sledování činností a chování dětí. A také díky hodnocení od samotných dětí, které následovalo v průběhu jednotlivých projektů a zejména při jeho ukončení mohu prohlásit, že projekty splnily svůj účel. Čas a úsilí spojené s přípravou a realizací projektů bylo investované účelně a přínosně. Díky kladné odezvě od dětí a z pozorování proměn dětí díky projektům jsem se utvrdila v pokračování touto cestou, tzn. v propojování výtvarného a environmentálního vzdělávání. Během realizace projektů byly zapojovány i další oblasti vzdělávání. Potvrdilo se, že integrace jednotlivých vzdělávacích oblastí je sice náročná na čas a přípravu pedagoga, ale velice účinná ve vzdělávacím výsledku.

Ve výzkumu se potvrdily dvě hypotézy, a to jednak, že pedagogové¹³⁶, resp. pedagožky, jelikož všechny dotazované byly ženy, používají obecné přírodní náměty častěji než náměty vztahující se k přírodě v místě škol a přírodniny v rámci výtvarných činností častěji ve třídě než venku v krajině. Výzkum také ukázal, že četnost užívání námětů i přírodnin je frekventovanější u pedagožek mateřských škol než základních

¹³⁵ v mateřských školách a v 1. – 3. ročnících 1. stupně základních škol

¹³⁶ v mateřských školách a v prvních, druhých a třetích ročnících základních škol v mikroregionu Dražanská vrchovina

škol. Důvody zjištění tohoto faktu by mohl být předmětem dalšího výzkumu. Ve výzkumu však byla vyvrácena hypotéza vztahující se k pedagogům na 1. stupni ZŠ. Očekávaný předpoklad o tom, že mladší¹³⁷ pedagogové používají ve výtvarné výchově projektové vyučování s využitím přírodnin a krajiny častěji než pedagogové starší se nepotvrdil. Zatímco jen polovina mladších pedagogů používá projektové vyučování ve výtvarné výchově, téměř všichni starší pedagogové jej využívají. Příčiny tohoto stavu by se mohly stát předmětem dalšího výzkumného šetření.

¹³⁷ do 40 let včetně

Použitá literatura

BARFFOVÁ, U.: *Hračky z přírody po celý rok*. 1. vyd. Bratislava: Nezávislosť a.s., 1995. 110 s. ISBN 80-85217-54-6

Bedrník 4/2008 Časopis pro ekogramotnost. Vlašim: Středisko ekologické výchovy 2008. ISSN 1801–1381

CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1994. 289 s. ISBN 80-7178-083-9.

ČÁP, J. : *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80 – 7066-534-3

ČERNÝ-KŘETÍNSKÝ, E., ZOUHAROVÁ, D.: *Drahanskou vrchovinou – příroda, historie, současnost*. Podolí: OS Barvínek, 1998.

DEMEK, J., NOVÁK, V. a kol.: *Vlastivěda moravská – země a lid. Nová řada, svazek 1 – Neživá příroda*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. ISBN 80-85048-30-2

DAVIDO, R.: *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7367-415-1

DISMAN, M.: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7184-141-2

GAVORA, P.: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, P.: *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál. 2004. 269 s. ISBN 80-7178-803-1

HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ A KOL.: *Kurikulum podpory zdraví v MŠ*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-383-8

HOLOUŠOVÁ, D., KROBOTOVÁ, M.: *Diplomová a závěrečná práce*. dotisk 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 80-244-1237-3

HOFMAN, L.: *Výtvarné hříčky*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989. 123 s. 13-817-89

HORKÁ, H.: *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století*. 1. vyd. Brno: MU v Brně, 2005. 158 s. ISBN 80-210-3750-4

CHRÁSKA, M.: *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4

JAVNA, J.: *50 nápadů pro děti k záchraně země*. 1. vyd. Praha: Český svaz ochránců přírody, 1991.

KASÍKOVÁ, H.: *Kooperativní učení, kooperativní škola*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-167-3.

KLVAČ, P., MIKULKA, R.: *Je to pravda pravdoucí ...* Drnovice: O.S. Drnka, 2006. 116 s. ISBN 80-239-8287-7

KOCIÁNOVÁ, L. a kol: *Nápady pro podzim a zimu*. 1. vyd. Praha: Dita, 1996. 109 s. ISBN 80-85926-10-5

KOHLOVÁ, M. A.: *Výtvarné hrátky pro děti: náměty pro tvořivost dětí od 4 do 8 let*. Vyd 1. Praha: Portál, 2006. 188 s. ISBN 80-7367-163-8

KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž: Spirála, 1995. ISBN 80-901873-0-7.

KULICH, J., BITTMANOVÁ, K.: *Co Anička a Martin dovedou*. Praha: ARSCI, 2008. ISBN 978-80-86078-84-7

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání*. 4. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9

MÁCHAL, A.: *Špetka dobromysli: kapitoly z praktické ekologické výchovy*. 1.vyd. Brno: EkoCentrum Brno pro Rezekvítek, 1996. 153 s. ISBN 80-901668-6-5

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : MU, 1995.

MAŇÁK, J. A KOL.: 1. vyd. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1549-7

MAŇÁK, J.; ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MAREŠ, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-246-7.

MATĚJČEK, T.: *Ekologická a environmentální výchova*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86034-72-0

Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě, 32 338/2000-22. Praha: 2001. *Měsíčník SSŠ* 9/2008, 10.10.2008

MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál. 2003. 230 s. ISBN 80-7178-799-X

Meziresortní dohoda o spolupráci v oblasti environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy mezi Ministerstvem životního prostředí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. 1999, 2004. MŠMT, MŽP

Mladí tvůrci pro Dunaj. Brno: o.s. Unie pro řeku Moravu, 2007.

Mrkvička. Číslo 3. Ročník 1, říjen 2008. Praha: Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. ISSN: 1801–1381

NEKUDA, V.: *Vyškovsko – vlastivěda moravská*. Brno: Musejní spolek, 1965.

ODEHNAL, A.: *Grafické techniky*. Brno: ERA, 2005. 111 s. ISBN 80-7366-006-7

PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B.: *Psychologie dítěte*. 5. vyd, v nakl. Portál, 4. vyd. Praha: Portál, 2007. 142 s. ISBN 978-80-7367-263-7

PETTY, G.: *Moderní vyučování*. 2. vyd. Praha: Portál. 2002. ISBN 80-7178-681-0

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál 1997. ISBN 80-7178-170-3.

PUNCH, K., F.: *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2007.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: VÚP, 2004.

ROESELOVÁ, V.: *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH. 1997. 221 s. ISBN 80-902267-2-8

ROESELOVÁ, V.: *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH. 1996. 242 s. ISBN 80-902267-1-X

ŘÍHOVÁ, J.: *Liliová hora. Pověsti a povídky z Vyškova*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2006. 151 s. ISBN 80-7336-314-3

SKALKOVÁ, J.: *Obecná didaktika*. 2. vyd. Praha: Grada, 2007. 322 s. ISBN 978-80-247-1821-7

STADLEROVÁ, H.: *Výtvarná výchova v pojetí integrované výuky na prvním stupni základní školy*. 1. vyd. Brno: MU Brno, 2001. ISBN 80-210-2735-5

Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) Č.j.: 10 197/2005-22

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. Součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí, 2000. 27 s.

Akční plán Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice na léta 2007 až 2009, 2006. 12 s.

Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj v ČR (2008 – 2015), 2008. MŠMT. 20 s.

ŠIMONOVÁ, A.: *Výtvarná dílna*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 160 s. ISBN 80-7178-960-7

ŠOTTNEROVÁ, D.: *Adventní čas*. 1. vyd. Olomouc:Rubico, 2005. 118 s. ISBN 80-7346-050-5

ŠUBRT, J.: *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění. Teorie a výzkum*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-522-1.

UHŘÍČKOVÁ, A., MALÍKOVÁ, Z.: *Kouzlo zapomenutého*. 2. vyd. Brno: Rezekvítek Brno, 2001. ISBN 80-902954-2-8

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál., 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0

VALENTA, J.: *Pohledy – Projektová metoda ve škole a za školou*. 1. vyd. Praha: IPOS ARTAMA, 1993. 61 s. ISBN 80 – 7068-066-0

VLČKOVÁ, I.: *Objev rukopisné sbírky moravských pověstí a pověrečných povídek v Kroměříži v roce 1992*. Vlastivědný věstník moravský. VII, 2000.

VONDROVÁ, P.: *Výtvarné techniky pro děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 156 s. ISBN 80-7178-583-0

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Ostrava: Sagit, 2005.

ZHOŘ, I.: *Proměny soudobého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: SPN, 1992. 165 s. ISBN 80-04-25555-8

Internetové prameny:

Archiv. [on - line]. [cit. 11. listopadu 2008]. Dostupný z www: <http://www.archiv.kr-jihomoravsky.cz/urad/ozpz/koncepcie_EVVO_2006-2010.pdf>.

Ekoškola. [on - line]. [cit. 8. srpna 2008].
Dostupný z www: <<http://www.ekoskola.cz/index.php>, 8.8.2008

Ekoškola. [on - line]. [cit. 10. srpna 2008].
Dostupný z www: <http://www.ekoskola.cz/index.php?option=com_content&view=58&Itemid=108>

Ekoškola.[on - line]. [12. srpna 2008]. Dostupný z www: <<http://www.ekoskola.cz>>.

Chaloupky o.p.s. [on - line]. [cit. 20. listopadu 2008].
Dostupný z www: <<http://www.chaloupky.cz/sit-ms-mrkvicka.html>>.

Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. [on - line]. [cit. 14. října 2008]. Dostupný z www: <<http://www.lipka.cz/data/sbornik2.doc>>.

Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. [on - line]. [cit. 14. října 2008]. Dostupný z www: <<http://www.lipka.cz/index.php?prac=mrkvicka>>.

Metodický portál RVP. [on - line]. [cit. 20. září 2008].
Dostupný z www: <<http://www.rvp.cz/clanek/481/2602>>.

Moderní vyučování. [on - line]. [cit. 18. října 2008].
Dostupný z www: <<http://www.modernivyucovani.cz/index.php>>

MŠMT. [on - line]. [cit. 10. října 2008]. Dostupný z www: <http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_317_2005_o_dalsim_vzd_ped_prac.pdf>.

MŠMT. [on - line]. [cit. 10. října 2008].
Dostupný z www: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/standard-dalsiho-vzdelavani-pedagogickych-pracovniku-v-environmentalnim-vzdelavani-vychove-a-osvete-evvo>>.

Ministerstvo životního prostředí České republiky. [on - line]. [cit. 11. října 2008].
Dostupný z www: <http://www.mzp.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo_program>.

Ministerstvo životního prostředí České republiky. [on - line]. [cit. 8. října 2008].
Dostupný z www: <[http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPMKF519FF2](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPMKF519FF2)>.

Nadace Partnerství. [on - line]. [cit. 10. října 2008]. Dostupný z www:
<<http://www.nadacepartnerstvi.cz/p-13285&exp=male0>>.

Oficiální stránka Aarhuské úmluvy v České republice. [on - line]. [cit. 5. listopadu 2008]. Dostupný z www: <<http://www.ucastverejnosti.cz/cz/>>.

Příroda.cz – příroda, ekologie, život... [on - line]. [cit. 20. září 2008]. Dostupný z
www: <<http://www.priroda.cz/slovník.php?detail=962>>.

Recyklohraní. [on - line]. [cit. 10. listopadu 2008]. Dostupný z www:
<<http://www.recyklohrani.cz/>>.

Rostliny přírodou. [on - line]. [cit. 5. září 2008]. Dostupný z www:
<<http://www.rostliny.prirodou.cz>>.

Rostliny u nás. [on - line]. [cit. 5. září 2008]. Dostupný z www:
<<http://www.rostliny.unas.cz>>.

Rostliny. [on - line]. [cit. 5. září 2008]. Dostupný z www: <
<http://www.rostliny.naturfoto.cz>>.

Sdružení středisek ekologické výchovy – Pavučina. [on - line]. [cit. 19. listopadu 2008]. Dostupný z www: <<http://www.pavucina-sev.cz/>>.

Síť environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v Jihomoravském kraji. [on –
line]. [cit. 15. září 2008]. Dostupný z www: <<http://www.evvojm.net/CD/index.html>>

Slunečnice. [on - line]. [cit. 5. září 2008]. Dostupný z www:
<<http://www.slunecnice.cz/product/Botanicky-Herbar/>>.

Společnoství Vita. [on - line]. [cit. 10. října 2008].
Dostupný z www: <<http://www.vitaova.cz/clanek.asp?ID=249>>.

STEP – síť ekologických poraden.[on - line]. [cit. 14. října 2008]. Dostupný z www:
<<http://www.ekoporadna.cz/nab1.phpm>.>.

STEP – síť ekologických poraden.[on - line]. [cit. 14. října 2008].
Dostupný z www: <<http://www.ekoporadna.cz/nab1.phpm>>

Toulky Dražanskou vrchovinou. [on - line]. [cit. 16. listopadu 2008]. Dostupný z
www: <<http://www.drazanska-vrchovina.cz/>>.

Wikipedie – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 15. září 2008]. Dostupný z www:
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Environmentalismus>>.

Wikipedie – otevřená encyklopedie. [on - line]. [3. listopadu 2008]. Dostupný z www:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Agenda_21>.

Wikipedia – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 17. října 2008].
Dostupný z www: <[http:// http://cs.wikipedia.org/wiki/Malba](http://http://cs.wikipedia.org/wiki/Malba)>.

Wikipedia – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 17. listopadu 2008]. Dostupný z
www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Brainstorming>>.

Wikipedia – otevřená encyklopedie. [on - line]. [cit. 17. listopadu 2008]. Dostupný z
www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dražansk%C3%A1_vrchovina>.

Přílohy

Seznam příloh

- Příloha 1 Metodický pokyn k EVVO, 2001
- Příloha 2 Metodický pokyn MŠMT k zajištění EVVO, 2008
- Příloha 3 Ekoporadny v Jihomoravském kraji
- Příloha 4 Specializační studium pro školní koordinátory EVVO
- Příloha 5 Originál pověsti Šubikslíza
- Příloha 6 Převyprávěná pověst Šubikslíza
- Příloha 7 Scénář pověsti Šubikslíza
- Příloha 8 Pozvánka na křest knihy Je to pravda pravdoucí...
- Příloha 9 Autoři představili Pověsti
- Příloha 10 Děti oslavily den stromů
- Příloha 11 Pověst Bařina a pověst Studánka Libuša
- Příloha 12 Ekologové vyhlašují...
- Příloha 13 Přihlašovací dopis
- Příloha 14 Anketa: Volíme Studánku Vyškovska 2008
- viz Příloha 15 Pozvánka na vernisáž
- Příloha 16 Zvítězila studánka na Lutřštetku
- Příloha 17 Pozvánka na vernisáž
- Příloha 18 Světýlková pouť ke kostelu svatého Martina v Lulči
- Příloha 19 Graf – otázka 19) Ve kterém roce jste zahájil/a pedagogické studium?
- Příloha 20 Graf – otázka 20) Ve kterém roce jste ukončil/a pedagogické studium?
- Příloha 21 Graf – otázka 4) Jak často používáte přírodniny v rámci výtvarných činností ve třídě?
- Příloha 22 Graf – otázka 7) jak často používáte přírodniny ve výtvarných činnostech venku v krajině?
- Příloha 23 Graf – otázka 10) Jak často používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou?
- Příloha 24 Graf – otázka 12) Jak často používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?
- Příloha 25 Graf – otázka 26) Ve kterém roce jste zahájil/a pedagogické studium?
- Příloha 26 Graf – otázka 27) Ve kterém roce jste ukončil/a pedagogické studium?
- Příloha 27 Graf – otázka 30) Jak dlouho učíte na vaší současné škole?
- Příloha 28 Graf – otázka 4) Jak často používáte přírodniny ve výtvarné výchově ve třídě?
- Příloha 29 Graf – otázka 5) Jaké přírodniny používáte ve výtvarné výchově ve třídě nejčastěji?
- Příloha 30 Graf - otázka 7) Jak často používáte přírodniny ve výtvarné výchově venku v krajině?
- Příloha 31 Graf – otázka 10) Jak často používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou?
- Příloha 32 Graf – otázka 12) Jak často používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?
- Příloha 33 Graf – Používání obecných námětů v MŠ a v ZŠ

Příloha 1 Metodický pokyn k EVVO, 2001

**Ministerstvo školství,
mládeže a tělovýchovy ČR**

Č.j.: 32 338/2000-22 V Praze dne 14. prosince 2001

Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních

1. Úvodní ustanovení

1.1. Metodický pokyn (dále jen "pokyn") vyplývá ze zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí a z Usnesení vlády České republiky ze dne 23.10. 2000 č. 1048 o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. Informuje ředitele základních a středních škol, ředitele školských zařízení o environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě, doporučuje postupy při realizaci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

Environmentálním vzděláváním, výchovou a osvětou se rozumí :

- předávání soustavy znalostí a dovedností týkajících se zákonitostí biosféry, vztahů člověka a životního prostředí, problémů životního prostředí z globálního i lokálního hlediska a možností i způsobů dosažení udržitelného rozvoje,
- rozvinutí schopností uvažovat v souvislostech a chápat interakci přístupů ekologických, technicko technologických, ekonomických i sociálních,
- podněcování aktivity a tvořivosti zaměřené k žádoucímu jednání,
- ovlivňování vztahu k přírodě, odpovědnosti za jednání vůči prostředí, ohleduplnosti a spolupráce v mezilidských vztazích,
- působení na utváření hierarchie životních hodnot a celkového životního stylu ve smyslu potřeb udržitelného rozvoje

1.2. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta představuje nezastupitelný významný předpoklad udržitelného rozvoje, který je v celém světě pokládán za jedinou možnou pozitivní alternativu rozvoje lidské civilizace. Vytváření podmínek pro jeho realizaci patří i mezi prvořadě zájmy Evropské unie. Základním předpokladem nastoupení cesty k udržitelnému rozvoji je zvýšení ekologického vědomí lidí a jejich odborná připravenost pro kvalitativně nové přístupy v celé technicko ekonomické a sociální oblasti.

2. Program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

2.1. Základním nástrojem environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve školách a školských zařízeních by měl být program ENVIRONMENTÁLNÍHO vzdělávání, výchovy a osvěty, který by měla vypracovat každá škola a školské zařízení podle svých místních a regionálních podmínek na každý školní rok jako realizační program dlouhodobého programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Jeho realizace může být flexibilní s ohledem na aktuální možnosti a podmínky. Doporučuje se, aby program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty byl součástí koncepce rozvoje školy.

2.2. V rámci programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty se především doporučuje řešit :

- možnosti a způsoby uplatňování komplexně pojatého environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v jednotlivých vyučovacích předmětech,

- způsoby integrovaného přístupu ke zkoumání a uvědomování si vztahů člověka a prostředí a významu udržitelnosti rozvoje,
- spolupráce školy s rodinou, s obcí, s podnikovou sférou a dalšími subjekty v utváření odpovědných postojů k životnímu prostředí,
- celoškolské aktivity zaměřené k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě,
- spolupráce školy s dalšími základními školami (vytváření sítě škol k vzájemnému předávání zkušeností atd.), se školami středními, vyššími odbornými i vysokými (např. k rozšiřování a prohlubování informací z oblasti životního prostředí),
- využívání středisek, center ekologické výchovy, školních klubů, družin, domovů mládeže k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě,
- kontakty školy s nevládními organizacemi, zaměřenými na zvyšování úrovně komplexní ekologické výchovy,
- další vzdělávání pedagogů pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu,
- úkoly školního koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

2.3. Program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty je vhodné každoročně vyhodnocovat a na základě získaných zkušeností upravovat pro následující školní rok. Doporučuje se, aby jeho přijetí a plnění bylo součástí výroční zprávy školy.

3. Instituce zaměřené k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě v resortu školství, mládeže a tělovýchovy

3.1. Mezi instituce zajišťující plnění Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v resortu školství, mládeže a tělovýchovy patří :

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,
- odbory školství, mládeže a tělovýchovy na krajských úradech,
- odbory školství, mládeže a tělovýchovy na magistrátech
- pedagogická centra,
- základní a střední školy,
- mateřské školy,
- školní družiny, školní kluby, domovy mládeže,
- střediska pro volný čas dětí a mládeže.

3.2. Velký význam pro zvyšování odborné a metodické úrovně environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty mají také vysoké školy, zejména fakulty připravující učitele.

3.3. Činnost institucí v resortu školství při zajišťování environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty je provázána s činností institucí působících v dalších resortech a s nevládními organizacemi, zaměřeným k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě.

3.4. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pověřuje řízením úkolů environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty svého odborného pracovníka, který v této oblasti spolupracuje s pověřenými představiteli přímo řízených organizací resortu školství i s představiteli nevládních organizací. K zajišťování odborné a metodické úrovně environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a k šíření informací v této oblasti jsou využívány Výzkumný ústav pedagogický a Národní ústav odborného vzdělávání, Institut dětí a mládeže a Ústav pro informace ve vzdělávání.

4. Doporučený postup pro školy a školská zařízení

Pro realizaci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty se školám a školským zařízením doporučuje následující postup :

- zpracovat program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty jako součást koncepce školy a školského zařízení
- pověřit jednoho z pedagogických pracovníků koordinací environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, vytvářet podmínky pro jeho práci,
- zvyšovat odbornou úroveň koordinátora environmentálního vzdělávání a výchovy, umožňovat mu účast ve vzdělávacích akcích,

- vytvářet podmínky pro vypracování a realizaci programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty,
- podporovat další vzdělávání učitelů a ostatních pedagogických pracovníků pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu,
- zajišťovat vybavování školy učebními pomůckami potřebnými pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu,
- zabezpečovat postupnou ekologizaci provozu školy (šetření energií, třídění odpadů a pod.).

4.1. Doporučený postup pro koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Pro činnost pracovníka školy a školského zařízení, pověřeného koordinací environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty se doporučuje následující postup :

- připravuje dlouhodobý program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a jeho každoroční realizační část (roční program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty),
- účastní se dalšího vzdělávání pro koordinátory environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty,
- ve spolupráci s vedením školy a školského zařízení integruje přístupy k poznávání okolního prostředí,
- navazuje kontakty školy, školského zařízení se středisky (centry ekologické výchovy) a přispívá k využívání jejich nabídek pro ENVIRONMENTÁLNÍ vzdělávání, výchovu a osvětu,
- podněcuje kontakty s rodiči a s dalšími subjekty v oblasti péče o životní prostředí a environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty,
- organizuje nebo přispívá k organizaci akcí zaměřených k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě,
- podněcuje a organizačně přispívá k ekologizaci provozu školy, školského zařízení (formou šetření energií, tříděním odpadů, péčí o zeleň atd.).

5. Doporučení výběru právnických a fyzických osob pro spolupráci při realizaci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

5.1. Pro spolupráci v realizaci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve školství je třeba brát v úvahu :

- odbornou a metodickou úroveň fyzické, nebo právníkové osoby,
- kompatibilitnost pojetí environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty se Státním programem environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty,
- bezúhonnost fyzické nebo právníkové osoby.

5.2. Doporučit lze především spolupráci s pracovníky vysokých škol, zvláště fakult připravujících učitele, s představiteli Ministerstva životního prostředí a ostatních resortů pověřenými environmentálním vzděláváním, výchovou a osvětou, s pracovníky středisek (center ekologické výchovy), profesních občanských sdružení, s představiteli dalších nevládních organizací a s pracovníky podnikové sféry, kteří se zabývají problematikou životního prostředí.

6. Závěrečná ustanovení

6.1. Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních nabývá účinnosti k 1. 1. 2002.

PaedDr. Jaroslav Müllner
náměstek ministra

Příloha 2 Metodický pokyn MŠMT k zajištění EVVO, 2008

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Č. j. 16745/2008 - 22 V Praze dne 27. října 2008

Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) vydává novelizovaný metodický pokyn, kterým informuje zřizovatele a ředitele škol a školských zařízení (dále jen škola) o environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (dále jen EVVO) a stanoví doporučené postupy při jeho realizaci ve školách.

Metodický pokyn poskytuje názorný a konkrétní návod, jakým způsobem realizovat environmentální vzdělávání ve škole a jak tuto realizaci zakotvit v dokumentaci školy.

Reaguje na aktuálnost a naléhavost problematiky ochrany životního prostředí, zejména přihlášení ČR k Evropské strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj, která vyžaduje zkvalitnění EVVO ve školách a školských zařízeních.

Předcházející Metodický pokyn k EVVO č. j. 32 338/2000-22 platil od roku 2001. Od té doby došlo k významnému vývoji v samotné oblasti EVVO i v přijímání nové školské legislativy, zejména vstoupily v platnost Rámcové vzdělávací programy pro předškolní vzdělávání (RVP PV), základní vzdělávání (RVP ZV), gymnázia (RVP G), gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP), střední odborné vzdělávání (RVP SOV), byla přijata Vyhláška o Dalším vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) a na ni navazující Standard DVPP v oblasti EVVO.

Tato novější legislativa zdůrazňuje význam EVVO. Rozpracovává ji vždy však jen pro určitou část této oblasti, takže nemůže metodický pokyn nahradit.

Neprovázanost předcházejícího metodického pokynu s pozdějšími dokumenty upravujícími oblast EVVO vedlo k nejednoznačnému výkladu a značně komplikovalo školám a pedagogickým pracovníkům výkon specializovaných činností v EVVO.

Ze všech výše uvedených důvodů je potřebné přijmout novelizovaný metodický pokyn upravující souhrnně oblast EVVO ve školách a školských zařízeních.

1. Vymezení pojmů

1.1 Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta vychází z anglického termínu environmental education, kde environment znamená **životní prostředí** a education se chápe široce jako vzdělávání, výchova či osvěta všech typů cílových skupin, od nejmenších dětí po dospělé. Vzděláváním se rozumí zejména ovlivňování racionální stránky osobnosti. Výchovou působení na city a vůli. Osvětou se označují speciální způsoby předávání informací zejména dospělé populaci.

EVVO zahrnuje činnosti a aktivity probíhající ve školách a školských zařízeních (**formální vzdělávání**), v rámci volnočasových aktivit (**neformální vzdělávání**) i v rámci neorganizovaného volného času jednotlivců (**informální učení**) zaměřené na oblast životního prostředí.

EVVO klade důraz především na poznávání životního (přírodního i umělého) prostředí (člověka), na uvědomování si nezbytnosti zachování podmínek života, na poznávání vztahu člověka a životního prostředí.

EVVO dále souvisí nebo se významově překrývá s pojmy environmentální výchova, ekologická výchova, vzdělávání pro udržitelný rozvoj a dalšími.

V rámci Metodického pokynu má EVVO stejný význam jako environmentální výchova nebo tradičně používaný pojem **ekologická výchova**.

Oblast EVVO zaměřená na vzájemnou interakci a souvislosti mezi ekonomickými, sociálními, environmentálními a právními aspekty rozvoje (globálními i lokálními) je označována jako **vzdělávání pro udržitelný rozvoj** (dále jen VUR). VUR je významně interdisciplinární povahy a široce se opírá

o společenskovední disciplíny, metodicky i obsahově významně čerpá z EVVO.

EVVO představuje jeden z klíčových preventivních **nástrojů ochrany životního prostředí** a je jedním z prostředků k naplnění **udržitelného rozvoje**.

Do systému EVVO se začleňují kromě vzdělávacích aktivit spadajících z velké části do resortu školství i další aktivity zajišťované mimo resort, a to např. poskytování environmentálního poradenství a realizace osvětových aktivit včetně poskytování environmentálních informací odborné i široké veřejnosti. V praxi je EVVO realizována prostřednictvím škol, nestátních neziskových organizací (centra a střediska ekologické výchovy) a dalších vzdělávacích subjektů (poradenství pak zajišťují zejména environmentální poradny), veřejnou správou na národní, regionální i lokální úrovni.

EVVO představuje nezastupitelný významný předpoklad udržitelného rozvoje. Vytváření podmínek pro jeho realizaci patří i mezi prvořadé zájmy Evropské unie. Základní podmínkou nastoupení cesty k udržitelnému rozvoji je zvýšení environmentálního vědomí občanů a jejich odborná připravenost pro kvalitativně nové přístupy v celé technicko-ekonomické a sociální oblasti. Podrobnější vymezení zvýrazněných **pojmu** je ve slovníčku v příloze.

1.2 Základní rámec pro EVVO vychází ze strategického dokumentu, **Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR** (dále jen SP EVVO ČR), který byl přijat usnesením vlády č. 1048/2000. SP EVVO ČR stanovuje cíle, nástroje a úkoly pro následující cílové skupiny:

veřejná správa,
děti, mládež a pedagogičtí a odborní pracovníci,
environmentální vzdělávání a osvěta v podnikové sféře,
informace, osvěta a poradenství pro veřejnost.

Je plněn prostřednictvím **tříletých akčních plánů**, které zpracovává Meziresortní pracovní skupina pro EVVO při ministerstvu životního prostředí (dále jen MŽP).

Více na:

www.mzp.cz

www.vlada.cz (» Činnost vlády » Dokumenty vlády » 2006 » 2006-10-1)

1.3 EVVO se rozumí všestranné rozvíjení klíčových kompetencí (definovaných v RVP PV, RVP ZV, RVP G, RVP GSP a RVP SOV) v kontextu vzájemných vztahů mezi člověkem a životním prostředím, s důrazem na vyvážené působení nejen společenských, ale i přírodních faktorů. Jde tedy o motivaci a poskytnutí příležitosti k dosažení znalostí, dovedností, postojů a návyků k ochraně a zlepšování životního prostředí, k utváření hierarchie životních hodnot slučitelných s udržitelným rozvojem, k smysluplnému jednání a tvořivosti ve prospěch životního prostředí, k udržitelnému způsobu života a k udržitelným vzorcům chování jednotlivců, skupin i společnosti jako celku. Nezanedbatelná je provázanost EVVO s problematikou zdraví a zdravého životního stylu.

1.4 K důležitým kompetencím rozvíjených EVVO patří zejména:

V oblasti **kompetencí k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální**:
aktivně využívat kooperativní a komunikační dovednosti jako nástroje pro řešení problémů životního prostředí,

hledat různé varianty řešení problémů životního prostředí,

• schopnost kriticky posuzovat a vyhodnocovat informace související s životním prostředím.

V oblasti **pracovní kompetence**, v rámci **odborných kompetencí** (ve středním odborném vzdělávání): • osvojit si praktické dovednosti pro chování a pobyt v přírodě i při zacházení s přírodou a uplatňovat je v každodenním životě,

uplatňovat principy udržitelného způsobu života v občanském a pracovním jednání (odpovědně a ekonomicky nakládat s přírodními zdroji a odpady v souladu se strategií udržitelného rozvoje, minimalizovat negativní vlivy na životní prostředí).

V oblasti **kompetence občanské**:

znát z vlastní zkušenosti přírodní a kulturní hodnoty ve svém okolí, chápat příčiny a následky jejich poškozování, rozumět jedinečnosti svého regionu a jeho potřebám,
uvažovat v souvislostech, vnímat závislost rozvoje lidské společnosti na přírodě a na stavu životního prostředí, porozumět zákonitostem biosféry, ekonomické, sociální a ekologické

provázanosti světa, problémům životního prostředí z globálního i lokálního hlediska a jejich příčinám,

- orientovat se ve vývoji vztahu člověka a přírody a poučit se z problémů životního prostředí od minulosti až po současnost a v tomto kontextu pak uvažovat o budoucnosti,
- odpovědně jednat vůči přírodě a prostředí v každodenním životě a aktivně a kvalifikovaně se účastnit ochrany životního prostředí včetně zapojení do souvisejících veřejných diskusí a rozhodovacích procesů o využívání krajiny,
- projevovat pokoru, úctu k životu ve všech jeho formách a k hodnotám, které neumí vytvořit člověk, oceňovat svébytnou hodnotu a krásu přírody a krajiny, vnímat a být schopen hodnotit různé postoje k postavení člověka v přírodě a k chování člověka vůči přírodě.

2. Plánování a dokumenty EVVO

2.1 Při plánování EVVO školy:

vycházejí jednak z platných učebních dokumentů (zejména příslušných školních vzdělávacích programů/rámcových vzdělávacích programů), z tohoto metodického pokynu, z krajské a regionální koncepce a jejich akčních programů EVVO a z analýzy specifických podmínek školy,

- zabývají se dvěma druhy cílů:

vzdělávacími a výchovnými cíli pro žáky,

rozvojovými a organizačními cíli školy, které jednak bezprostředně podmiňují vzdělávání žáků, jednak mají význam pro rozvoj školy jako instituce, pro přínos školy pro okolní komunitu apod.,

metodou strategického plánování promýšlejí postupy od cílů EVVO ke konkrétním prostředkům EVVO,

usilují o zapojení všech pracovníků (pedagogických i nepedagogických), žáků, rodičů a dalších partnerů školy do plánování EVVO,

usilují o formování dobrých vztahů ve třídě jako předpokladu využití aktivních metod výuky v EVVO,

promítají výsledky plánování do dokumentů (viz 2.2) a návazně do každodenního života školy či školského zařízení.

2.2 Základními dokumenty EVVO ve školách jsou:

školní vzdělávací program (dále jen ŠVP),

školní program EVVO (může být součástí ŠVP).

EVVO je dále integrována do **další dokumentace** školy (např. koncepce školy, školního nebo provozního řádu...).

2.2.1 ŠVP rozpracovává EVVO zejména jako:

cíle EVVO (v části Charakteristika ŠVP – Zaměření školy a Charakteristika ŠVP – Průřezová témata),

výchovné a vzdělávací strategie naplňující cíle EVVO na úrovni celé školy (v části Charakteristika ŠVP),

výchovné a vzdělávací strategie naplňující cíle EVVO na úrovni vyučovacích předmětů (v části Učební osnovy),

formy EVVO – např. integrované tematické celky, integrace do jednotlivých předmětů,

samostatný předmět, kurz, seminář, projekt, série tematických dnů (v částech Charakteristika ŠVP – Průřezová témata a Učební osnovy – Charakteristiky vyučovacích předmětů), pro RVP

SOV Charakteristika vzdělávacího programu,

témata EVVO (v částech Charakteristika ŠVP – Průřezová témata a Učební osnovy –

Vzdělávací obsahy vyučovacích předmětů), pro RVP SOV Charakteristika vzdělávacího programu,

průběžná i závěrečná evaluace EVVO (v částech Hodnocení a Autoevaluace).

Při začleňování EVVO do ŠVP se doporučuje:

implementovat aspekty životního prostředí a udržitelného rozvoje do jednotlivých předmětů (vzdělávacích oborů v RVP ZV a oborů vzdělání v RVP G, RVP GSP a RVP SOV), zařadit průřezové téma vztahující se k EVVO nejen integrací do vzdělávacích obsahů jednotlivých předmětů, ale i ucelenou formou samostatných vyučovacích předmětů, kurzů, projektů, tematických dnů, apod. zaměřených na EVVO, propojit jednotlivé tematické okruhy průřezového tématu Environmentální výchova (RVP ZV a RVP G), resp. Člověk a životní prostředí (RVP SOV) s tematickými okruhy ostatních průřezových témat, zvážit možnosti komplexní evaluace EVVO např. formou plošného vyhodnocování environmentální gramotnosti žáků (znalosti, postoje, hodnoty, dovednosti, jednání) v průběhu posledního ročníku základního a středního vzdělávání, všestranně posilovat rozvoj kompetencí žáka vzhledem k EVVO – zejména kompetence občanské, pracovní (odborné) a k řešení problémů.

2.2.2 Školní program EVVO je vždy zpracováván jako dlouhodobý strategický dokument, který je dále dle potřeb školy aktualizován, zpravidla do krátkodobého akčního programu na nejbližší školní rok (ročního školního programu EVVO). Školní program EVVO stanovuje: vzdělávací cíle a výstupy, výchovné a vzdělávací strategie a tematické zaměření EVVO na škole,

- rozvojové a organizační cíle školy, opatření, postupy a odpovědnosti k zajištění EVVO ve vzdělávání všech žáků a dále rozvojové a organizační cíle zejména v oblastech: zájmového vzdělávání žáků, dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, materiálního, prostorového, finančního zajištění EVVO, environmentálně vhodného provozu školy a školního areálu, spolupráce školy s okolím (s rodinou, s obcí, s neziskovými organizacemi, s podnikatelskou sférou a dalšími subjekty), s dalšími školami (vytváření sítě škol k vzájemnému předávání zkušeností, spolupráce s pedagogicky zaměřenými vysokými školami atd.), se středisky ekologické výchovy, se školami vyšších stupňů (např. k rozšiřování a prohlubování informací z oblasti životního prostředí), se středisky pro volný čas dětí a mládeže apod.

2.3 ŠVP a školní program EVVO jsou zpracovány buď jako:

dva samostatné dokumenty, úzce provázané zejména v rovině vzdělávacích cílů a výstupů, výchovných a vzdělávacích strategií, forem výuky, učebních osnov a evaluace – v tomto případě jena školní program EVVO v ŠVP odkaz a školní program EVVO tvoří zpravidla přílohu ŠVP, nebo

dlouhodobá část školního programu EVVO je přímou součástí ŠVP – pak jsou do ŠVP zapracovány nejen vzdělávací cíle, ale i opatření a postupy; celý školní program EVVO je uceleně popsán v Charakteristice ŠVP.

2.4 Dokumenty EVVO ve škole je vhodné každoročně **vyhodnocovat** a na základě získaných zkušeností **upravovat** pro následující školní rok. Doporučuje se, aby problematika EVVO byla součástí výroční zprávy školy a byla zahrnuta do autoevaluace školy.

3. Koordinátor EVVO

3.1 Koordinaci EVVO mohou ředitelé škol pověřit jednoho (případně více) pedagogického pracovníka

– tzv. **koordinátora EVVO**.

Při pověřování dbají na odpovídající kvalifikační úroveň koordinátora EVVO. Přednostně by touto činností měli být pověřováni pedagogičtí pracovníci, kteří úspěšně absolvovali **studium k výkonu specializačních činností v oblasti environmentální výchovy** (v souladu s § 9, odst. 1, písm. d) vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb.).

Více na:

www.msmt.cz (Vzdělávání » Vzdělávání pedagogů » Akreditace v systému DVPP » Standardy pro udělování akreditací DVPP)

3.2 Koordinátorovi EVVO vedení škol a zřizovatelé škol vytvářejí **podmínky pro jeho práci** zejména zvyšováním jeho odborné úrovně, vytvářením motivujících pracovních podmínek, odměňováním a vytvářením podmínek pro plánování a realizaci EVVO (podrobně k podmínkám EVVO viz článek 4.).

3.3 Úkolem koordinátora EVVO je zejména:

vytvářet ve spolupráci s ostatními pracovníky školy a dalšími partnery školní program EVVO, dbát, aby byl školní program EVVO v souladu s další dokumentací školy a navrhopvat řediteli školy začlenění EVVO do další dokumentace školy (viz část 2);

koordinovat realizaci EVVO na škole či školském zařízení,

průběžně zvyšovat svou odbornou a metodickou připravenost pro aktivity školního koordinátora EVVO

poskytovat ostatním pracovníkům školy či školského zařízení konzultace a podporu v začlenění EVVO do jejich činností,

koordinovat realizaci plánu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti EVVO, iniciovat spolupráci s dalšími partnery v oblasti EVVO, např. s environmentálně zaměřenými neziskovými organizacemi (nestátními i zřizovanými veřejnou správou) v regionu a se středisky ekologické výchovy, ostatními školami.

4. Podmínky pro EVVO vytvářené vedením škol a zřizovateli škol

4.1 Vedení škol se doporučuje zaměřit se zejména na:

- zvyšování odborné úrovně koordinátora včetně využití možnosti specializačního studia a umožnění účasti na dalších vzdělávacích akcích týkajících se EVVO,
- odměňování a vytváření motivujících pracovních podmínek pro koordinátora EVVO včetně možnosti vyššího finančního ohodnocení absolventů akreditovaného specializačního studia pro koordinátory EVVO,

zajištění spolupráce pracovníků školy s koordinátorem EVVO a podporu jejich vzájemné spolupráce v oblasti EVVO,

podporu vzdělávání pedagogických i nepedagogických pracovníků v oblasti EVVO a její zahrnutí do plánu dalšího vzdělávání,

vytváření podmínek pro plánování EVVO a pro realizaci konkrétních aktivit v rámci chodu školy a její spolupráci s okolím,

začlenění výsledků plánování EVVO do dokumentů školy,

metodickou podporu – preferování zkušenostních metod včetně výuky v terénu, integrovaného tematického, problémového a projektového vyučování, které jsou v EVVO využitelné a účinné, zajištění vhodných prostorových, materiálních a časových podmínek tj. např. přírodní učebny, biotopové zahrady, speciální učebny, koutky živé přírody, vybavování školy učebními pomůckami potřebnými pro EVVO, využití internetu,

zabezpečování postupné ekologizace provozu školy a areálu školy (provoz školních zahrad, nakládání s energiemi, snižování množství odpadu a třídění odpadů, používání ekologicky šetrnějších výrobků, technologií a postupů včetně úklidu, údržby, provozu školní jídelny, podle možností zavádění biopotravin, místních produktů včetně produktů ze školních pozemků a zdravé stravy do jídelníčku apod.).

4.2 Zřizovatelům škol se doporučuje především:

zajištění prostorových a materiálních podmínek podporujících EVVO tj. vnitřních i venkovních prostor pro EVVO a vybavování školy materiálem potřebným pro EVVO,

zabezpečování ekologizace provozu školy a areálu školy zejména v rámci investičních akcí (zřizování a rozšiřování školních zahrad, zavádění šetrných zdrojů a úspor energií, infrastruktura pro minimalizaci odpadů, využívání ekologicky šetrnějších technologií apod.),

5. Vzdělávání pracovníků školy či školského zařízení v oblasti EVVO

5.1 Základní vzdělávání školního koordinátora EVVO probíhá zejména formou specializačního studia v rozsahu určeném vyhláškou č. 317/2005 Sb. (o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb.) a obsahu stanoveném Standardem DVPP v oblasti EVVO. Rozšiřující formy vzdělávání koordinátora EVVO volí škola či školské zařízení dle aktuálních potřeb a nabídky tak, aby byly průběžně rozvíjeny jeho kompetence a aktualizovány informace pro oblast EVVO.

5.2 Za další vzdělávání řídicích pracovníků a ostatních pedagogických pracovníků zodpovídá ředitel školy, a to i v oblasti EVVO. Vzdělávání probíhá formou akreditovaných seminářů v rámci DVPP minimálně v rozsahu a obsahu, který je vymezen Standardem DVPP v oblasti EVVO. Rozšiřující formy vzdělávání řídicích a ostatních pedagogických pracovníků v oblasti EVVO volí škola či školské zařízení dle potřeb a nabídky tak, aby byly kontinuálně rozvíjeny jejich kompetence a aktualizovány informace pro oblast EVVO.

5.3 Škola zajišťuje vzdělávání dalších pracovníků školy v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje dle specifik jednotlivých profesí a jejich role v EVVO na škole.

6. Doporučené metody, nástroje a prostředky realizace EVVO na škole

6.1 Při realizaci EVVO se **doporučuje uplatňovat** takové **metody a formy vzdělávání**, které vedou k aktivizaci žáků a k podpoře činnostního učení. Důležitou složkou EVVO je i přímé učení ve venkovním terénu, které je hlavně v předškolním a mladším školním věku navíc spojeno i s včasným rozvíjením harmonické osobnosti a přirozené vitality dětí. Důležité je rovněž vytvářet ve škole i mimo školu vhodné podmínky pro informální učení a neformální vzdělávání v oblasti EVVO tak, aby podněcovaly a synergicky podporovaly formální vzdělávání.

6.2 K realizaci EVVO se **doporučuje využívat** zejména:
zavádění kurzů, předmětů a jiných ucelených učebních celků zaměřených na EVVO
vícedenní pobytové programy zaměřené na EVVO a výuku v terénu,
externí výukové programy ekologické výchovy prováděné ve střediscích ekologické výchovy, vzdělávací programy muzeí, správ chráněných území, zoologických zahrad, občanských sdružení a dalších institucí,
školní ekologické projekty (včetně zapojení do mezinárodních, celostátních a regionálních),
školní pozemky a zahrady, přírodní učebny apod.
poznávání okolního prostředí v regionu,
spolupráci s obcí, rodiči, místními sdruženími, spolky a podnikateli, event. firmami, kde je realizována počáteční odborná příprava,
kurzy, semináře a specializační studia DVPP
technická a organizační opatření přispívající k ekologizaci provozu školy, školského zařízení.

6.3 Při realizaci EVVO lze **doporučit** především **spolupráci** s pracovníky vysokých škol, zvláště fakult připravujících učitele, se zástupci MŠMT, Ministerstva životního prostředí a ostatních resortů pověřených EVVO, s krajskými úřady, s krajskými koordinátory EVVO (je-li tato funkce na příslušném úřadě ustanovena), s pracovníky středisek ekologické výchovy, profesních občanských sdružení, s představiteli dalších nevládních organizací a s pracovníky podnikatelské sféry, kteří se zabývají problematikou životního prostředí.

7. Instituce zajišťující plnění EVVO

7.1 Mezi **instituce zřizované veřejnou správou a zajišťující plnění Státního programu EVVO** v resortu školství, mládeže a tělovýchovy patří zejména:

MŠMT a jeho přímo řízené organizace,

Česká školní inspekce, • odbory školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů a Magistrátu hl. m. Prahy, • odbory školství, mládeže a tělovýchovy magistrátů, městských a obecních úřadů,

mateřské školy,

základní školy, základní školy speciální,

základní umělecké školy,
střední školy, vyšší odborné školy, konzervatoře,
vysoké školy,
školní družiny, školní jídelny, školní kluby, domovy mládeže, domy dětí a mládeže, střediska
volného času dětí a mládeže,
další školská zařízení zřizovaná mj. k zabezpečení EVVO.

7.2 MŠMT pověřuje řízením úkolů EVVO svého odborného pracovníka, který v této oblasti spolupracuje s pověřenými představiteli přímo řízených organizací resortu školství, Ministerstvem životního prostředí (dále jen MŽP) i s představiteli nevládních organizací, včetně školských asociací a sdružení.

7.3 Ministr školství, mládeže a tělovýchovy zřizuje **Poradní sbor pro EVVO**. Skupina je složena ze zástupců MŠMT a jeho přímo řízených organizací a partnerů (zejména škol a školských zařízení, MŽP, neziskových organizací a středisek ekologické výchovy). Skupina slouží jako iniciační a poradní orgán MŠMT pro realizaci a plánování EVVO ve školách, včetně úprav příslušné legislativy.

7.4 Metodický pokyn MŠMT se aktualizuje dle potřeby. Teorie z oblasti environmentálního vzdělávání, příklady dobré praxe, náměty pro environmentální vzdělávání jsou zveřejňovány na metodickém portálu www.rvp.cz (*Metodický portál » Základní vzdělávání / Gymnaziální vzdělávání » TEMATICKÉ VSTUPY » PRŮŘEZOVÁ TÉMATA » ENV; Metodický portál » Předškolní vzdělávání » METODICKÁ PODPORA » INTEGROVANÉ BLOKY » Dílčí (doplňkové) » Tematicky zaměřené » Environmentální výchova*).

7.5 Institute v resortu školství při zajišťování EVVO spolupracují s institucemi v dalších resortech (velký význam pro zvyšování odborné a metodické úrovně EVVO mají zejména organizace v resortu MŽP) a s nevládními organizacemi zaměřenými na oblast EVVO.

7.6 Na základě zákona č.123/1998 Sb. a Státního programu EVVO ČR samosprávné kraje zpracovávají krajské koncepce EVVO a vytvářejí krajské systémy EVVO. Jedná se o integrované systémy podpory (finanční, metodické, institucionální aj.) a výměny informací v oblasti EVVO v rámci kraje. **Kraje** zahrnují oblast EVVO do Dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy kraje a do Výročních zpráv o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy v kraji. Odborům školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů, Magistrátu hl. m. Prahy, magistrátům a obecním úřadům se doporučuje vytvářet vhodné podmínky pro realizaci tohoto pokynu, a to včetně finančních.

8. Závěrečná ustanovení

Vydáním tohoto metodického pokynu se ruší Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání výchově a osvětě, č. j.: 32 338/2000-22 ze dne 14. prosince 2001.

9. Účinnost

Tento metodický pokyn nabývá účinnosti dnem 27. října 2008.

RNDr. Jindřich Kitzberger, v. r. náměstek ministra

Příloha

Slovníček pojmů

1. Ekologická výchova

Do českých škol se výchova k ochraně přírody, a poté širěji pojatá výchova k péči o životní prostředí, prosazovala již od 70. let. V osmdesátých letech se ujalo označení ekologická výchova zdůrazňující uplatňování ekologických aspektů ve vzdělávání.

Ekologická výchova si klade za cíl probouzet v lidech zájem o přírodu a všechno živé. Učí vnímat v souvislostech, ve vzájemné harmonii používat cit i rozum, a chovat se odpovědně ke světu, lidem a přírodě. Důležitá je vlastní zkušenost a prožitek, protože teprve to, co blíže poznáme, dokážeme lépe vnímat a účinně chránit. Důraz je proto kladen na přímý kontakt s přírodou a přírodními materiály.

2. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO)

„Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.“
(Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů, § 16).

Cílem EVVO je nejen vytváření **pozitivních postojů k životnímu prostředí**, k úctě k životu ve všech jeho formách, znalost a péče o prostředí kolem nás, ale **i pochopení vzájemné provázanosti oblastí sociální, ekonomické a kulturní**.

Obsahem je vzdělání, jež se vztahuje k životnímu prostředí, tedy soubor poznatků, dovedností, vyznávaných hodnot, které vedou ke schopnosti realizování praktických akcí a rozvíjení informovaného zájmu o životní prostředí.

EVVO je i preventivním nástrojem ochrany životního prostředí.

V současné době jsou požadavky na environmentální vzdělávání zahrnuty v obecné rovině do většiny základních pedagogických dokumentů a ovlivnily i tvorbu učebnic, zejména přírodovědy, vlastivědy, přírodopisu, zeměpisu a občanské výchovy. Kromě toho je tematika EVVO zahrnuta i do rámcových vzdělávacích programů jak pro základní, tak i pro střední školy včetně škol odborných

3. Formální vzdělávání

Vzdělávání, které je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách. Jeho funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby hodnocení jsou definovány a vymezeny právními předpisy. Zahrnuje získávání na sebe zpravidla navazujících stupňů vzdělání (základního vzdělání, středního vzdělání, středního vzdělání s výučním listem, středního vzdělání s maturitní zkouškou, vyššího odborného vzdělání v konzervatoři, vyššího odborného vzdělání, vysokoškolského vzdělání), jejichž absolvování je potvrzováno příslušným osvědčením (vysvědčením, diplomem apod.).

4. Informální učení

Je chápáno jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve volném čase – z interakcí se společností i přírodou. Zahrnuje také sebevzdělávání, kdy učící se nemá možnost ověřit si nabyté znalosti (např. televizní jazykové kurzy). Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované. Tento druh vzdělávání je z hlediska jeho zásadního významu pro další vývoj EVVO neopominutelný i ve školství.

5. Nástroje ochrany životního prostředí

Jsou to prostředky a metody, kterými stát dosahuje cílů státní politiky. Patří sem:

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

Environmentální poradenství

Vzdělávání k udržitelnému rozvoji

Ekonomika ŽP

Financování životního prostředí

Spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi

Politika a strategie

Výzkum a vývoj

EIA / SEA (Environmental Impact Assessment/Strategic Environmental Assessment).

Posuzování vlivů na životní prostředí se v současné době provádí procesem EIA (posuzování záměrů) a procesem SEA (posuzování koncepcí).

IPPC (Integrated Pollution Prevention and Control) Integrovaná prevence a omezování znečištění

Dobrovolné nástroje

Udržitelný rozvoj

Místní Agenda 21

Více na: www.mzp.cz

6. Neformální vzdělávání

Vzdělávání, které je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, které mohou zlepšit společenské i pracovní uplatnění. Neformální vzdělávání je poskytováno v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucích, nestátních neziskových organizacích, ve školských zařízeních a dalších organizacích. Patří sem např. organizované volnočasové aktivity pro děti, mládež a dospělé, kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, ale také

krátkodobá školení a přednášky. Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto druhu vzdělávání je účast odborného lektora, učitele či proškoleného vedoucího. Nevede k získání stupně vzdělání.

7. Udržitelný rozvoj (UR)

Takový rozvoj, který současným a budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystému (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů).

Udržitelným rozvojem se rozumí přístup k plánování a procesu rozhodování, jehož cílem je dosažení skutečného a trvalého snižování sociální a ekonomické nerovnosti a ochrana životního prostředí. Udržitelný rozvoj je ucelený koncept, který zahrnuje všechny lidské činnosti až po místní úroveň a:

jehož cílem je zkvalitnění života jak současné generace, tak generací budoucích, zatímco bude ochráněna kapacita země podporovat život v jeho veškeré rozmanitosti;

je založen na demokracii, vládě práva a respektu základních práv zahrnujících svobodu, rovné příležitosti a kulturní rozmanitost;

podporuje vysokou hladinu zaměstnanosti v ekonomice, jejíž síla je založena na vzdělání, inovaci, sociální a územní soudržnosti a ochraně lidského zdraví a životního prostředí.

8. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR)

Vedle EVVO se v současnosti formuje tzv. **vzdělávání pro udržitelný rozvoj**. Vychází z principů udržitelného rozvoje a metodicky i svým zaměřením významně čerpá z oblasti environmentálního vzdělávání. Na mezinárodní úrovni je aktuálním rámcem pro rozvoj VUR Strategie EHK OSN (Evropské hospodářské komise Organizace spojených národů) pro vzdělávání pro udržitelný rozvoj, přijatá v roce 2005 ve Vilniusu. Na jejím základě byla přijata Strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR (20082015).

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je předpokladem k osvojení si takových způsobů myšlení, rozhodování a chování jedince, které vedou k udržitelnému jednání v osobním, pracovním i občanském životě. VUR se zejména zaměřuje na:

pochopení propojenosti a vzájemné souvislosti ekonomických, sociálních a environmentálních hledisek rozvoje, a to na lokální, národní i globální úrovni, vnímání udržitelného rozvoje jako celostního a systémového přístupu, který směřuje k ekonomicky prosperující společnosti a respektuje sociální a environmentální souvislosti a limity,

rozvoj kompetencí (znalostí, dovedností a postojů) pro demokratické a svobodné rozhodování ve vlastním i veřejném zájmu v souladu s právem a s principy udržitelného rozvoje.

VUR diferencuje cíle, obsahy, metody, formy a prostředky na základě věkové a individuální zvláštnosti vývoje lidské osobnosti, přičemž se soustředí zejména na aktivní metody a formy vzdělávání, na vztahové, kritické a tvořivé myšlení apod.

Související dokumenty

EVVO je zakotvena v těchto platných právních předpisech:

zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, upozorňuje, že se výchova, osvěta a vzdělávání provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.

zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ukládá povinnost MŽP a MŠMT spolupracovat na zajišťování ekologické výchovy a vzdělávání.

zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů, definuje v § 13 práva a povinnosti ústředních správních orgánů a krajů ve vztahu k zajišťování EVVO.

zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (školský zákon), za obecné cíle vzdělávání považuje mj. získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje.

Metodický pokyn vychází z těchto dokumentů:

usnesení vlády č. 124/2004 ke Strategii udržitelného rozvoje ČR,

usnesení vlády č. **1155/2006** k Akčnímu plánu Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR na léta 2007-2009,

usnesení vlády č. **535/2007** k Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2007,

Bílá kniha - národního programu rozvoje vzdělávání v České republice,

Rámcové vzdělávací programy (dále RVP), kde je Environmentální výchova (RVP ZV a RVP G), resp. Člověk a životní prostředí (RVP SOV) jedním ze závazných průřezových témat,

Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008-2015), která představuje pro oblast vzdělávání jeden z klíčových průřezových dokumentů, který zejména rozšiřuje zavedenou oblast environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty o nové přístupy, témata a ekonomické a sociální souvislosti rozvoje. Strategie vzdělávání byla schválena usnesením vlády ČR č.851/2008.

Další související právní předpisy a dokumenty:

vyhláška č. **317/2005 Sb.** o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb.

• **Standardy** pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) podle vyhlášky č. 317/2005 Sb.

Standard pro studium k výkonu specializovaných činností – školní koordinátor environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)

Standard pro průběžné vzdělávání v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO)

Standard pro průběžné vzdělávání řídicích pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO).

Více na:

www.mzp.cz, www.vlada.cz (» Činnost vlády » Dokumenty vlády » 2006 » 2006-10-1)

Příloha 3 Ekoporadny v Jihomoravském kraji

EKOLOGICKÉ PORADNY

Ekologická poradna- www, zapojení v projektu	Telefon	Adresa
<u>Barvínek (zapojení)</u>	517 385 447	Podomí 89 info@barvinek.net
<u>Hnutí Brontosaurus (zapojení)</u>	544 215 585	Hvězdová 10, Brno hnuti@brontosaurus.cz
<u>Hnutí Duha (zapojení)</u>	545 214 431	Bratislavská 31, Brno ekoporadna@hnutiduha.cz
<u>EPS (zapojení)</u>	545 575 229	Dvořákova 13, Brno brno@eps.cz
<u>Hodonín (zapojení)</u>	518 321 502	U červených domků 4a ekocentrum.hodonin@seznam.cz
<u>Mikroregion Hrušovansko (zapojení)</u>	515 229 897	Hrušovany nad Jevišovkou 9 info@hrusovansko.cz
<u>Lesní škola Jezírko (zapojení)</u>	545 228 567	Bílovice nad Svitavou č.p. 97 jezirko@lipka.cz
<u>NESEHNUTÍ Brno (zapojení)</u>	543 214 144	tř. Kpt. Jaroše 31, Brno ekoporadna@nesehnuti.cz
<u>CEV Pálava (zapojení)</u>	519 513 399	Náměstí 32, Mikulov ekoporadna@palava.cz
<u>Rezekvítek (zapojení)</u>	775 580 201	Kamenná 6, Brno poradna@rezekvitek.cz
<u>Renata (zapojení)</u>	608 667 422	Bezručova 12, Boskovice ekoporadna.renata@volny.cz
<u>Rychta Krásensko (zapojení)</u>	517 385 429	Krásensko 76 ekoporadna@rychtakrasensko.cz
<u>Veronica (zapojení)</u>	542 422 750	Panská 9, Brno veronica@veronica.cz
<u>VIS Bílé Karpaty (zapojení)</u>	518 322 545	Bartolomějské náměstí 47, Veselí nad Moravou visbk@bilekarpaty.cz

Zdroj: Síť environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v Jihomoravském kraji. [on – line]. [cit. 15. září 2008]. Dostupný z [www:<http://www.evvojmek.net/CD/index.html>](http://www.evvojmek.net/CD/index.html)

Příloha 4 Specializační studium pro školní koordinátory EVVO

SPECIALIZAČNÍ STUDIUM PRO ŠKOLNÍ KOORDINÁTORY EVVO

(specializovaného vzdělání v oblasti environmentální výchovy)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR 14. prosince 2001 pod č.j.: 32 338/2000-22 vydalo Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) ve školách a školských zařízeních. V tomto Metodickém pokynu se doporučuje postup v EVVO a funkce školního koordinátora EVVO.

Postavení školního koordinátora EVVO upravuje vyhláška č. 317 - viz Sbírka zákonů - ročník 2005 částka 111 ze dne 8. srpna 2005, která uvádí vyhlášku č. 317 O dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků § 9 Studium k výkonu specializovaných činností písmeno d) specializovaná činnosti oblasti environmentální výchovy.

Podle Zákoníku práce § 133 (viz Zákoník práce v praxi ředitelů škol a školských zařízení, str. 96) náleží pedagogickému pracovníkovi, který vedle přímé pedagogické činnosti vykonává také specializované činnosti, k jejichž výkonu jsou nezbytné další kvalifikační předpoklady, příplatek 1 000 až 2 000 Kč měsíčně.

Pro nárok na specializační příplatek je rozhodující nejenom výkon těchto specializovaných činností, ale i získání osvědčení o absolvování studia k výkonu specializovaných činností, akreditovaného MŠMT v rozsahu nejméně 250 vyučovacíh hodin, zakončeného obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí. Podle § 14 vyučovací hodina trvá 45 minut a za vyučovací hodinu se považuje též hodina odborné stáže.

V souladu s touto vyhláškou nabízí Klub ekologické výchovy ve spolupráci se Střediskem služeb školám a Zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Brno

Specializační studium pro školní koordinátory EVVO.

Akreditace MŠMT ČR č. 3840/2006-25-30 ze dne 1. 3. 2006.

Stručné informace o akreditovaném specializačním studiu:

Vzdělávací cíl:

- připravit školní koordinátory EVVO v souladu s cíli formulovanými „Standardem dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO)“, tj. souhrnně
- všestranně seznámit s teoretickými a praktickými základy problematiky EVVO, rozvinout tvořivost učitelů, podpořit jejich pedagogické dovednosti a zájem o efektivní metody a formy vyučování ovlivnit jejich manažerské schopnosti pro zvládnutí koordinační role ve škole a při spolupráci s mimoškolní oblastí
- připravit školní koordinátory pro organizační i odborné zajišťování průřezového tématu ZŠ - Environmentální výchova a průřezového tématu SOS - Člověk a životní prostředí

Organizace a odborné zajištění:

Celé studium zahrnuje 250 hodin (z toho 200 hod. presenčního studia a 50 h volitelných).

Termín zahájení studia: listopad 2008

Studium je soustředěno do cyklu seminářů (5x po 4 až 5 dnech - celkem 25 dnů), aby účastníci zejména ze vzdálenějších míst nevyvalovali příliš mnoho finančních prostředků na cestovné a budou voleny termíny vhodné pro školu (předpokládá se využití některých volných dnů v průběhu školního roku). Termíny jsou vždy dohodnuty s posluchači, aby absence ve školách

představovala co nejmenší problém - ukončení studia se předpokládá do konce roku 2009.

Místo konání: SSS Brno, Hybešova 15, 638 00 Brno

Účastnický poplatek: **15.900 Kč**

(Cena bude vyfakturována ve dvou splátkách, v ceně jsou zahrnuty náklady na organizaci a odborné vedení studia, pronájem místností, techniku, školicí materiály, občerstvení, cena nezahrnuje náklady na ubytování a náklady na volitelnou část studia, tj. 50 - 60 hodin. Volitelné hodiny si zařizuje posluchač formou odborných stáží samostatně nebo prostřednictvím účastí na různých akcích akreditovaných MŠMT - podle specifických možností a s ohledem na potřeby EV v dané škole - především k průřezovým tématům).

Uzávěrka přihlášek: **30. 9. 2008**

Studium odborně zajišťují vysokoškolští pedagogové, další odborníci a externí spolupracovníci Klubu ekologické výchovy a školní koordinátoři pilotních škol KE, kteří již získali akreditované osvědčení o absolvování specializovaného studia a účastnili se mezinárodních projektů k EV (zejména projektů UNESCO).

Garantem je **RNDr. PhDr. Danuše Kvasničková, CSc.** - předsedkyně KEV, nositelka ceny ministra ŽP a mezinárodního ocenění agentury OSN (UNEP) GLOBAL 500 za ekologické vzdělávání a výchovu, členka České komise pro UNESCO.

Účastníci studia dostanou k dispozici odborné texty a metodické náměty pro uplatňování EV ve všech všeobecně vzdělávacích předmětech a k průřezovým tématům, včetně příkladů ověřených ve školní praxi v projektech ESF.

Pokyn k zaslání přihlášky:

Závaznou přihlášku zašlete prosím poštou na adresu: Středisko služeb školám a Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Brno, Hybešova 15, 602 00 Brno

Kontaktní osoba: Ing. Hana Pospíšilová, pospisilova@sssbrno.cz, tel. 543 426 029

Zdroj: *Měsíčník*. Brno: Středisko služeb školám a Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Brno. Rok 2008. Číslo 9 (září), č. 9.

Příloha 5 Originál pověsti Šubikslíza

Šubikslíza

Z okolí Vyškova, zaznamenal Ambros, Vlastivědný vědník Moravský

U mosta ve Vymazale, kerá vede z Pestovic do Nemojan chodi mnoho ledi. Tam strašela Šubikslíza, to bela taková ženská, bile obliknutá. Jednó tam jél v noce bohaté lakomé sedlák Cerónek. Zdržél se v hospodě a včil mosel hunem jet. Hospodské mo to rozkloval, ale Cerónek, abe nemosel planět za nocleh, že pojede, a tož jél. Jak hož měl bét ho Vymazalke, hoveděl cose bilyho a to sem tam chodělo. Koně začale frkat, ale Cerónek nic a jél furt. Ale ve chvíli se koně zarazile, stále, jakobe bely přikuty a nechtěle s mista. Cerónek prohlidl všeco, proč koně nechcó jet, ale na nic se nedomakal. Mohl mlátět do koni, jak chtěl, koně se nehnule. Běl jož notně zmordované, dež si zpoměl, jak mo stařenka vekládávale, že tam straši Šubikslíza, kerá furt kéchá a žádného v noce přes most nepostí. Tož volál na ňo a prosil jo, habe mo pomohla a postila ho. Tá hale pořád jen pod mostem kéchala. Včil sa Cerónek rozčertěl a zakřekl: „Pozdrav té kozi bobek!“ Jak to řekl, hoslešel, jak Šubikslíza vic zakéchala a hověděl, že velezá na selnico. Koně se mo začale vzpínat a von sám hrúzó div neomdlel. V tem ale na štěstí se tu natělápil jakési vandrovní, keré slešel, jak furt kdose kéchá. I zakřekl hož z daleka „pozdravpámbu“. Jak došel bliž, děkovala mo s velekó radostó Šubikslíza, že jo vesvoboděl a povidala, že tady mosela 100 let strašet. Potem zmezela. Tož Cerónek se hunem sebrál a habe nemosel nic vandrovnimu dávat, práskl do koni a hojel. Od té dobe bel tam pokoj.

Zdroj: VLČKOVÁ, I: *Objev rukopisné sbírky moravských pověstí a pověrečných povídek v Kroměříži v roce 1992*. Vlastivědný věstník moravský. VII, 2000.

Příloha 6 Převyprávěná pověst Šubikslíza

Šubikslíza

U mostu u Vymazalky cestou z Pistovic do Nemojan strašila Šubikslíza. Byla to taková podivná žena, bíle oblečená.

Jednou tudy v noci jel bohatý a lakomý sedlák Crhonek. Zdržel se v hospodě a teď musel pospíchat. Hostinský mu to rozmlouval, ať prý raději zůstane na noc, ale Crhonek nechtěl platit za nocleh, a tak raději jel.

Jakmile se blížil k Vymazalce, uviděl cosi bílého, jak se to prochází sem a tam.

Koně začali frkat, ale Crhonek nic a jel dál.

Ale v té chvíli se koně zarazili. Stáli, jako by byli přikovaní k zemi, a nechtěli se hnout z místa. Stáli, jako by byli přikovaná k zemi, a nechtěli se hnout z místa. Crhonek prohlédl koně, aby zjistil, proč stojí a nechtějí dál, ale nic nezjistil. Mohl koně mlátit, jak chtěl, nepohnuli se ani o krok.

Už byl celý zadýchaný, když tu si vzpomněl, jak mu stařenka vyprávěla, že tam straší Šubikslíza, která pořád kýchá a nikoho v noci nepustí přes most. A tak na ni zavolal, aby mu pomohla a pustila ho. Ta byla ale v té chvíli schovaná pod mostem a pořád jenom kýchala.

Tu se Crhonek rozčílil a zakřičel:

Pozdrav té koze bobek!!!

Jakmile to vykřikl, uslyšel, jak Šubikslíza kýchá ještě víc a uviděl, že vylézá na cestu.

Koně se mu začali vzpínat a on sám div neomdlel hrůzou.

Vtom se tam ale naštěstí nachomýtl jakýsi pocestný, který slyšel, jak kdosi pořád kýchá. A ten pocestný už z daleka zakřičel:

Pozdravpámbu!!!

Jak přišel blíž, děkovala mu Šubisklíza s velkou radostí, že ji konečně vysvobodil, a povídala, že zde musela 100 let strašit. A pak najednou zmizela.

Crhonek se mezitím honem sebral a aby nemusel pocestného za odměnu obdarovat, že ho zachránil, práskl do koní a odjel. Od té doby tam byl klid.

Příloha 7 Scénář pověsti Šubikslíza

Scénář ŠUBIKSLÍZA (dle pověsti Šubikslíza, autorka scénáře: Eliška Klvačová)

I. SCÉNA

Hospoda - štamgasti sedí u stolů a popíjejí, povídají a smějí se. U dvou stol sedí štamgasti třetí slouží jako výčep, jsou blízko u sebe, každý štamgast v ruce půllitr, pod stolem krabice.

KULISY A REKVIZITY: 3 stoly, půllitry, krabice. Hostinský: zástěra, na hlavě hučka, klobouček.

Štamgast 1: *Hej hostinský dones ještě jednu rundu.*

Štamgast 2: *Ale teď platím já. I tady pro našeho nejbohatšího sedláka v dědině, že Crhonku.*

(plácne ho po zádech, Crhonek se otrepe. Hostinský nese v rukou půllitry, pokládá je na stůl, štamgasti za hlasitého smíchu pijí)

(Crhonek rychle vypije, obrátí do sebe obsah sklenice, vstává a chystá se k odchodu.)

Crhonek: *No já už pudu.* (vrávoravě vstává, přidržuje se stolu)

Hostinský: *Kam bys chodil Crhonku, hodně si popil, zůstaň na noc.*

Crhonek: *Pche, myslíš že mám na rozhazování? Doma mě čeká vyhrátá postel a zadarmo.*

Hostinský: (pokrčí ramena) *No jak myslíš. Já tě varoval.*

Crhonek odchází, scéna se potemní, štamgasti spojí stoly dohromady, z každé strany ještě dvě židle – jako stupínky (možno pokrýt dlouhou plachtou) – most, sklenice dají do krabice pod stolem.

II. SCÉNA

(ztlumené osvětlení, vstoupí vypravěč se svíčkou, za ním přichází stromy, které si stoupnou kolem mostu, jeden ze štamgastů dá před most: ukazatel se šipkami:

Nemojany, Pístovice. Z dále se ozývá zvuk lesních ptáků, či zvláštní zvuky, nebo hra na nástroje)

KULISY A REKVIZITY: svíčka, stromy – každé dítě drží před sebou, ukazatel (Pístovice – šipka směr vlevo, Nemojany, šipka směr vpravo), dva dlouhé provazy (na koně), v ruce: bič

Vypravěč: *Není tomu dávno, co u mostu u Vymazalky cestou z Pístovic do Nemojan strašila Šubikslíza. Byla to taková podivná žena, bíle oblečená.*

(scéna se osvětlí na most)

Vypravěč: *Jednou tudy v noci jel bohatý a lakomý sedlák Crhonek. Zdržel se v hospodě a teď musel pospíchat.*

(projede se Crhonek sem a tam, Crhonek stojí, v rukou dva špagáty, na každém konci jedno dítě – kůň. Koně stojí ruce na prsou, drží v nich špagáty)

Vypravěč: Jakmile se blížil k Vymazalce, uviděl cosi bílého, jak se to prochází sem a tam.

(dál od Crhonka se proběhne Šubikslíza)

Crhonek: (promne si oči) *Co to je, už bych ty piva pít neměl.*

Vypravěč: Koně začali frkat, ale crhonek nic a jel dál.

(vyjede na most – stoly)

Vypravěč: V té chvíli se koně zarazili. Stáli, jako by byli přikovaní k zemi, a nechtěli se hnout z místa.

Crhonek: (prohlíží koně) *No tak jed'te. (Křičí) Slyšíte vy kůže líný! Jed'te! (švihne bičem)*

Vypravěč: Mohl koně mlátit, jak chtěl, nepohnuli se ani o krok.

Crhonek: (stojí a drží v ruce napřažený bič a zhluboka dýchá – zůstane ve štronzu a koně také, do toho vypravěč říká)

Vypravěč: Crhonek už byl celý zadýchaný, když tu si vzpomněl na stařenku.

III. SCÉNA

Stařenka: (vstoupí na scénu) a říká: *jo jo jo, Šubikslíza, divná bílá ženská, straší u Vymazalky, tam u teho mostu mezi Pístovicema a Nemojanama, kýchá jak d'as, že se to rozlíhá po celým lesu a nikeho přes ten most v noci (zdůrazní) nechce pustit. (odchází ze scény)*

Vypravěč: A tak na ni zavolal, aby mu pomohla a pustila ho.

Crhonek: (volá, trochu se strachem) *Hej ty Šubikslízo, nedrž mě tu, pusť mě.*

Vypravěč: Ta byla ale v té chvíli schovaná pod mostem a pořád jenom kýchala.

Šubikslíza: (zalezlá pod stolem, vykukuje jí hlava a kýchá: hěpčí...)

Vypravěč: Najednou se Crhonek rozčilil a zakřičel.

Crhonek: (velice nahlas) Pozdrav té koze bobek!!!

Šubikslíza: začne kýchat ještě hlasitěji, stále kýchá, napřáhá ruce a vylézá z pod most, pomalu se škrábe nahoru k Crhonkovi a koním. Koně stojí, ruce dříve na prsou, zvedají nahoru.

Crhonek: (vykřikne hrůzou): *Pomoc!*

Vypravěč: Vtom se tam ale naštěstí nachomýtl jakýsi pocestný, který slyšel, jak kdosi pořád kýchá. A ten pocestný už z daleka zakřičel.

Pocestný: (je vidět na kraji scény, hlasitě volá) Pozdravpámbu!!!

Přichází blíž k Šubikslíze.

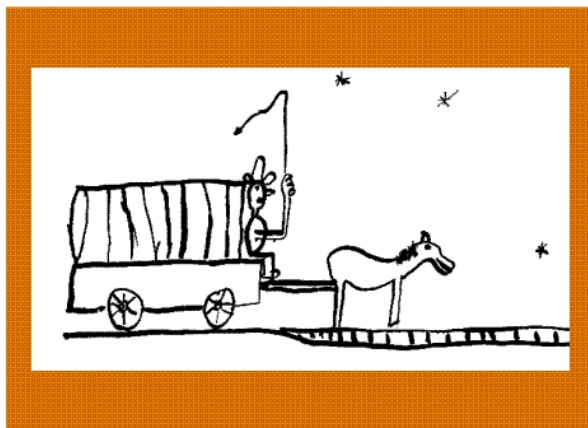
Šubikslíza: (obejme pocestného) *Moc vám děkuju panáčku, musela sem tu 100 let strašit, ale vy jste mě vysvobodil! Děkuji vám. (Šubikslíza skočí pod stůl a zmizí pryč)*

Vypravěč: Šubikslíza zmizela a Crhonek? Ten se mezitím honem sebral a aby nemusel pocestného za odměnu obdarovat, že ho zachránil, práskl do koní a odjel.

Crhonek: (práskne bičem a odjíždí ze scény, pocestný odchází na druhou stranu)

Vypravěč: A od té doby tam byl klid.

Příloha 8 Pozvánka na křest knihy Je to pravda pravdoucí...

**Občanské sdružení Drnka
a Obecní úřad Drnovice**

ZVOU

**na křest knihy regionálních pověstí
drnovického sociologa Pavla Klvače
a vyškovského historika Radka Mikulky**

Je to pravda pravdoucí...

Pověsti
z mikroregionu
Drahanská
vrchovina

**Koná se v sobotu 10. února 2007
v 16.00 hod. v kinosále v Drnovicích**

Příloha 9 Autoři představili Pověsti

Autoři představili Pověsti

Klvač s Mikulkou v Drnovicích uvedli svou knihu. Ta poodhalí události i strašidla

Disky baví také zpěv a hudba členů skupiny Koňaboj.
Foto: Deník/Martina Vilimová

Svou novou knihu pověstí z Drahanské vrchošiny nazvanou Je to pravda pravdoucí... představili v sobotu její autoři Pavel Klvač a Radek Mikulka po Vyškovsku také obyvatelům Drnovic. Ti do posledního místa zaplnili namísto bývalých kinosál. Na ústniku Radek Mikulka děkuje za spolupráci dětem, které knihu ilustrovaly. Od autorů samozřejmě každé z nich dostalo na památku jeden výtisk.
Foto: Deník/Martina Vilimová

„Knihu nepokřtíme šampaňským, ale přijíme ji na zdraví.“ Zleva: kmotr publikace, studnický starosta Vladimír Koutný, Pavel Klvač, Radek Mikulka.
Foto: Deník/Martina Grycová

Ze si kniha našla své čtenáře, potvrdila i zdvořilá autogramiáda. Na podpis autorů čekala celá fronta zájemců.
Foto: Deník/Michal Šklenský

Zdroj: Vyškovské noviny, 16. 2. 2007, s. 4

Příloha 10 Děti oslavily den stromů

Děti oslavily den stromů a jeden školní zasadily

Svátek stromů, který se koná po celém světě, se již po osm let odehrává také v České republice. Datum oslavy je stanoveno na 20. října a právě v tento den se slavilo i ve škole v Nemojanech. Děti si o stromech nejen povídaly, stromy malovaly, ale především si ten svůj „školní“ strom, za pomoci pana Božika Pelikána, zasadily na školní zahradě.

Pan Pelikán dětem nejen pomohl se sázením, ale také jim řekl spoustu užitečných a zajímavých věcí, které se sázení a stromů týkají.

A který strom si děti pro svoji zahradu vybraly? Přeci ten, který se jim za pár let odmění svými šťavnatými plody - jablň.

Eva Hálová

SÁZENÍ MUŽE ZAČÍT. Děti si vyzkoušely, že vyhloubit správnou jámu a zasadit stromek není jednoduché. Už teď se těší, až jablň ponese plody.

PŘÍPRAVA. Zajímavé vyprávění pana Pelikána a jeho praktické rady děti připravily na vlastní sázení. Určitě to svedou i příště. Foto 2x: Eva Hálová

Zdroj: Vyškovské noviny, 22. října 2008, s.8

Příloha 11 Pověst Bařina a pověst Studánka Libuša

U romantického, opuštěného, zadumaného, polorozbořeného nemojanského mlýny (takzvaného Klevetova), přímo pod horou Liliovou, vypráví zkazky o dávných časech studánka jménem Bařina. Po staletí dává žíznivým neobyčejně dobrou vodu. Pramení podle pověsti někde u zřícenin bývalého lileckého hradu a má být léčivá – zejména pro oční neduhy. Těch, kterým pomohla navrátit zdraví, není prý málo. Studánka, jak už to bývá, má i své posměváčky, nedůvěřivce a vtipálky. Ti si vymysleli, že ve studánce teče voda, která omývá nebožtíky pochované na rozsáhlých pohřebištích u sv. Martina. to však samozřejmě patří do oblasti hororové fantazie.

Nemojanští občané prý nemohou jen tak opustit Bařinu ani po smrti. Když někdo z nich zemře, převezme jeho duše džbáneček. S tím pak má povinnost denně v noci sestupovat ke studánce a na hřbitově u Martina na hoře Liliové zalévat hroby. Tuto službu koná tak dlouho, dokud nezemře ve vesnici další člověk. Jeho duši je pak džbáneček předán a zalévání je svěřeno jí. Tato „štafeta“ džbánečku s vodou z Bařiny už trvá celá staletí.

Vytrysknutí pramene Bařiny je spojováno s příběhem z doby moru kolem r . 1711.

V tom čase klečela celá křesťanská Morava na kolenou a prosebně spínala ruce k nebi. Procesí za procesím mířilo k poutním místům, zasvěceným Matce Páně a prosilo o zázrak. Mariánský kult byl na Moravě tak silný, že se opravdu děly divy. Denně od ranního rozbřesku až do pozdního večera rezonovaly chrámy, kostelíky i kaple modlitbami davů a nikdy nezněly mariánské písně tak dojemně jako tehdy, kdy hrozilo nebezpečí moru. Strach z nákazy byl srovnatelný se strachem z válek a hladu a byl plně opodstatněný. Kdykoliv udeřila morová rána, vymřely tisíce lidí, města se měnila v obrovská pohřebiště, v místa pláče, zmaru a beznaděje.

Pod horou Liliovou byl zatím klid. Jako by věštby o ochranné moci hory chtěly vydat svědectví o magické síle duchů, střežících krajinu. Zato v blízkém Vyškově už apokalyptický jezdec moru udeřil Lidé v panice opouštěli své domovy bez ohledu na to, že sami už mohli být nositeli zkázy.

Tři vyškovské dívky se rozhodly dojít pěšky do Vranova u Brna, poutního místa Panny Marie, aby si vyprosily oschanu. Směřovaly přes Luleč, Nemojany, pak lesními zkratkami k Bukovince, Bukovině a přes Křtiny do Vranova.

„Bodeme se celó cesto modlit k Panence Marii, abe zachranila Veškov,“ slibovaly dívky. Neuvědomily si jistě, ubožačky, že už mohou být nositelkami nákazy pro všechny vesnice, kterými budou procházet, a všechny lidi, se kterými se cestou setkají. Měly před sebou vidinu záchrany svého města a záchranu svoji, neuvažovaly proto v širších souvislostech. Poutnice chtěly co nejdříve opustit město s morovým ovzduším a s plačícími lidmi, pobíhajícími bezcílně a zoufale ulicemi. Ranhojiči a doktoři s rouškami a bizardními maskami na obličejích, s lahvemi octa k dezinfekci si spěchajících dívek nevšimli, tak jako strážci vstupů do města, kteří se ze strachu opili, tak že se neudrželi ani na nohou. Stejně bylo zbytečné zastavovat davy, prchající v chaosu z města – a do města s morem by vstoupil leda tak blázen.

„Tož, co besme hlídale? Ať si lidi chodijó kam chcó, je mimiřádná situaca a me bodeme pit jak dohe, šak je to néleši desinvekca,“ brblali si strážníci do svých džbánek.

Bylo pozdní odpoledne a u Nemojan zastihlo dívky šero. „No co, vespime se na lóce pod košatým stromem,“ rozhodly tři poutnice. Pozemek u potoka Rakovce pod Horou liliovou od nepaměti se nazýval Bařina. Zřejmě proto, že v době dešťů a na jaře v době tání zde bývalo pořádně vlhko.

Tam se dívky pomodlily a ulehly pod strom na hebkou travu. Kolem půlnoci je probudila nepřekonatelná žízeň. S sebou nic k pití neměly, spoléhaly se na studny a studánky při cestě. Nemojanské dvory stály uzavřené a tiché jako neproniknutelné pevnosti, jen psi pobíhali po dvorech a střežili spánek rodin a čeládky. Tam v noci požádat o vodu nemohly. Pravda, Rakovský potok tekl nedaleko, ale děvčata byla podivně zesláblá, šla na ně mdloba, zřejmě se už u nich hlásila obávaná nemoc. Dívkám stékaly po tvářích slzy, sil jim valem stále více ubývalo, zato smysle se, kupodivu staly bystrými, až jasnovidnými. V tranzu uviděly před sebou jasnou zář a v ní se zjevila postava krásné paní. Poutnice nepochybovaly, že vidí Pannu Marii. Zjevení vztáhlo ruku, požehnilo jim a pokynulo, aby přistoupily blíže.

Dívky najednou pocítily příliv síly. Mohly se bez námahy a mdloby postavit a přistoupit do oblasti světla. Paní se usmála a rozplynula se. Tam, kde dříve stála, vytryskl křišťálový pramen vody. Poutnice se napily a okamžitě pocítily úlevu. Dostalo se jim tolik sil, že mohly pokračovat v cestě. Netušily, že paní právě zachránila obyvatele Nemojan od moru. Jistě by bývali poskytli poutnicím ráno pomoc a tím by byl zpečetěn osud jejich a možná i blízké Lulče. Dívky došly bez potíží až do lesa u Bukovinky, kde v tichu lesa uprostřed přírody tiše usnuly navždy. Jejich duše se však mohly radovat, neboť prosba poutnic byla vyslyšena. Morová nákaza ve Vyškově jako zázrakem pomalu ustávala, až město jednoho dne zdravě vydechlo. Les, kde dívky naposledy nocovaly, nazvali bukovinští „U tří panen“. Příběh dodnes připomíná obraz, který vyškovští poutníci, směřující procesím každoročně do Křtin, celá léta velmi dobře a obětavě udržují, navštěvují a modlí se u něho. V minulosti bylo zde umístěno i klekátko pro modlícího se kněze. Klekátko časem zchátralo a bylo odstraněno. Obraz zůstává stále v bezvadném stavu. Nápis na obraze informuje:

„Jak pověst jde, chtěly v roce 1711 tři panny z Vyškova utéci před morem do Vranova. Na tomto místě je však zachvátila smrt. Tento obraz byl poprvé obnoven 23. října 1831 za doby hrozné cholery, podruhé 1. dubna 1889, potřetí květnu 1894, počtvrté v dubnu 1913, popáté 10. květnu 1923 a naposledy znovuzřízen v době války 1941 od poutníků vyškovských, putujících každoročně na svátek Nanebevzatí Páně k Panně Marii Křtinské a v roce 1946 po osvobození v druhé světové válce od těchto poutníků opraven. Maria Matko Boží Křtinská, ochraň nás všeho zlého.“

Příběh tří panen zanechal nesmazatelný otisk tam, kde dnes stojí starým mlýn v Nemojanehc. Zpívá o něm nikdy nevysychající studánka Bařina a je vtělen do obrazu, na němž jsou malířem zachyceny tři modlící se postavy dívek před křížem. V dálce cíl jejich cesty, poutní chrám.

Nápis pod malbou praví:

Od moru, hladu a války vysvobod' nás, Pane.

Krásná paní, která se dívkám zjevila, aby je posílila, možná byla Panna Maria, ale také nelze vyloučit, že poutnice viděly ducha studánky, možná vnímaly vodu jako bytost. Zda a komu o svém zjevení řekly, pověst neinformuje. Snad po cestě potkaly člověka, jemuž se svěřily. Mnoho času jim nezbývalo.

Ať tak či tak, poselství, které je vloženo do Bařiny, je tu pro nás. Připomíná, pomáhá, ale i varuje...

Moudrost Liliové hory: Voda byla vždy posvátným živlem. Chraňme ji a jednejme s ní s úctou, neboť je živá a životodárná.

Studánka Libuša

Kněžna Libuše přecházela zimomřivě kamennou komnatou. „Tahle hradiště jsou v zimě v létě naprosto nehostinná a netopí-li se v krbu, leze chlad do všech kostí,“ prohodila ke svým pannám, sedícím porůznu na kožešinách. Pokyvovaly horlivě hlavami a šilhaly po dveřích v naději, že kněžna pocítí touhu po slunci a vybidne je k vycházce po břehu stříbropěnné řeky. Libuše však usedla na pohodlné křeslo vyložené kožešinou, které bylo pro ni u krbu neustále připraveno. Vztáhla prochládlé dlaně k ohni a zavřela oči. Usilovně přemýšlela. Chtěla najít způsob, jak přesvědčit kmeny, kterým vládla, o dobrých úmyslech být jim laskavou matkou, zázračnou léčitelkou, prostřednicí s body a přírodními silami, ochránkyní a přísnou soudkyní a zastánkyní práva. Věděla, že její nepřátelé roznášejí jedovaté pomluvy, snižují její snahu a zásluhu: jak tedy přesvědčit kmeny a jejich vůdce o opaku? Vždyť pomlouvačná slina se dovede šířit rychlostí blesku, zatímco očištění trvá mnohdy i dlouhá léta. Plameny a plaménky v krbu tančily jakýsi rituální tanec. Ponořila se do jejich reje a ve stavu změněného vnímání se pokusila požádat bohy o radu. Jako vždy kněžnu bohové vyslyšeli a poradili: „Vydej se na dlouhou cestu, kněžno. Objed' s družinou své kmeny a dej jim příležitost poznat zblízka tvou vznešenou duši.“

Nechtěla se Libuši na dalekou cestu, ale přece hlas bohů poslechla – vyplatilo se to vždy. Ještě téhož dne vydala příkazy k přípravě dlouhého putování. Určila vladyky, žrece, dívky i služebnictvo, které ji bude doprovázet. Chtěla s sebou i oblíbené koně a psy. Na cestu se chytaly i vozy s nádobím a náradím, potraviny a oddíl bojovníků ochránců.

Cesta byla dlouhá a namáhavá. Kněžna Libuše však, chráněná bohy této země, byla čilá a svěží. Jako vzácný host kmenů přijímala pocty vladyků, konala oběti bohům spolu s druidy a žreci, žehnala lesům i vodám, uzdravovala nemocné svými zvláštními schopnostmi předávat léčivé energie, vařila sama lektvary a chovala děti a hrála si s nimi. Všude zanechávala nerasmazitelné stopy lásky. Pomlouvači byli nuceni zalézt do svých černých děr a očekávat karmickou odplatu.

Jednoho dne dorazil Libušin průvod k jakési hoře, na níž bylo rozloženo utěšené hradisko, působící romantickým dojmem. „Magická krajina,“ prohlásila kněžna, „bezpochyby domov elfů, vil a přírodních bohů.“ Kněžna vztáhla ruce a pozdravila se s živly. S úctou obcházel průvod horu a hledal přístupovou cestu k hradišti. Kněžna se rozhlédla, a když uviděla čistěouňkou studánku, prohlásila: „Zde si odpočineme, napijeme se a napojíme i koně a psy.“ Voda ze studánky nejen že byla křišťálově čistá, ale i lahodné chuti. Všichni pili s opravdovou rozkoší a ještě plnili různé nádoby, aby si mohli vzít vodu s sebou.

To však již od hradiště spěchal zástup stařešinů, bojovníků, dětí, žen i pastevců. Provolávali slávu kněžně Libuši a vítali její průvod mezi sebe. Stařešinové se chystali pokleknout, kněžna je ale gestem zadržela a zvolala: „Ne vy přede mnou, ale já před vámi musím pokleknout, vy strážci magického kraje, přátelé lesních duchů dobra, ochránci této zázračné studánky.“ A kněžna se před stařešiny vrhla na kolena a políbila zemi.

Nanejvýš dojatí a potěšení stařešinové pak požádali kněžnu, aby se studánka na věky mohla nazývat jejím jménem – Libuše. Kněžna ráda studánce požehnala, pobyla na hradišti několik dní a pak se vydala na další cestu. Práví se, že Libuši velmi chutnaly zvláštní placky, které uměly ženy připravovat. Některé kuchařky v Lulči znají údajně recept dodnes.

Odkaz kněžny Libuše – studánka – po staletí poskytuje vodu všem žíznícím. Uzdravila prý mnoho lidí v Lulči, když v její moc věřili a jí ctili. Studánka Libuša je všemi občany ctěna a chráněna, jako by nad ní opravdu držely ochrannou stráž vodní víly dryády. Tyto přírodní bytosti odměňují dobrem každého, kdo ctí vodu, staré se o její čistotu a s láskou o ní mluví. Snad prý kdysi v minulém století notně podkurážený sedlák šel okolo studánky Libuše. Pršelo, bylo všude plno bláta a tak sedlák začal nadávat na počasí, vodu a nakonec tupil studánku Libuši velmi sprostým způsobem. Prostě se na ni vymočil. Odplata na sebe nenechala dlouho čekat. Sedlák spadl do smrdutého bláta.

„No co,“ povídá si sedlák, „šak se doma umyju.“ Jenže bláto umýt nešlo. Sedlák chodil umazaný, smrdutý, kdekdo se mu posmíval. Ani vlastní rodina nechtěla s umouněncem nic mít, všude po něm zůstával neskutečný zápach a blátivé skvrny. Nepouštěly ničím, ať je kdo drhnul jak chtěl a čím chtěl.

Zoufalý sedlák konečně pochopil, co si způsobil svým tupením studánky. Běžel k Libuši a prosil za odpuštění. Voda ze studánky vystříkla do výše a skropila sedláka. Skvrny od bláta zmizely. Laskavá studánka a dobrotivé dryádky drzounovi odpustily, byl už potrestán až dost. Od té doby se sedlák stal ochráncem studánky, s úctou k ní přistupoval a to také doporučoval i ostatním.

Studánka Libuša dala jméno i skalnímu koupališti, které je v její blízkosti, i celému přírodnímu areálu, kterému se říká „U Libuše“ a je s oblibou místními i hosty z okolí navštěvován.

Studánka Libuša nikdy nevysychá a je vzácným zdrojem přírodní pitné vody.

Zdroj:

Říhová, J.: *Liliová hora. Pověsti a povídky z Vyškovska*. Olomouc: Fontána, 2006. ISBN 80-7336-314-3. s. 122 – 126., s. 10 – 12.

Příloha 12 Ekologové vyhlašují...

Ekologové vyhlašují poslední ročník ankety Studánka Vyškovska roku 2008

PAVEL KLVAČ

Ekologické organizace regionu – občanské sdružení Drnka a Barvínek, Český svaz ochránců přírody Rousínov – ve spolupráci s Muzeem Vyškovska vyhlašují třetí ročník ankety Studánka Vyškovska.

Své návrhy oblíbených studánek mohou podávat jednotlivci, rodiny, obce i neziskové organizace. Uzávěrka pro podávání návrhů je 30. září. Z navržených studánek vy-

bere šest finalistů tým porotců ve složení: Dáša Zouharová (o.s. Barvínek, Podomí), Jan Buřival (Muzeum Vyškovska), Libor Musil (sociolog, Dražovice), Jiří Kutálek (odběr životního prostředí Městského úřadu Vyškov), Marta Bradáčová (ČSOP Rousínov), David Cigánek (botanik, Vyškov), Zdeněk Cetkovský (laborať pitných vod, VaK Vyškov) a Pavel Klvač (o. s. Drnka, Drnovice). Kandidáti užšího kola na Studánku Vyškovska 2008 zveřejní Vyškovské noviny. O

tom, která studánka se stane vítězem, rozhodne veřejnost svými hlasy.

Z návrhů studánek bude vytvořena výstava. Tu zájemci zhlédnou koncem roku v Drnovicích na slavnostním vyhlášení výsledků ankety. Navrhovatelé vybraných studánek získají dary v podobě publikací s regionální tematikou.

Pisemné návrhy do soutěže by měly obsahovat sdělení, čím je daná studánka zajímavá, jaké příběhy a pověsti se k ní váží, jaký je její stav (zda o

ni někdo pečuje). V přihlášce je též nutné uvést lokalitu, kde se studánka nachází (obec, místní název trati), případně i popis cesty, jak se ke studánce dostat. Očekává se též zaslání její fotografie či obrázku.

Studánky přihlášené v uplynulém ročníku ankety (vyjma vítězné „Svaté“ u Brankovic) mohou být novou přihláškou navrženy znovu. Návrhy s označením „Studánka roku“ pošlete na adresu: Muzeum Vyškovska, nám. ČSA 1, 682 01 Vyškov.

Zdroj: Vyškovské noviny, 14. 3. 2008, s. 6

Příloha 13 Přihlašovací dopis

Do ankety Studánka Vyškovska 2008 přihlašujeme lulečskou studánku Libuša.

Tato studánka je pojmenovaná po kněžně Libuši, alespoň tak o tom vypráví Jaroslava Říhová v knize Liliová hora.

Libuše společně se svou družinou putovala po zemi a u studánky našli odpočinek a občerstvení po dlouhé cestě. Místní prý Libušina návštěva natolik dojala, že po ní studánku pojmenovali.

Studánka je spojena i s nedávnou vyprávěnkou. V minulém století kořalkou zmožený sedlák potupil studánku „... velmi sprostým způsobem. Prostě se na ni vymočil.“ Za to se mu dostalo trestu: spadl do bláta, které ze sebe nemohl smýt. Až už se nešťastníkovi vyhýbala i vlastní rodina a byl všem pro smích, konečně pochopil. „Běžel k Libuši a prosil za odpuštění.“ Vše dobře dopadlo, ze studánky vytryskla voda, která sedláka omyla a ten se stal ochráncem studánky.

Voda má jako snad každá jiná studánka prý i léčivé účinky. Společně s dětmi ze Základní školy Nemojany jsme ji při putování po studánkách ochutnaly a teď už jen čekáme jaké...

Do ankety Studánka Vyškovska 2008 přihlašujeme nemojanskou studánku Bařina.

Studánka se nachází u polorozbořeného nemojanského mlýna. Jako spousta jiných je i voda v této studánce prý léčivá.

Ke studánce se pojí i pověst, která vypráví, že pramen studánky vytryskl v místě, kde se zjevila Panna Maria třem nemocným poutnicím. A prý tak ochránila Nemojanské od nákazy morem.

Říká se také, že když někdo zemře a je pochován na hřbitově u kostela svatého Martina, každou noc schází z kopce dolů se džbánkem pro vodu a na hřbitově pak zalévá hroby. Těto úlohy se zbaví, až přenecháním štafety pro dalšího nebožtíka. Zlé jazyky dokonce tvrdí, že ve studánce teče voda, která omývá zesnulé právě na daném hřbitově. Možná i proto má voda pořádný říz.

Děti z 1., 2. a 3. třídy Základní školy a Mateřské školy Nemojany
za pedagogický sbor: Eliška Klvačová, Ilona Kummerová, Irena Bílá

Příloha 14 Anketa: Volíme Studánku Vyškovska 2008

Anketa: Volíme Studánku Vyškovska 2008

PAVEL KLVAČ

Občanské sdružení Druhá Drnava, občanské sdružení Bavelnek Podolí a Český svaz ochránců přírody Rousínov, ve spolupráci s Muzeem Vyškovska vyhlásily na jaře letošního roku třetí ročník ankety „Studánka Vyškovska roku 2008“. Cílem ankety je upozornit veřejnost na existenci zajímavých studánek a pramenů našeho regionu. Studánky patří ode dávna neodmyslitelně k naší kulturní krajině. Vlivem nechtěných lidských zásahů ve druhé polovině 20. století ně-

kteře studánky z krajiny zmizely. V posledních desetiletí bylo naopak mnoho studánek pečlivo bezjmenných dobrovolníků a aktivistických spolků obnoveno a je dále udržováno. Snad bychom mohli mluvit o jakési renesanci v péči o studánky. Studánky si již pro svůj ekologický i kulturní význam zaslouží.

Před užití věrou prvního kola ankety, která byla na konci září, se ve vyškovském muzeu studánek z našeho okresu. Kromě studánek na fotografiích byly dále nominovány: studánka „U Nevojáků“ nedá-

leko Nevojáků, studánka „U Dudka“ ve Vitovickém zlebu, studánka „Koretinka“ v Olšanech, studánka v trati „Roviny“ v katastru Krasenska, „Posilkova“ studánka a studánka „Pavilna“ v katastru Ruprechtova a studánka „Libuše“ v Lučci. Tým porotců ve složení: Jan

Burival (přírodovědec, Muzeum Vyškovska), Jiří Kutálek (odbor životního prostředí Městského úřadu Vyškov), Pavel Klvač (sociolog, o. s. Drnava), Libor Musil (sociolog, Dražovice), Marta Bradáčová (ČSOP Rousínov), David Cigánek (botanik, Arníka Vyškov), Zdeněk Cetkovský

(laborať pitných vod, VaK Vyškov) a Dáša Zouharová (pedagog-přírodovědec, o. s. Bavelnek), nakonec vybral do užší nominace šest zde předložených studánek.

Ukolom veřejnosti nyní je, aby z nich svými hlasy vybrala jednu vítěznou. Svůj hlas jedné ze šestice studánek můžete poslat do pátku 14. listopadu 2008, a to buď poštou na adresu: Občanské sdružení Drnava, Krivda 171, 683 04 Drnava nebo elektronicky: drnka@tiscali.cz. Zasláné hlasy označte heslem „Studánka roku“ a nepoměňte uvést svoji adresu,

bez níž je váš hlas neplatný. Pro pět vylosovaných soutěžících jsou připraveny publikace s regionální tematikou Vyškovska. Výsledky ankety zveřejní koncem listopadu Vyškovské noviny. Slavnostní ocenění navrhnou vítězných studánek a vylosovaných hlasujících proběhne v sobotu 13. prosince na Předvánočním setkání, které bude pořádát Drnava v Kulturním domě v Drnovicích. V rámci tří plánovaných výstav tam bude provedena též instalace fotografií vybraných studánek z letošní ankety.

Studánka „Milánska“ na říčkách. Jedná se zřejmě o nejvydatnější pramen na území mikroregionu Dražanská vrchovina. Studánka slouží jako měřicí stanoviště Českého hydrometeorologického ústavu. V roce 2006 prošla napříč zdiarou rekonstrukcí.

„Tři studánky“ u Vitovic. V roce 1947 našel v lese tehdejší revírník Řiha tři prameny, které s pomocí lesních dělníků upravil na studánky. Kmotrou studánek byla hostinská Adéla z Jezer. V současné době je funkční pouze jedna ze studánek.

Studánka „Bařina“ v Nemojanech. Pramen údajně vytryskl v místě, kde se třem nemocným putnicím zjevila Panna Maria. Studánka prý tak ochránila Nemojanské od nájezdu morem. Poslední nebožtík z obce sem údajně vždy docházel ze hřbitova pro vodu na zalévání hrobů.

Studánka „Lutřtsk“ u Němčan. Kdysi zkažené léčivý pramen na známém poutním místě. Pověst vypráví o uzdravení slepého vyloučče a chlapce „zlakem raněného“. Dnes je „studánka“ napájená potrubím ze slavkovského vodovodu.

Studánka „Libuše“ ve Velešovicích. Velmi stará a podle místního kronikáře i nejstarší ze sedmi velešovických studánek. Studánku v roce 1924 zvelebil a pojmenoval zdejší zedník Josef Melichar. V roce 2004 získala studánka současnou podíbu. Snímek: Pavel Klvač.

„Parašutistická studánka“ u Otšlan. V roce 1986 studánku zvelebil a pojmenoval občanští myslivci. Název připomíná smrt vojáků z povodňové skupiny kapitána Žukova, který nedaleko odtud tragicky zahynul za 2. světové války. Foto: Pavel Klvač starší

Příloha 15 Pozvánka na vernisáž

Občanská sdružení Drnka a Kolokoč,
a Obecní úřad Drnovice

pořádají v KD v Drnovicích

v sobotu 13. prosince 2008 od 16.30 hodin

PŘEDVÁNOČNÍ SETKÁNÍ

s vernisáží výstav obrázků a fotografií

Příroda Rousínovska objektivem ornitologa
(Jiří Bartl)

Herbář z Budonické louky II.
(o. s. Kolokoč)

Studánky Vyškovska 2008
(o. s. Drnka)

V doprovodném programu budou vyhlášeny
výsledky ankety Studánka Vyškovska 2008

Zahraje a zazpívá cimbálová muzika Veronika

Příloha 16 Zvítězila studánka na Lutrštěku

Zvítězila studánka na Lutrštěku

PAVEL KLVAČ

Vítězem třetího ročníku ankety Studánka Vyškovska, kterou letos na jaře vyhlásily občanská sdružení Drnka a Barvinek, Český svaz ochránců přírody Rousínov a Muzeum Vyškovska se stala starobylá studánka na známém poutním místě Lutrštěk u Němčan. Ve veřejném hlasování o tom rozhodlo čtrnáct set šestatřicet hlasujících.

Největší počet, čtyři sta šestapadesát, hlasujících se vyslovilo právě pro výše uvedenou studánku. Na druhém místě skončila studánka „Barřina“ v Nemojanech s třemi sty devadesáti hlasy, třetí se umístila s dvěma sty pětadesáti hlasy studánka „Libuše“ ve Velešovicích. Na dalších místech pak následovaly studánky „Miluška“ v přírodním parku Říčky (sto pětadvacet hlasů), „Parašutistická studánka“ v katastru

Studánka na Lutrštěku. Foto: Pavel Klvač

Olšán (sto čtyřicet hlasů) a „Tři studýnky“ nedaleko Vítovic (celkem šestačtyřicet hlasů).

Vítěznou studánku najdeme na poutním místě Lutrštěk u Němčan. U údajně zářného pramene tam stojí starší kaplička a opodál i novější poutní kaple Panny Ma-

rie Sedmibolestné, která byla dostavěna roku 1877 na počest cyrilometodějského tisíciletí. Pověst vypráví o uzdravení slepého vysloužilce a chlapce „šlakem raněného“. Pramen byl využíván k napájení lázni v blízkém hostinci, od roku 1901 také k výrobě sodové vody. Obě zařízení později bohužel zanikla. Dnes je „studánka“ napájena potrubím ze slavkovského vodovodu, jehož zřízení roku 1932 původní pramen neblaze ovlivnilo.

Slavnostní ocenění navrhovatelů šesti nejlépe umístěných studánek a pěti vylisovaných hlasujících proběhne při příležitosti Předvánočního setkání v sobotu 13. prosince od 16.30 hodin v Kulturním domě v Drnovicích. V rámci plánovaného programu se tam uskuteční též vernisáž výstavy fotografií vybraných studánek z letošních ankety.

Zdroj: Vyškovské noviny, 28. 11. 2008, s. 4

Příloha 17 Pozvánka na vernisáž

Pozn.: Jedná se o tutéž pozvánku jako v příloze 16

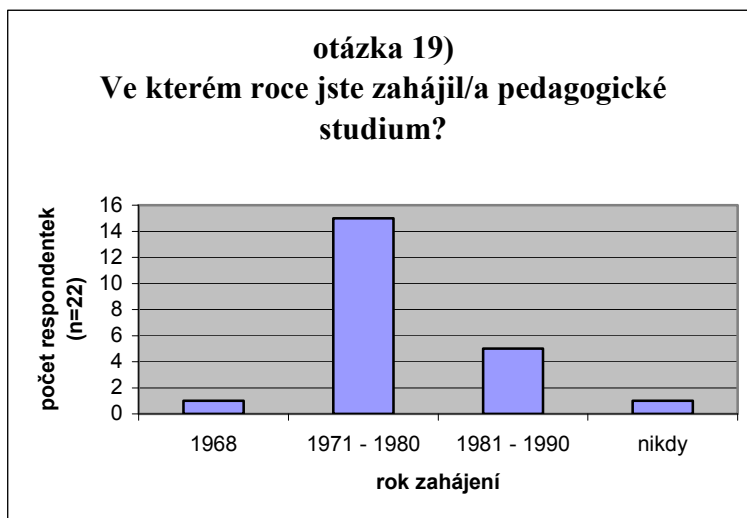
Příloha 18 Světýlková pouť ke kostelu svatého Martina v Lulči

Zdroj: Vyškovský deník, 14. listopadu 2008

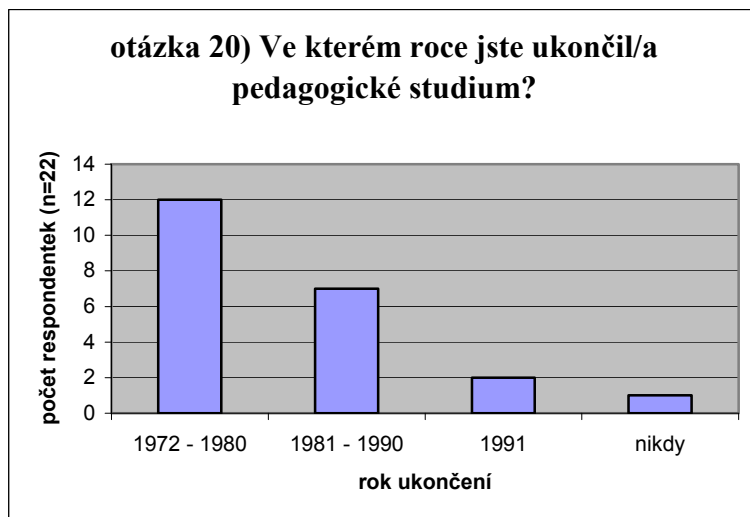
Příloha 19

Graf – otázka 19) Ve kterém roce jste zahájil/a pedagogické studium

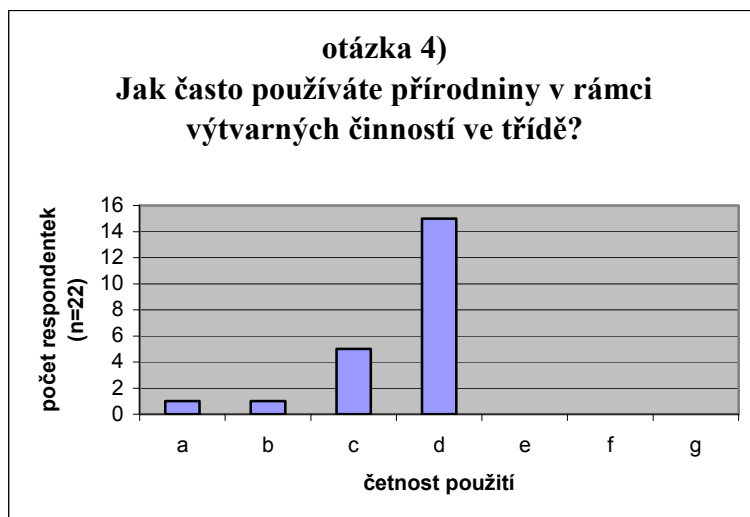
Příloha 20

Graf – otázka 20) Ve kterém roce jste ukončil/a pedagogické studium?

Příloha 21

Graf – otázka 4) Jak často používáte přírodniny v rámci výtvarných činností ve třídě?

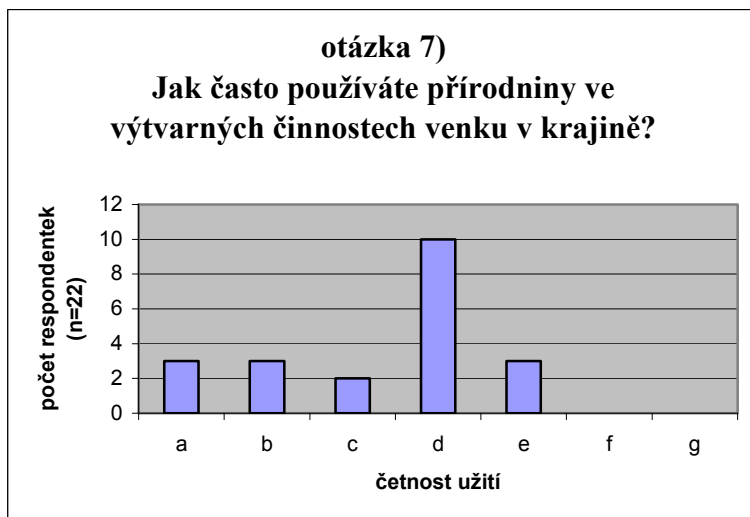

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

Příloha 22

Graf – otázka 7) jak často používáte přírodniny ve výtvarných činnostech venku v krajině?

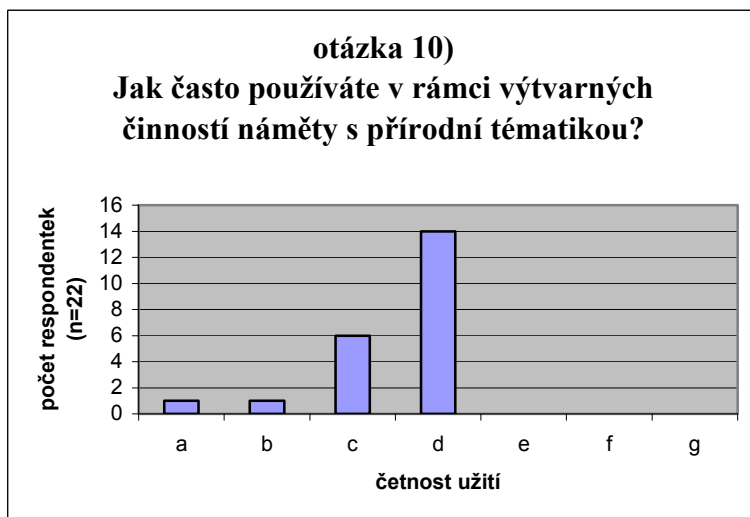

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

Příloha 23

Graf – otázka 10) Jak často používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou?

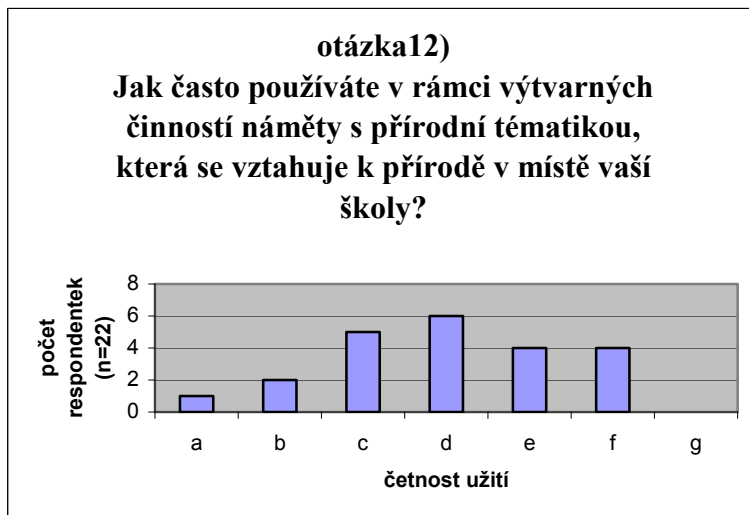

poznámka k četnosti užití:

totožná jako u grafu v Příloze 22

Příloha 24

Graf – otázka 12) Jak často používáte v rámci výtvarných činností náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?

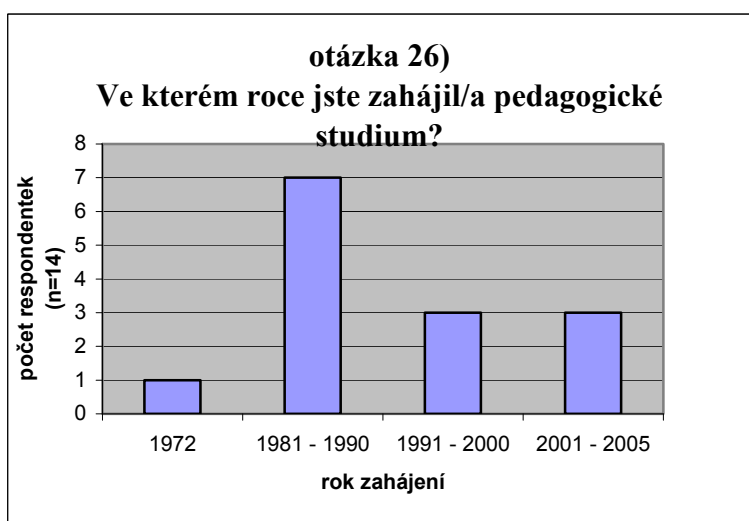

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

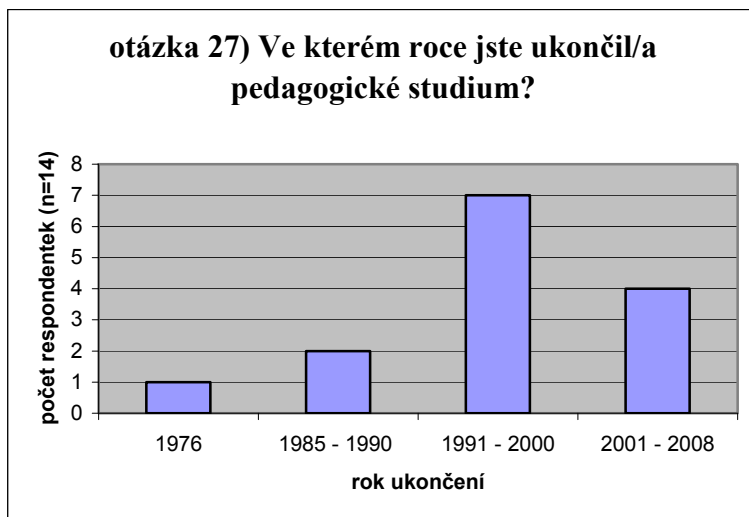
Příloha 25

Graf – otázka 26) Ve kterém roce jste zahájil/a pedagogické studium?

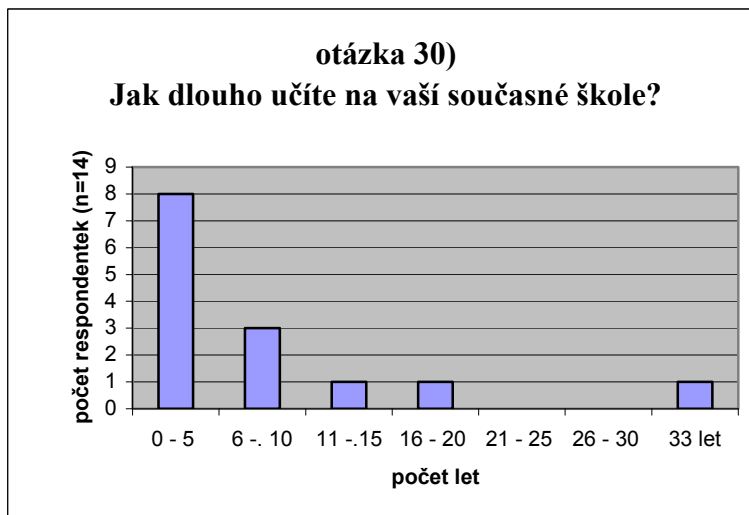
Příloha 26

Graf – otázka 27) Ve kterém roce jste ukončil/a pedagogické studium?

Příloha 27

Graf – otázka 30) Jak dlouho učíte na vaší současné škole?

Příloha 28

Graf – otázka 4) Jak často používáte přírodniny ve výtvarné výchově ve třídě?

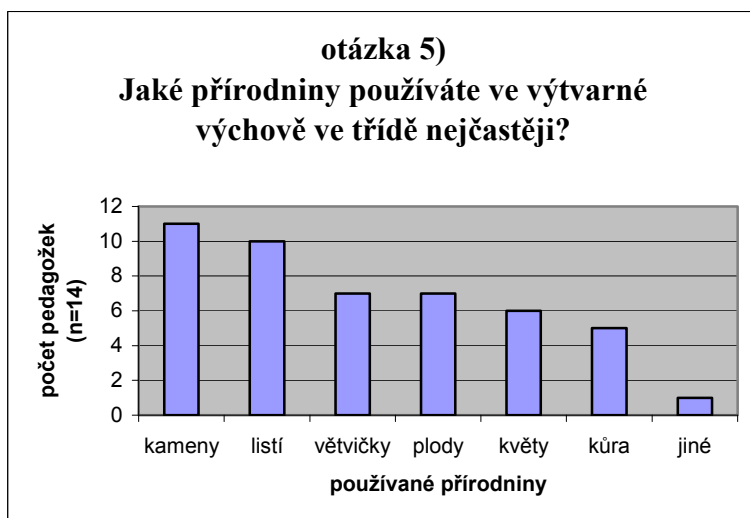

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

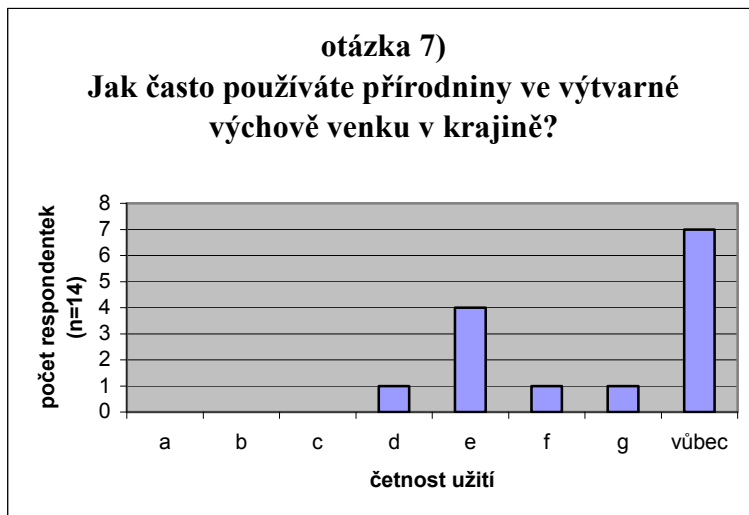
Příloha 29

Graf – otázka 5) Jaké přírodniny používáte ve výtvarné výchově ve třídě nejčastěji?

Příloha 30

Graf - otázka 7) Jak často používáte přírodniny ve výtvarné výchově venku v krajině?

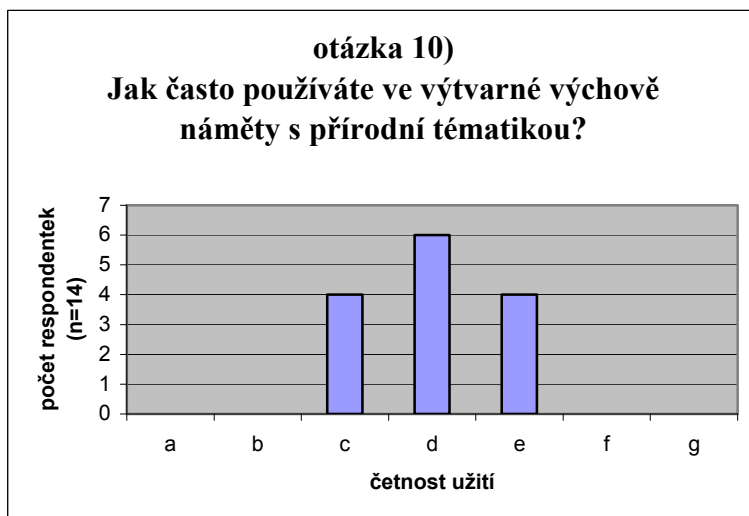

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

Příloha 31

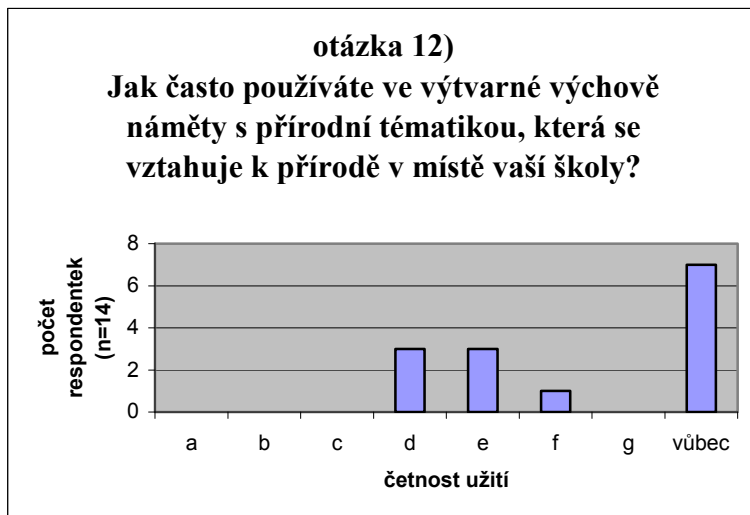
Graf – otázka 10) Jak často používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou?

poznámka k četnosti užití: četnost užití totožná jako u grafu v Příloze 30

Příloha 32

Graf – otázka 12) Jak často používáte ve výtvarné výchově náměty s přírodní tematikou, která se vztahuje k přírodě v místě vaší školy?

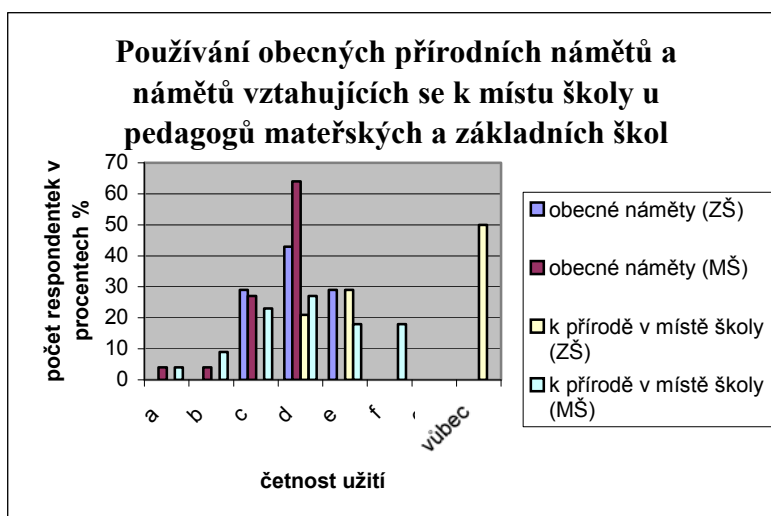

poznámka k četnosti užití:

- a) více než jedenkrát za týden
- b) alespoň jedenkrát za týden
- c) alespoň jedenkrát za 14 dní
- d) alespoň jedenkrát za měsíc
- e) alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- f) alespoň jedenkrát za pololetí
- g) alespoň jedenkrát za školní rok

Příloha 33

Graf – Používání obecných přírodních námětů a námětů vztahujících se k místu školy u pedagogů mateřských a základních škol

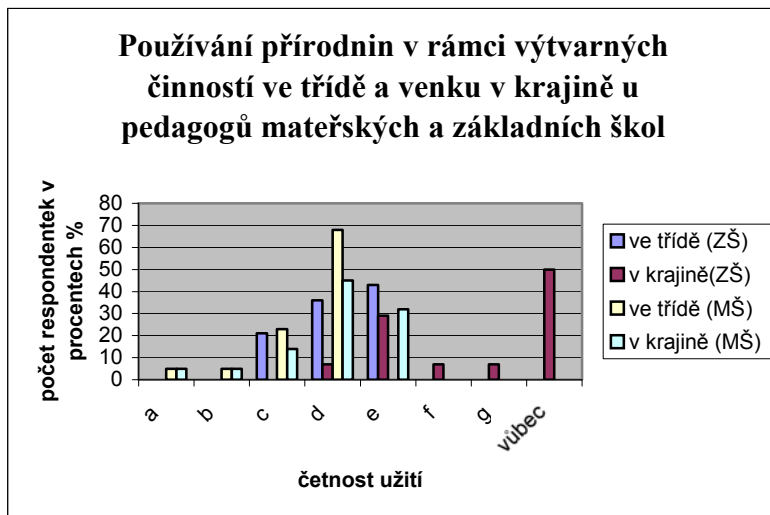

poznámka k četnosti užití:

četnost užití je totožná jako u výše uvedeného grafu v Příloze 32

Příloha 34

Graf – Používání přírodnin v rámci výtvarných činností ve třídě a venku v krajině u pedagogů mateřských a základních škol

poznámka k četnosti užití:

- více než jedenkrát za týden
- alespoň jedenkrát za týden
- alespoň jedenkrát za 14 dní
- alespoň jedenkrát za měsíc
- alespoň jedenkrát za čtvrt roku
- alespoň jedenkrát za pololetí
- alespoň jedenkrát za školní rok